

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ | KATEDRA BIOTECHNICKÝCH ÚPRAV KRAJINY

PŘÍRODNÍ PRVKY A STRUKTURY V OBRAZU ČESKÝCH MĚST

(Disertační práce)

ING. ARCH. BARBORA HEJTMÁNKOVÁ

Školitel: Doc. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.

PRAHA 2015

OBSAH DISERTAČNÍ PRÁCE

OBSAH DISERTAČNÍ PRÁCE	2
1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY	6
2 CÍLE A HYPOTÉZY	7
3 STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY	8
3.1 VYMEZENÍ POJMŮ	8
3.2 PŘÍRODNÍ PRVKY VE MĚSTĚ	16
3.3 URBANISTICKÁ KOMPOZICE	25
3.4 ESTETIKA KRAJINY	29
4 METODIKA DISERTAČNÍ PRÁCE	36
4.1 METODICKÁ VÝCHODISKA.....	37
4.2 VÝBĚR MĚST	40
4.3 REFERENČNÍ BODY	56
4.4 KRAJINNÁ FOTOGRAFIE.....	57
4.5 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ PANORAMAT	62
5 VÝSLEDKY	66
6 DISKUZE	97
7 ZÁVĚR DISERTAČNÍ PRÁCE	100
8 SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH PRAMENŮ	102
8.1 KNIHY, PERIODIKA, SBORNÍKY Z KONFERENCÍ.....	102
8.2 LEGISLATIVA	118
8.3 VLASTNÍ PUBLIKACE	119
9 PŘÍLOHA 1: Rozbory panoramatického pohledu	120
10 PŘÍLOHA 2: Přírodní prvky a struktury v obraze českých měst	142
11 PŘÍLOHA 3: Praha – úvahy nad kulturní identitou městské krajiny	157

Doktorand: Ing. arch. Barbora Hejtmánková
Obor: Aplikovaná a krajinná ekologie
Školitel: Doc. Ing. arch. ThLic. Jiří Kupka, Ph.D.
Zahájení studia: 1. října 2011

Název disertační práce (CZ):

PŘÍRODNÍ PRVKY A STRUKTURY V OBRAZU ČESKÝCH MĚST

Název disertační práce (EN):

NATURAL ELEMENTS AND TEXTURES IN THE IMAGE OF CZECH CITIES

Klíčová slova (CZ): krajina; estetika krajiny; krajinná scéna; krajinný ráz;
obraz města; zeleň ve městě; genius loci

Klíčová slova (EN): landscape; landscape aesthetics; landscape scene; land-
scape character; image of the city; urban greenery; ge-
nius loci

Ing. arch. Barbora Hejtmánková

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem předloženou disertační práci vypracovala samostatně s použitím literatury a pramenů uvedených v seznamu citované literatury. Veškeré použité fotografie a grafika jsou z vlastních zdrojů, není-li uvedeno jinak.

V Praze dne 30. 6. 2015

Ing. arch. Barbora Hejtmánková

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych chtěla poděkovat zejména svému školiteli Jiřímu Kupkovi za podporu v průběhu celého doktorského studia, za cenné rady při zpracování disertační práce a především za velkou trpělivost. Oceňuji rovněž, že mi dovolil spolupracovat na řadě článků.

Dále bych ráda poděkovala Michalu Hexnerovi, autorovi kompozičních analýz města Prahy, které pro mě byly inspirací a metodickým východiskem, za jeho konzultace v začátcích mého doktorského studia.

Zvláštní poděkování patří všem, kdo mne ve studiu podporovali, zejména manželovi a sestře, kteří mi dodávali sílu vytrvat v mém snažení a pomohli mi zdolat úskalí statistických analýz, neposlušných grafických programů a bloudících čárek ve větách.

„Všechny vjemy a zážitky, jež poskytuje člověku příroda a krajina, lze shrnout pod společný, jednoduchý pojem krásy.“ (Žák, 1947)

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

Disertační práce se zabývá uplatněním přírodních prvků, struktur a souborů v obrazu města. Téma je na pomezí urbanismu, urbanistické kompozice, krajinářství, estetiky a ochrany krajiny. Poslední dobou je toto téma často zmiňováno v souvislosti s identifikací a hodnocením krajinného rázu.

Charakter krajiny výrazně ovlivňuje urbanistickou strukturu města – jeho založení, funkční uspořádání; odráží se i v prostorové skladbě a urbanistické kompozici. Obdobně jako se dá analyzovat půdorys města, jeho vývoj, dochovanost, proměnlivost apod., lze z různých pohledů rozebrat i vizuální stránku města. Obraz krajiny řeší řada metodik (Bukáček a Matějka, 1999; Hexner, 2007; Löw a Míchal, 2003; Salašová, 1999; Vorel a Kupka, 2011) a disertačních prací (Mroščáková, 2008; Skřivanová, 2014), ovšem obvykle se zaměřují čistě na krajinu nebo na uplatnění siluety města v okolní krajině.

Tato práce je zaměřena na uplatnění přírodních prvků ve městě. Nevěnuje se tedy *městu v krajině*, ale *krajině ve městě*. Analyzuje obraz města z pohledu poměru zastoupení přírodní a urbánní složky a navazuje na metodiku Michala Hexnera (2007) – hodnotí obraz města s ohledem na vztah urbánní struktury a přírodních prvků z hlediska jejich vizuálního projevu a vizuální atraktivity. Závěry pak definují souvislost mezi uplatněním přírodních prvků v obrazu města a jeho pozitivním přijímáním, vnímáním a hodnocením. Hlavní náplní této práce je posouzení estetického a kompozičního vztahu přírodních prvků uvnitř sídla.

Klíčová slova: krajina; estetika krajiny; krajinná scéna; krajinný ráz; obraz města; zeleň ve městě; genius loci

2 CÍLE A HYPOTÉZY

Kvalita urbánního prostředí je ovlivněna nejen úrovní místní architektury a urbanismu, ale i řadou dalších faktorů, z nichž k nejvýznamnějším patří přírodní prvky a struktury. Propojenost a harmonie urbánní složky s přírodní tvoří jedinečnou a neopakovatelnou urbanistickou strukturu. Charakter krajiny má velký vliv na vzhled města – ovlivňuje jeho vznik, vývoj i možnost dalšího rozvoje (Hexner a Novák, 1996; Kupka, 2010, Konvička, 2006). Vyváženost přírodní a urbánní složky má výrazný vliv i na *genia loci* (Norberg-Schulz, 1994).

Cílem práce je posouzení vlivu přírodních prvků a struktur na obraz města a potvrzení hypotéz o pozitivním vztahu architektonických a přírodních prvků v obrazu města a vyjádření tohoto vztahu formou metodiky, která by posloužila mimo jiné i jako podklad pro územní plánování (například při tvorbě ÚAP, sledovaný jev 11).

HYPOTÉZA 1: Přírodní složka je v obrazu města stejně důležitá jako urbánní; obě složky jsou si rovnocenné a nelze je od sebe oddělovat.

Tuto hypotézu by měly prokázat rozborů panoramatických pohledů vybraných měst.

HYPOTÉZA 2: Míra zastoupení přírodní složky v obrazu města ovlivňuje vizuální atraktivitu města.

Tuto hypotézu by mělo prokázat porovnání výsledků rozborů panoramatických pohledů s analýzou VIA.

3 STAV ŘEŠENÉ PROBLEMATIKY

Téma práce je na pomezí urbanismu, urbanistické kompozice, ochrany přírody a krajiny a přírodní estetiky. Literární rešerše se proto zabývá problematikou estetiky krajiny, urbanistické kompozice (obraz města, genius loci apod.), vizuálního projevu krajiny (krajinný ráz, krajinná scéna apod.) a hodnocením krajinné scény a obrazu města. V úvodu této kapitoly jsou také vymezeny základní pojmy, které jsou pro téma disertační práce zásadní.

3.1 VYMEZENÍ POJMŮ

V této kapitole jsou uvedeny definice základních pojmů pro disertační práci stěžejních.

MĚSTO

Pohled na město se liší v závislosti na tom, kdo o něm mluví. Jiný pohled má legislativa, kde jsou přímo dány podmínky, za kterých může být sídlo tímto termínem označeno, a jiný pohled má turista neznalý místních poměrů, který město hodnotí dle velikosti a charakteru zástavby (Kuča a Kučová, 2000). V zásadě je ale důležité uvědomit si, že jde o sídelní útvar (vedle samot, usedlostí, vesnic, městysů apod.), pro který jsou charakteristické určité znaky (Kolektiv autorů, 1983).

Město je ve srovnání s menšími sídelními útvary vývojově vyšší a kvalitativně a kvantitativně rozdílné. Obecně můžeme říci, že mezi základní znaky města patří: vysoká hustota a koncentrace obyvatel, vysoká koncentrace a kompaktnost zástavby, specifická demografická, profesní a sociální skladba obyvatelstva, koncentrace správních, řídicích a obslužných funkcí, jejichž význam přesahuje hranice vlastního města, vysoká vnitřní diferenciací (různorodost) apod. (Mužík, 2009).

Označení obce statutem město ovšem nezávisí jen na výše zmíněných znacích. Podle zákona o obcích může získat statut města obec, která má alespoň 3000 obyvatel, nebo obec, která byla městem přede dnem 17. května 1954 (zákon č. 128/2000 Sb.). Kromě

zmíněných podmínek je získání statutu podmíněno ještě získáním souhlasu předsedy Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR (po vyjádření Vlády ČR).

Města lze dělit podle výše uvedených znaků do různých kategorií, například (Mužík, 2009):

- **podle velikosti:** malá města (5 001 – 30 000 ob.), města střední velikosti (30 001 – 100 000 ob.), velká města (100 001 – 500 000 ob.), velkoměsta/metropole (500 001 – a více obyvatel)
- **podle převažující náplně:** lázeňská města, turistická města, horní města apod.
- **podle vzniku:** rostlá města, uměle založená města
- **podle samosprávy:** krajská města apod.
- **podle prostorového uspořádání:** radiálně okružní, vějířová, lineární apod.
- **podle morfologie:** na izolované výšině, na terénním ostrohu (ze tří stran je volná terénní výspa), v kombinované terénní poloze, v kotlině, v údolí, v rovině apod.

Město je možno vymezit i z různých úhlů:

- Dle zákona č. 128/2000 Sb., o obcích: *„Obec, která má alespoň 3 000 obyvatel, je městem, pokud tak na návrh obce stanoví předseda Poslanecké sněmovny po vyjádření vlády.“*
- Dle urbanisty Jana Mužíka (Mužík, 2009) k charakteristickým znakům měst patří: *„Úplná a pestrá skladba veřejných městských prostorů, hustota a městský způsob zastavby, městu odpovídající architektonický výraz staveb a souborů, charakteristický vnější a vnitřní obraz, panorama či silueta, náměstí, nábřeží, uliční síť apod. Komplexní a vyvážená funkční skladba uspokojující potřeby nejen trvalých obyvatel města, obyvatel venkovských sídel ve spádovém území, ostatního denního obyvatelstva, ale i návštěvníků a turistů. A charakteristická pestrá sociální skladba obyvatelstva, městský způsob života, menší počet pracujících v zemědělství a vyšší počet denního obyvatelstva.“*
- Podobný pohled na město mají i urbanisté Ivo Oberstein a Jan Cach, kteří město definují jako: *„Stabilizovaný, geograficky vymezený sídelní útvar s výraznou výrobní, správní a obslužnou funkcí. Jeho obyvatelstvo pracuje většinou mimo zemědělství, má specifickou sociální strukturu a způsob života, čemuž odpovídá i způsob zastavění.“* (Oberstein a Cach, 2001)

Jelikož legislativní úkon (souhlas předsedy PS PČR) považují spíše za úřední akt, pro potřeby disertační práce tuto podmínku opominu. K této skutečnosti přistupuji z toho důvodu, že obecně je vnímáno rozlišení město/městys/vesnice spíše dle velikosti a

charakteru zástavby než podle legislativních předpisů, a také proto, že pro městskou krajinu není až tak důležitý status, ale charakter zástavby.

KRAJINA

Definovat pojem krajina je poměrně obtížné. Jelikož je všude kolem nás, existuje na ni mnoho různých pohledů. Jednotlivé definice se pak liší podle toho, kdo je jejich autorem a jaký má ke krajině vztah – zda je zemědělec, botanik, geolog, umělec, architekt, urbanista nebo třeba turista. Samotný pojem krajina se u nás objevuje už v raném středověku; v té době označoval nejzazší vnímatelný prostor. Krajina byla tehdy pojímána jako *„prostor, který mohl člověk vnímat z jednoho konkrétního místa. Za horizonty se jednalo již o krajiny jiné“* (Sklenička, 2011).

Krajina je středem zájmu mnoha oborů, od lesnictví k myslivosti, od geografie k plánování a umění. Můžeme a musíme porozumět krajině jako pozoruhodnému objektu, k čemuž využíváme jak širší lidských znalostí, tak objevujících se perspektiv moderní ekologie (Forman a Gordon, 1993).

Výkladové slovníky a encyklopedie definují krajinu jako *„přirozeně nebo účelově vymezenou část zemského povrchu, v níž je ustálený tok energie, koloběh látek a výměna informací. Základními složkami krajiny jsou: půdotvorné horniny, půdy, vodstvo, podnebí, rostlinstvo, živočišstvo a člověk. Krajinu lze považovat za geografický systém (geosystém), složený z propojených ekosystémů, např. lesů, luk, pastvin, polí a z urbanizovaných ekosystémů.“* (Kolektiv autorů, 1985)

Celou řadu různých definic uvádí například Petr Sklenička ve své publikaci *Základy krajinného plánování* (2003), Miroslav Lapka v knize *Úvod do sociologie krajiny* (2008) nebo Josef Valenta v knize *Scénologie krajiny* (2008). Zde je uvedeno jen několik pohledů z různých oborů:

- Podle kapitoly I Evropské úmluvy o krajině (2000) je krajinou *„část území, tak jak je vnímána obyvatelstvem, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů.“*
- Dle § 3 písmene m) zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je krajina definována jako *„část zemského povrchu s charakteristickým reliéfem, tvořená souborem funkčně propojených ekosystémů a civilizačními prvky.“* Tuto de-

finici přebírá i ČSN 83 9001 (Sadovnictví a krajinářství - Terminologie - Základní odborné termíny a definice).

- Pro geologa a filozofa Václava Cílka je krajina „výsekem souše s určitým středem a okrajem, uvnitř kterého leží pole víceméně jednotných vlastností.“ Vědecká definice krajiny by pak dle Cílka mohla znít takto: „Krajina je dlouhodobě stabilizovaný, relativně jednotný soubor přírodních a antropogenních charakteristik vázaný na určitý reliéf a mající nějaký společný historický základ.“ (Cílek a Vojen, 2011)
- Trochu odlišný pohled na krajinu má estetik Karel Stibral, dle kterého je krajina „zrakově vnímatelná část převážně suchozemského povrchu země, která má horizont a je zahlédnutelná z distance.“ (Stibral, Dadejík a Zuska, 2009)
- Ekologové R. T. T. Forman a M. Gordon charakterizují krajinu jako „heterogenní část zemského povrchu, který se skládá ze soustavy vzájemně se ovlivňujících ekosystémů, která se v dané části povrchu opakuje v podobných formách.“ (Forman a Gordon, 1993)
- Německý biogeograf Carl Troll vidí pod pojmem krajina „část zemského povrchu, který tvoří samostatnou prostorovou jednotku a na okraji přechází přirozenou hranicí do krajin jiného charakteru.“ (Troll, 1950)
- Pro geobotanika a ekologa Emila Hadače představuje krajina „konkrétní soustavu biotických útvarů, geobiocenóz, hydrobiocenóz a technoantropocenóz. Technoantropocenózy jsou chápány jako systémy tvořené společenstvem lidí, pěstovaných a synantropních rostlin, živočichů a veškerým technickým, kulturním a sociálním vybavením, které společenstvo užívá, a prostředím, s nímž je toto společenstvo v interakci.“ (Hadač, 1982)
- Další pojetí nabízí sociolog Miloslav Lapka, který tvrdí, že krajinu známe všichni, a přesto je obtížné ji nějak přesně definovat. V pojmu se totiž skrývá určitá podvojnost, neboť krajinu musíme chápat jako přírodní, a zároveň kulturní dědictví. Vždy proto hrozí redukce krajiny jen na některou její část, funkci či vlastnost (Lapka, 2008).

Ačkoliv se jednotlivé definice od sebe více či méně liší, shodují se v tom, že krajina je všude; tedy tam, kam člověk zatím nezasáhl, ale i tam, kde je lidský zásah velmi znatelný. Podle míry lidského zásahu se pak dá rozlišit několik typů krajiny – od krajiny přírodní přes krajinu smíšenou až po krajinu industriální. Přes tuto shodu lze ve výše uvedených definicích vyčíst i rozpor a to v pohledu na poslední dobou často používané spojení *městská krajina*. Dle profesora Jaroslava Sýkory jde o nespojitelné spojení nespojitelných významů, neboť vezmeme-li například definici z výkladového slovníku, je zde uvedeno „...část zemského povrchu, v níž je ustálený tok energie, koloběh látek a vý-

měna informací,“ což souvisle zastavěné město nemůže splňovat. Dle tohoto výkladu lze tedy hovořit o *krajině ve městě*, ale nikoliv o *městské krajině*.

I přes rozpor ve slovním spojení *městská krajina*, na který je poukázáno výše, se tento pojem v odborné literatuře (např. Braniš et al., 1999; Konvička, 2006; Ozyavuz, 2012) a na konferencích (například konference *Proměny městské krajiny 2015*, která se bude konat v Lednici) objevuje, proto s ním v rešeršní části pracuje i tato disertační práce.

Tato disertační práce se bude držet výkladu zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny a výkladu Evropské úmluvy o krajině.

Jak již bylo zmíněno, kulturní krajina je společné dílo člověka a přírody (Evropská úmluva o krajině, 2000). Podle úhlu pohledu tak lze rozlišovat *městskou krajinu* a *krajinu města*. Ačkoliv se jedná zdánlivě o dva stejné pojmy, jsou zde drobné nuance, podle kterých se dají rozlišit. Zatímco první pojem zahrnuje především přírodní složku města, ačkoliv je třeba uměle založená a upravovaná, druhý pojem chápe město jako celek.

Městskou krajinu tvoří přírodní a polopřírodní plochy, které navazují na zástavbu města, zpestřují ji a zpříjemňují pobyt ve městě. Nejedná se však pouze o parky a zahrady, pro městskou krajinu je důležité ono napojení na zástavbu, díky kterému je zeleň udržovaná a její vývoj je kontrolovaný (Ozyavuz, 2012).

Městská krajina je tedy tvořena bloky domů a ulicemi, mezi nimiž jsou plochy zeleně nejrůznějšího tvaru a velikosti (parky, zahrady). Trvale zde prosperuje nevelký počet druhů zvířat, často ve vysokých početnostech (někteří myšovití hlodavci, zdivočelý holub domácí – původně holub skalní, vrabec domácí, kuna skalní, liška). Specifickými místy v městské krajině jsou smetiště, neupravené plochy na nových sídlištích či opuštěná pole na okraji města. Tento typ krajiny vykazuje na Zemi nejdramatičtější růst, dochází k tzv. megapolizaci (spojování více měst ve velké městské aglomerace – megapolis). Jsou to velmi nestabilní systémy, zcela závislé na dodatkové energii z okolí (potraviny, suroviny, voda, energie atd.) (Braniš et al., 1999).

Pojem *městská krajina* se objevuje i v cizojazyčné literatuře jako *townscape* či *urban landscape*. Oxfordský výkladový slovník datuje první použití pojmu *townscape* do roku 1880 a první použití v dnešním významu do roku 1889. Současný význam dle oxford-

ského slovníku definoval urbanista Thomas Sharp, když hledal pojem pro vylepšování a přestavbu měst. O městské krajině ze zahraničních autorů psal i anglický urbanista Thomas Gordon Cullen v publikaci *Townscape* (později vydané jako *The Concise Townscape*, 2005).

Krajina města je dle normy ČSN 83 9001 „Část zemského povrchu v zastavěném území sídla; v této části krajiny převládají stavebně technické prvky nad prvky přírodními (dříve intravilán).“ Krajina města vnímá urbánní složky jako svoji součást, a zahrnuje tedy například i „střešní krajinu“.

O problematice vymezení pojmu městská krajina a o jeho značné ambivalenci pojednává i úvod k článku *Praha – úvahy nad kulturní identitou městské krajiny* (Kupka a Hejtmánková, 2014), který je uveden v plném znění jako Příloha 3 této disertační práce.

CHARAKTER KRAJINY A KRAJINNÝ RÁZ

Kulturní krajina je více než jen orámovaný obraz, je to dynamické pozadí lidských životů. Jde zde o souhru přírody, člověka a kultury dané doby. Mluvíme-li o charakteru krajiny, popisujeme kulturní dědictví, interakci mezi člověkem a místem (Lamas, 2000).

Charakter krajiny je definován jejími vlastnostmi, konkrétními prvky, pro které je daná krajina jedinečná a neopakovatelná. Přítomnost i absence výrazných prvků definuje každou část zemského povrchu a kombinace těchto prvků dělá krajinu buď fádni a nezajímavou, nebo naopak jedinečnou a pomáhá dotvářet jejího genia loci. Ačkoliv (nebo možná právě proto) zde mluvíme o krajině, na charakter krajiny se dá pohlížet z různých pohledů a oborů – dá se vnímat hudbou, slovem i obrazem (Martin a March, 1975; Vorel, 2006; Vorel, 2007).

„Pojem charakter krajiny je pojmem velmi obecným a užívaným v běžné řeči. Vyjadřuje určité vlastnosti krajiny, které tu či onu krajinu odlišují od jiné, nebo které jsou naopak pro různé krajiny společné“. V cizojazyčné literatuře tomuto spojení odpovídají například pojmy *Landscape Character*, *Landschaftscharakter* apod. (Vorel a Kupka, 2011).

Pojem *krajinný ráz* je ve své podstatě v běžné řeči zaměnitelný s pojmem *charakter krajiny*, avšak díky zakotvení v legislativě je v odborné terminologii vnímán jako termi-

nus technicus. Na rozdíl od charakteru krajiny je však krajinný ráz oproštěn od subjektivně zabarvených jevů. V rámci hodnocení krajinného rázu je důležitý nadhled a objektivita, proto ve snaze udržet hodnocení krajinného rázu v těchto mezích vznikla řada metodik.

Krajinný ráz jako charakteristika určitého území je zmiňována v zákoně 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (§ 12), podle kterého je chráněn: „*Krajinný ráz, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je chráněn před činností snižující jeho estetickou a přírodní hodnotu.*“ Nicméně již dříve se pojem *krajinný ráz* objevuje například v zákoně č. 81/1920 Sb. (§ 20) nebo ve scelovacím zákoně 47/1948 Sb.; § 30 hovoří o zajištění ochrany krajinného rázu (Sklenička, 2003).

Krajinnému rázu a jeho hodnocení se u nás věnuje řada odborníků. Zde uvádím několik možných definic:

- „*Krajinný ráz je významnou hodnotou daného území, a je proto chráněn před jeho znehodnocením. Je dán specifickými rysy přírodní, historické a kulturní charakteristiky, které určují jedinečnost každého prostoru*“ (Salašová, 1999).
- Samotný pojem *ráz* by se dal nahradit slovy *charakter*, *styl*, *druh* apod. S významem slova korespondují odvozená slova *svérázný* a *rázovitý*. Z toho se dá tedy vydedukovat, že spojení *ráz krajiny* vyjadřuje její odlišnost. Nicméně pokud toto sousloví otočíme, získáme spojení *krajinný ráz*, což je díky zákonné úpravě chápáno v odborné terminologii jako terminus technicus. Přes specifické zabarvení odpovídá toto spojení termínu *charakter krajiny* (Vorel a Kupka, 2011).

Ráz krajiny patří k hodnotám, které spoluvytvářejí také identitu každého národa. Obrazy četných českých malířů – krajinářů svědčí o tom, že utváření krajiny je neopakovatelné a všem známé scénérie skrývají vedle estetických hodnot i hlubší hodnoty duchovní – symboly historie a svébytnosti národa (Kolektiv autorů, 2007).

Díky různému charakteru jednotlivých charakteristik se dá krajina rozdělit na *oblasti krajinného rázu* a dále pak i na *místa krajinného rázu*.

Oblast krajinného rázu je část krajiny s podobnou přírodní, kulturní a historickou charakteristikou odrážející se v souboru jejích typických znaků. Výrazně se liší od jiné části krajiny ve všech charakteristikách či v některé z nich a zahrnuje více míst krajinného

rázu. Je vymezena hranicí, kterou mohou být přírodní nebo umělé prvky, nebo jiná rozhraní měnících se charakteristik (Vorel a Kupka 2011). Jiří Löw ve své metodice nahrazuje tento pojem označením *supervizuální krajinný celek*, který charakterizuje jako: „*Individuální část krajinného prostoru, vymezená krajinnými ohraničeními (horizonty a vedutami), který je uvnitř sebe v nadhledech pohledově spojitý.*“ (Löw et al., 2008)

Místo krajinného rázu je specifickou individuální územní jednotkou. Jsou to nejmenší hodnocené krajinné prostory, zpravidla pohledově spojité s výrazně specifickým projevem charakteristik krajiny (se specifikem *genia loci*) (Vorel a Kupka 2011).

V metodice Jiřího Löwa je místo krajinného rázu nahrazeno spojením *konvizuální krajinný celek*. Tento celek pak charakterizuje jako elementární kompoziční prostor krajiny „*vymezený pohledovými bariérami, který je uvnitř sebe pohledově spojitý z většiny pozorovacích stanovišť*“ (Löw et al., 2008).

Charakteristikou krajiny rozumíme soubor znaků krajiny, který je pro krajinu specifický a typický. Vymezování charakteristik krajiny je předmětem posuzování krajinného rázu.

Metodik hodnocení krajinného rázu je u nás mnoho. Mezi hlavní odborníky, kteří se věnují identifikaci a hodnocení krajinného rázu, patří: Ivan Vorel a Jiří Kupka (např.: *Krajinný ráz: Identifikace a hodnocení*), Jiří Löw a Igor Míchal (např.: *Krajinný ráz*), Roman Bukáček a Petr Matějka (např.: *Hodnocení krajinného rázu; Využití metodiky preventivního hodnocení krajinného rázu k posouzení venkovských urbanizovaných prostorů*), Alena Salašová (např.: *Krajinný ráz*), Petr Sklenička (např.: *Pronajatá krajina; Základy krajinného plánování*) a další. Na Slovensku problematiku krajinného rázu zpracovává mimo jiné Peter Jančura (např.: *Ochrana krajinného rázu v Slovenskej republike – nové úlohy a nové odpovede*). Hodnocení charakteru krajiny a krajinného rázu se věnují i zahraniční autoři. Za zmínku stojí například metodiky následujících států: Austrálie (*Visual Landscape Planning in Western Australia a manual for evaluation, assessment, siting and design*), Dánsko (metodika vychází z britských zkušeností, využívá systémů GIS a hodnocení krajinného rázů probíhá na třech úrovních – národní, regionální a lokální), Španělsko (*Assessing the visual quality of rural landscapes*), USA (*Visual Impact Assessment for Highway Projects*) a Velká Británie (*Landscape Character As-*

assessment, LCA - metodika má rozdílné přístupy pro Anglii, Skotsko, Wales a Severní Irsko).

OBRAZ KRAJINY A OBRAZ MĚSTA

Krajinný obraz je vnějším projevem vnitřní struktury jakékoliv krajiny (přírodní, městské apod.). Je to obecný pojem pro vizuálně vnímaný obraz prostorové skladby hmot a forem jednotlivých složek krajiny (uspořádání terénu, vegetace, vody, zástavby apod.). „Různé části – místa a prostory v krajině – se navenek odlišují rozdílně, rozdílná je jejich krajinná scéna.“ (Vorel a Kupka, 2011).

Pojem obraz města se dá chápat dvojitým způsobem. Na jednu stranu se dá říci, že jde o podmnožinu pojmu obraz krajiny, neboť (jak již bylo zmíněno výše) krajinu máme i na území města. V tomto případě se pak při hodnocení obrazu města postupuje obdobně jako při hodnocení krajinné scény. Na straně druhé se dá pojem obraz města chápat jako charakter města se vším všudy (tedy nevnímat pouze jednotlivé scény, ale brát v potaz také jeho urbanistickou kompozici apod.). Tento druhý pohled si zvolil například Kevin Lynch, který ve své knize *Obraz města* hodnotí vizuální atraktivitu města pomocí hledání tzv. image. Více je o tomto pohledu na obraz města v kapitole 3.3 Urbanistická kompozice.

3.2 PŘÍRODNÍ PRVKY VE MĚSTĚ

Charakter krajiny ovlivňuje prostorovou i funkční strukturu města a vizuální scénu města. Obraz města může být jedinečný díky výrazné architektuře (přítomnost dominantních či typických staveb), popřípadě výrazné urbanistické kompozici, nebo díky přírodním podmínkám, ve kterých město vzniklo. Topografické podmínky umožní rozbít i jinak monotónní kobercovou zástavbu, zelené svahy vnášejí do obrazu města barevný i materiálový kontrast a vodní prvek je téměř v jakékoliv podobě vnímán jako pozitivní. Přírodní prvky se uplatňují v obrazu města v dálkových pohledech, panoramatech, průhledech apod. Pokud je nalezen soulad přírodní a urbánní složky města, vznikne hodnotné, srozumitelné, příjemné a pestré prostředí (Navrátilová et al., 2015; Grub a Lejeune, 1996).

Ačkoliv se město proměňuje a vyvíjí, určité přírodní fragmenty přetrvávají téměř v nezměněné podobě, například georeliéf, skalní odkryvy, vodní plochy a toky apod. Tyto fragmenty původní krajiny doplněné o sídelní systém zeleně plní ve městě několik důležitých funkcí – od ekostabilizační a hygienické přes retenční a prostorotvornou až po funkci estetickou a rekreační (Navrátilová et al., 2015).

Přírodní prvky tvořící charakter krajiny lze dle Culka rozdělit do pěti skupin, a to na topografické, petrologicko-pedologické, hydrologické, atmosférické a biotické (Culek, 2006). Jelikož se tato práce věnuje hodnocení obrazu města, zaměřuje se především na terén (topografická složka), zeleň (biotická složka) a vodní plochy a toky (hydrologická složka). Projevy pedologie a petrologie jsou spojeny dohromady s projevy topografickými a vzhledem k více či méně podobným atmosférickým prvkům v rámci České republiky je tato skupina z analýz panoramatických pohledů vypuštěna.

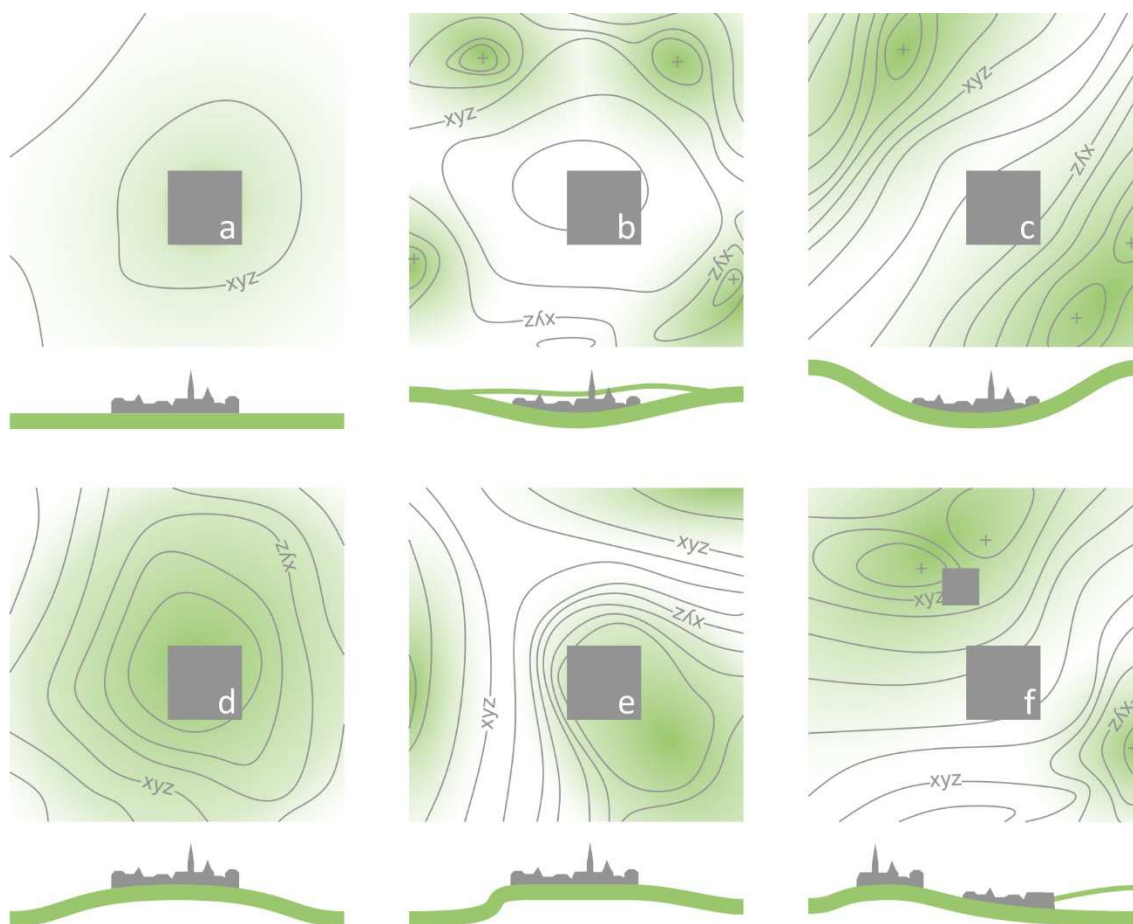
3.2.1 TOPOGRAFIE, PETROLOGIE A PEDOLOGIE

Nejvýraznějším a z pohledu krajinného rázu nejdůležitějším přírodním útvarem, který se v obrazu města projevuje, je terén. Výraznost terénu ovlivňuje výraznost urbánní i přírodní složky. Terén ovlivnil vznik města a ovlivňuje i jeho rozvoj, výrazně zasahuje do kompozice, vztahů uvnitř sídla i projevu sídla navenek. Uvnitř sídla bývá reliéf skryt pod urbánní složkou, nicméně i skrz ni vystupuje na povrch a je čitelný. Navenek se projevuje především v siluete sídla a je nutné počítat s ním jako s činitelem rozhodujícího významu (Bunin a Kruglova, 1952).

Městské krajiny, a přírodním prvkům na území města vůbec, se z různých úhlů pohledu věnuje několik autorů. Například František Fiala ve své publikaci *Stati z urbanismu* (1959) popisuje města podle morfologie terénu. Podle morfologie dělí města na izolované výšiny, na terénním ostrohu, v kombinované terénní poloze, v kotlině, v údolí a v rovině (viz Obr. 1). Je však nutné si uvědomit, že každé město má v terénu jedinečnou polohu, a u většiny měst tak dochází k prolínání kategorií mezi sebou. Toto platí především u velkých měst, která vznikla srůstem několika menších sídel dohromady. Tato města bývají terénem členěna do menších jednotek s vlastní kompozicí a vlastním charakterem. Ačkoliv mohou mít podobný charakter zástavby a podobný systém zeleně,

mohou se lišit průhledy dovnitř a ven, a tím získávat svoji jedinečnost, což poukazuje na to, že terén je nejvýraznějším a nejdůležitějším přírodním útvarem v krajině ve městě (Fiala, 1959; Kupka, 2010; Hexner a Novák, 1996; Navrátilová et al., 2015). Georeliéf je jednou ze složek podílejících se na utváření měřítka krajiny. Měřítka je dáno prostoro-
rovými dimenzemi krajiny a jejich proporcemi vztaženými ke člověku (Culek, 2006).

Petrologie a pedologie se v obrazu českých měst projevuje v menším měřítku a z toho důvodu je v této disertační práci vnímána jako součást georeliéfu. Tato skutečnost ovšem nedegraduje význam projevů těchto složek, neboť (například co se týče skalních odkryvů) vnášejí do obrazu města zajímavý kontrast jak materiálový, tak barevný.

Obr. 1: Dle polohy města v krajině lze rozlišit několik typů: a – město v rovině, b – město v kotlině, c – město v údolí, d – město na izolované výšině, e – město na ostrohu, f – město v kombinované terénní poloze; Polohu města značí šedý čtverec, možný průběh terénu je zvýrazněn pomocí vrstevnic a stínováním. (Hejtmánková, 2015)

Město v rovině: Sídlo tvoří plošný útvar bez výrazného terénu. Má špatně uchopitelnou kompozici, neboť zde není z čeho vycházet, a neomezenou možnost rozvoje. Přírodní prvky se zde uplatňují jen minimálně, město nemá výraznou terénní siluetu.

Příklady měst v rovině: Čáslav, Litovel, Nymburk, Pardubice, Poděbrady.

Město v kotlině: Terénní reliéf zde vymezuje prostor pro rozvoj města a vytváří mu ucelený horizont po celém obvodu, což pomáhá vnitřním průhledům ve městě, neboť je ukončuje zelení (záleží na hloubce kotliny). Pro tuto polohu jsou typické nadhledové pohledy na město z okolní krajiny. Naopak pohledy z centra města bývají obvykle rámovány zelení na svazích okolních hřebenů, což dává městu přírodní rámeček. Rozvoj města je limitován pouze velikostí kotliny.

Příklady měst v kotlině: České Budějovice, Pelhřimov, Písek, Prachatice, Sušice.

Město v údolí: Tato poloha je velice podobná poloze v kotlině, podle hloubky údolí se pak rozlišují města v těsných horských údolích a města v širokých údolích. V průhledech z interiéru města ven se uplatňují přírodní prvky, které uzavírají pohled (opět zde záleží na hloubce a šířce údolí). Charakter města závisí na šířce údolí: čím širší je údolí, tím volnější je kompozice města. V úzkých údolích převládá jedna osa rozvoje města, která je na dně údolí, a sídlo se rozvíjí především do délky, zatímco v širokém údolí se může město rozvinout i do svahu.

Příklady měst v údolí: Jáchymov, Karlovy Vary, Krupka, Ledč nad Sázavou, Ústí nad Labem, Železný Brod.

Město na izolované výšině: Často se jedná o bývalá hradiště, tedy velmi stará města. Typickým znakem je nepravidelná kompozice, kompaktní uliční síť, obvykle chybí výrazná páteřní komunikace. Mají omezenou možnost rozvoje a vyznačují se výraznou siluetou, jejíž působení může být umocněno, nachází-li se v jinak rovinnaté krajině.

Příklady měst na izolované výšině: Hradec Králové, Litoměřice.

Město na terénním ostrohu (ze tří stran volná terénní výspa): Tato města jsou svojí polohou velice podobná městům na izolované výšině. Terénní ostroh je často kombinován s vodním tokem, kdy výrazná terénní stěna ční nad vodou. I tato města mají vý-

raznou siluetu a tvoří dominantu v krajině, na rozdíl od předchozí kategorie však mají možnost rozvoje alespoň jedním směrem.

Příklady měst na terénním ostrohu: Bechyně, Český Krumlov, Chrudim, Mladá Boleslav, Žatec.

Město v kombinované terénní poloze: Zde je charakteristický vztah dvou prvků (hmot) – vlastního města a terénní dominanty, která je často korunovaná významnou architekturou. Čím výraznější je převýšení mezi dominantou a centrem města, tím má sídlo působivější siluetu. Tato města se vyvinula nejčastěji z osad v podhradí (v kombinaci s dominantní polohou hradu). Typickým znakem je zde dvojí kompozice, která je buď podřízená dominantě na výšině, nebo je zaměřena na vlastní jádro obce a spojení s dominantou zde není upřednostňované.

Příklady měst v kombinované poloze: Beroun, Český Krumlov, Náchod, Příbram, Slaný.

S terénem úzce souvisí pojmy *pohledové horizonty* a *vizuálně exponovaná část území*, které jsou například součástí územně analytických podkladů v rámci sledovaného jevu č. 11 (urbanistické hodnoty).

Pohledové horizonty uzavírají vůči obloze nebo krajinnému pozadí krajinnou scénu. Vymezení pohledového horizontu je dáno především morfologií, často ve spojení se zástavbou. Pohledový horizont je tedy pohledově významně exponovaný a dá se říci, že jakákoliv stavba a činnost, které se zde odehrávají, budou vnímány jako dominanty (Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2008).

Vizuálně exponovaná část území se uplatňuje v terénním reliéfu města. Jde především o výrazné svahy uplatňující se v panoramatech města viditelné z odstupu. Vizuální expozice je ovlivněna otevřeností krajinné scény, reliéfem (horizonty, přikloněné části svahu) a frekvencí návštěvnosti prostoru. Změny krajinného rázu v pohledově exponovaných prostorech bývají výrazné, a proto by se do těchto lokalit mělo zasahovat s velkou obezřetností (Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2008).

„Svahy z odstupu viditelné, které tvoří základ krajinných vedut. Za výrazné svahy lze označit svahy se sklonem větším než cca 10°. To však jen v těch případech, zvedají-li se z rovinnatého povrchu. V členitějším reliéfu musí být sklon vyšší. Minimální výška výraz-

ného svahu je tak dále stanovena na cca 20 m. Při zařazení svahu mezi výrazné tedy hraje roli převýšení svahu, jeho sklon i celkový charakter okolí. Výrazně se uplatňující části svahů jsou vytvořeny průmětem exponovaných svahů a počítačové viditelnosti z vybraných stanovišť.“ (Institut plánování a rozvoje hl. m. Prahy, 2008)

Jak již bylo řečeno výše, pohledový horizont a vizuální exponovanost území jsou součástí sledovaného jevu č. 11 územně analytických podkladů. Seznam všech sledovaných jevů je uveden například na webových stránkách Ústavu územního rozvoje (Ústav územního rozvoje Brno, 2011). Problematiku pohledově exponovaných svahů řeší také Jiří Löw v posuzovaných jevech 17 a 18 územně analytických podkladů hlavního města Prahy (Löw et al., 2008).

3.2.2 MĚSTSKÁ ZELEŇ

Ústav územního rozvoje se na zeleň dívá jako na „*vymezený segment území se souborem prvků přirozeně vzniklých nebo záměrně založených a uspořádaných podle zahradně architektonických a krajinářských zásad. Prvky mohou být živé a neživé – přírodní či umělé.*“

V zásadě je možno rozdělit zeleň do dvou hlavních skupin: na zeleň sídelní (městskou, vesnickou) a krajinnou. Sídelní zeleň se od té přírodní liší mírou zásahu člověka. Je to část městské krajiny, která přináší symbol přírody do jinak umělého, člověkem vytvořeného prostředí. Sídelní zeleň může být pozůstatkem původní krajiny, nebo může být nově založená; je opečovávána, udržovaná a dopěstována (Navrátilová et al., 2015). Odborná literatura pod pojem *městská zeleň* shrnuje veškerou zeleň na území města, tedy lesy, lesoparky, parky, botanické a zoologické zahrady, doprovodnou zeleň vodních ploch a toků, zahrady, travnaté plochy, aleje; ale také keře a květinové záhony v parterech (Jebavý, 2014).

Městská zeleň prošla obdobně jako městská zástavba dlouhým vývojem. V každém období na ni byly kladeny trochu jiné požadavky; měnila se její funkce, měnila se i estetická norma, což mělo dopad na formu městské zeleně (Stibral, 2008). V dnešní době, kdy dochází k rychlému rozvoji zástavby, je důležité si uvědomit systém zeleně, který vychází z formy sídla. Struktura systému zeleně je závislá na velikosti sídla. Obecně se dá říci, že čím menší sídlo je, tím větší je předpoklad, že dojde k propojení městské ze-

leně s okolní krajinou. Z tohoto důvodu dochází k vymezení systému až u středních a velkých měst a velkoměst (Jebavý, 2014).

Dle Zásad a pravidel územního plánování (Kolektiv autorů, 1983) jsou městskou zelení „*Plochy vegetace funkčně náležející k území města. Slouží rekreaci, hrám a sportu, urbanistickému členění města, hygienickým, dopravním a kulturním účelům.*“

Dle ČSN 83 9001 je možno rozlišit čtrnáct základních druhů zeleně, které se liší mimo jiné typem, formou uspořádání nebo charakterem. Patří mezi ně například park, lesopark, les, zeleň obytné zástavby, zeleň sportovních areálů, zahrádkářské kolonie, apod. Vzájemné uspořádání druhů zeleně tvoří systém zeleně sídla, u kterého je možno rozlišit několik forem. Základní dělení je na systém zeleně *přirozený* a *umělý*. Přirozený systém mívá zeleň rozvinutou podle os a uzlů a dále se dělí na *tranzitní*, *okružní*, *radiální* a *spojovací*. Umělý systém zeleně vychází z nově navržené urbanistické kompozice sídla a rozlišuje se na *šachovnicový*, *okružní*, *paprscitý* a *kombinovaný* (Jebavý, 2014; Žák, 1947).

Kromě výše zmíněného členění zeleně do druhů dle ČSN je možné pohlížet na ni i podle jiných kritérií, například:

Jedním ze základních způsobů je dělení zeleně dle **umístění v rámci města** na zeleň *intravilánu* (aleje, parky, zahrady apod.) a *extravilánu* (zeleň navazující na zastavěné území města, která má především rekreační či hospodářský význam – lesy, lesoparky, zahrady, zemědělská půda apod.).

Podobně dělí sídelní zeleň podle umístění Supuka (Supuka, 1991), který rozlišuje městskou zeleň na *zeleň obytných souborů*, *zeleň centrálních městských zón* (tato zeleň má především estetickou funkci a patří sem například aleje podél komunikací, zeleň na náměstí, mobilní zeleň apod.) a *zeleň výrobních zón* (zeleň tvořící především bariéru mezi vlastním městem a průmyslovou zónou).

Další možnost dělení, která se nabízí, je rozdělení podle **stupně přirozenosti** na *zeleň přirozenou* (přirozená původní vegetace – lesy, břehové porosty apod.) a *zeleň umělou* (vegetace kultivovaná s viditelnými zásahy – formální parky, zahrady apod.). Toto členění uvádí například i C. L. E. Rodhe a A. D. Kendle (1994), kteří pro označení přirozené

zeleně užívají slova *wildlife*. Toto označení napovídá, že takováto zeleň by měla obsahovat původní druhy a měla by být ponechána úplně bez zásahu člověka. Aby si uchovala přirozený vzhled, měla by jí být umožněna i přirozená sukcese.

Zeleň je možno vnímat i podle **vlastnictví**, kdy je rozdělena na *soukromou*, *obecní* a *veřejnou* (Jebavý, 2014).

Z urbanistického pohledu a z pohledu územního plánování lze rozlišit zeleň dle **urbanistického významu** na zeleň v *hlavní* a *doplňkové* funkci. Zeleň v hlavní funkci zahrnuje monofunkční plochy zeleně, pěstební plochy a ochrannou zeleň. Zeleň v doplňkové funkci zahrnuje zeleň v zástavbě v rámci polyfunkčních a monofunkčních ploch území mimo monofunkční plochy zeleně. Působí ve vzájemné provázanosti s vlastní funkcí. Její podíl se vyjadřuje koeficientem zeleně (Útvar rozvoje hl. m. Prahy, 2002).

V obraze města má zeleň důležitou funkci estetickou, a to především pro velké bohatství tvarů, forem a barev, které do městského obrazu vnáší. Na rozdíl od urbánní složky je zeleň proměnlivá i během roku, čímž charakter městské krajiny mění, a tím zvyšuje estetické působení. Zeleň má rovněž významnou schopnost kompenzovat řadu negativních dopadů urbanizovaného prostředí, příznivě působit na fyzický i psychický stav člověka, a to jak v momentálních, tak i v dlouhodobých stavech, a poskytnout mu možnost každodenní rekreace (Navrátilová et al., 2015).

3.2.3 MĚSTO A VODA

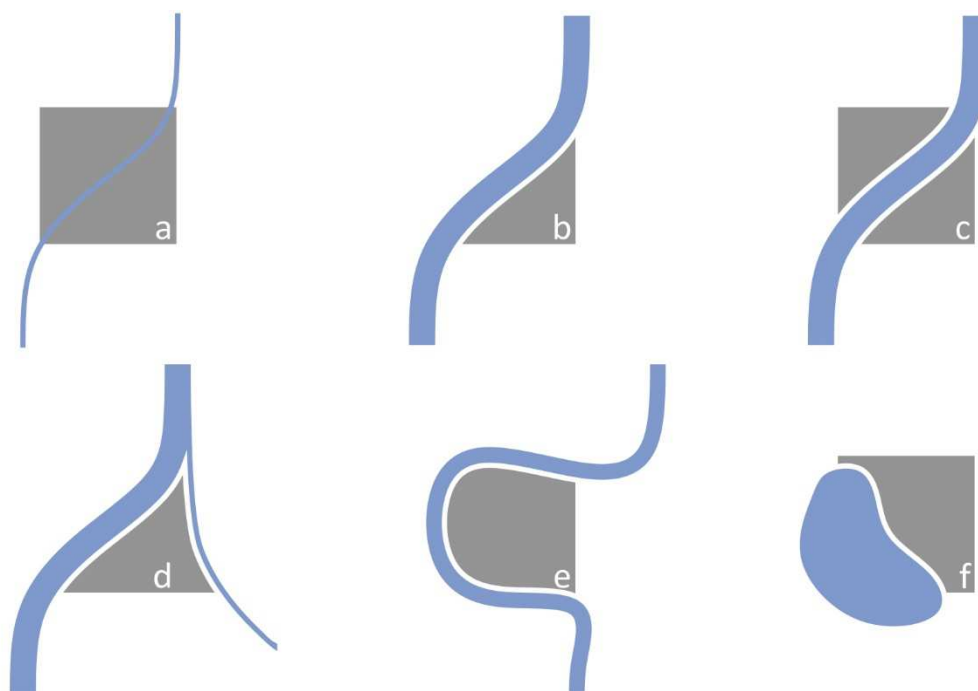
Charakter krajiny je o to výraznější, je-li v krajině přítomen element vody. Ze vzájemného spolupůsobení povrchu, reliéfu, vegetace a vody vznikají charakteristické celky, které tvoří základní elementy krajiny (Norberg-Schulz, 1994). Hydrologické podmínky se projevují v krajině prostorově omezeně, avšak o co menší je jejich zastoupení, o to výraznější vliv na estetické působení mají. Vodní toky představují cévní soustavu krajiny a často je jejich význam přírodní posílen významem kulturním, symbolickým (Culek, 2006).

Voda byla a je základem života, člověk proto zakládal svá sídla u vodotečí, z nichž získával vodu jak pitnou, tak užitkovou. Později byl donucen zajímat se i o snadno dosažitelné zdroje pitné vody podzemní. Podvědomě pozitivní vnímání vodního prvku jako zdro-

je života vede k pozitivnímu vnímání jeho přítomnosti v krajině (White, 2010). Objeví-li se voda v krajině v dynamické podobě, oživuje tím i celkové působení krajiny. Podobného výsledku dosahuje i zrcadlící se hladina jezer a rybníků (Norberg-Schulz, 1994).

Voda hraje ve městech významnou roli. Jedná-li se o města na březích velkých řek, města ostrovní či poloostrovní, ovlivňuje voda celou jejich kompozici. Tato města jsou obvykle orientovaná na nábřeží (případně pobřeží) a z jejich center mohou být průhledy na otevřenou vodní hladinu. Při opačném pohledu, tedy z vodní hladiny na město, je pak možnost pozorovat celou siluetu města s odstupem (Kupka, 2010; Fiala, 1959).

Dle polohy města vůči vodnímu toku či ploše lze rozlišit několik typů: město bez výrazného vodního toku/plochy, město na jednom břehu, město na obou březích, město na soutoku, město v říčním meandru, město u vodní plochy (viz Obr. 2).

Obr. 2: a – město bez výrazného vodního toku/plochy, b – město na jednom břehu, c – město na obou březích, d – město na soutoku, e – město v říčním meandru, f – město u vodní plochy (Hejtmánková, 2015)

3.3 URBANISTICKÁ KOMPOZICE

Definice pojmu *urbanistická kompozice* jsou si v jednotlivých publikacích velice podobné, proto uvedu jen pár příkladů:

- Urbanista Vladimír Meduna říká, že „*kompozice uměleckého díla určuje vzájemné vztahy všech složek a je nezbytným článkem umělecké formy. V urbanismu je navíc kompozice jádrem umělecké formy. ... Urbanismus využívá vztahů mezi urbanistickými prvky k tomu, aby z nich vytvářel kvalitativně vyšší celek, než by bylo jejich prosté nakupení.*“ (Meduna, 1985)
- Dle urbanistů Michala Hexnera a Jaroslava Nováka by se dala urbanistická kompozice charakterizovat jako cílevědomá skladba veřejných prostorů, objektů, funkcí a provozů ve snaze získat kvalitní prostředí (město) pro život lidí. Vychází z možností území (přírodní podmínky), úlohy města (průmyslové, zemědělské apod.) a jeho předpokládané velikosti (Hexner a Novák, 1996).
- Dle urbanisty Emanuela Hrušky je kompoziční skladba tvořivým činem, byť svázaná přírodními, společenskými a technickými podmínkami (Hruška, 1966).
- Obdobně se na urbanistickou kompozici dívá i urbanista Jan Krásný, který pod tímto pojmem rozumí „*cílevědomou skladbu přírodních a stavebně hmotných prvků do prostorově se uplatňujících souborů, které vytvářejí vyhovující materiální prostředí lidí jako integrující součást jejich životního prostředí.*“ Kompozice dle jeho mínění „*spolurozhoduje o životních způsobech společnosti i o cílech ideového a kulturně výtvarného prostředí urbanismu.*“ (Krásný, Marhold a Zajíc, 1981)
- Urbanisté Ivo Oberstein a Jan Cach vidí urbanistickou kompozici jako „*tvůrčí syntézu všech složek urbanistického díla, vyjádřenou skladbou prostorů a hmot. Komponenty urbanistické kompozice jsou v čase proměnné, stejně jako podmiňující determinanty politicko-ekonomické.*“ (Oberstein a Cach, 2001)
- „*Kompozice je uměleckým a architektonickým ztvárněním životně důležitých potřeb města, jež jsou určovány společností a jejím řádem.*“ (Fiala, 1959)

Stavební zákon zmiňuje místo urbanistické kompozice spojení *urbanistická koncepce*. Pro urbanistickou kompozici je koncepce důležitá jakožto výchozí bod. „*Urbanistická koncepce je soustava přijatých zásad a pravidel, které jsou zárukou harmonického rozvoje sídelní struktury, sídel a krajiny v kontextu vývoje osídlení. Stanovovat urbanistickou koncepci je jedním z úkolů územního plánování [§ 19 odst. 1 písm. b) stavebního zákona].*“ (Gajdíková, 2014)

Prostorové utváření měst vychází především z přírodních podmínek, hospodářských možností, funkčních a sociálních potřeb. Tomuto přístupu k utváření měst předchází podrobná analýza, která má za cíl prozkoumat potenciál území a následně identifikovat a posoudit stávající hodnoty. K tomuto účelu existuje řada analýz zaměřených na jednotlivé zkoumané prvky. Výsledkem prostorového zkoumání měst je pak jejich celkový obraz, který se skládá z obrazu vnějšího a vnitřního (Cassilha, et al., 2009; Santos, 1988).

Zatímco soubor komponentů společensko-ideových a ekonomicko-technických ovlivňujících prvotně vznik urbanistické formy se dále vyvíjí, mění či pomíjí, fyzická forma zástavby přetrvává obvykle dále a stává se svědectvím o době svého vzniku. Je důležité si uvědomit, že zatímco odborná veřejnost zná pozadí probíhajících procesů ve výstavbě a nalézá pro řadu věcí zdůvodnění (a to i přesto, že s nimi nesouhlasí), na zbytek lidí (konzumentů), kterých je většina, výsledná forma působí bez ohledu na souvislosti běžící na pozadí jejího vzniku (Hexner, 2007).

Má-li být tedy územní plánování úspěšné, musí být především komplexní – je potřeba si uvědomit všechny existující hodnoty (přírodní, kulturně-historické i ideové).

Problematice urbanismu, urbanistické kompozice a obrazu města se věnuje řada urbanistů a teoretiků. Mezi ně patří například: Michal Hexner (např.: *Urbanistická kompozice; Metodiky a techniky analýz z hledisek urbanistické kompozice*), Jiří Hrůza (*Urbanismus světových velkoměst, Svět měst*), Otakar Máčel (*Urbanistická kompozice v Čechách a na Moravě*) a další; ze zahraničních autorů jsou u nás dobře známi Kevin Andrew Lynch (např.: *Obraz města nebo Managing the Sense of a Region a A Theory of Good City Form* – tyto publikace zatím nebyly přeloženy do češtiny), Camillo Sitte (*Stavba měst podle uměleckých zásad*), Leon Krier (*Architektura - volba nebo osud*), Jan Gehl (*Města pro lidi, Nové městské prostory*) a další.

KRAJINNÁ SCÉNA

Pojem krajinná scéna se užívá jako označení obrazu určité krajiny v určitém čase. Je to část krajinného prostoru, který vnímáme při pobytu či pohybu v krajině. Může jít o statický nebo dynamický obraz doplněný o zvuky a vůně. Krajinnou scénu tedy můžeme

vnímat z fotografie či obrazu, ale pouze v omezené míře, neboť se jedná o multisenzuální objekt (Valenta, 2008).

Krajinné scéně a scénologii krajiny se věnuje například Josef Valenta v knize *Scénologie krajiny*. Říká zde, že scéničnost krajiny se opírá o fenomén lidského chování, které vybízí ke sledování. Na základě tohoto tvrzení pak říká, že ryze přírodní krajina, která je nedotčená rukou člověka a nesplňuje tedy základní atribut (lidské chování), se nijak nechová. Ta prostě jenom je. „*Scéničnost krajiny je založena na scénickém postoji či jednání člověka... Scéničnost krajiny je tedy její potence – je to možnost, která vyžaduje lidskou spoluúčast.*“ (Valenta, 2008). Nositelem scéničnosti je podle Valenty člověk, který může svým scénickým citem a dramatickým smyslem krajinu přetvářet. Dále ve své knize rozebírá, že v souvislosti s hledáním přístupů ke scéničnosti přirozené krajiny narazíme na požadavek komplexnějšího vnímání (nejen toho vizuálního, i když to zůstane i nadále klíčovým). Míra scéničnosti je také podle Valenty hlavním estetickým hodnocením určité krajiny, neboť říká, že považujeme-li jednotlivé scenérie za estetické, překračujeme tím obyčejnou percepci tvarů a objektů a do vnímání vstupují city.

Podobně se ke krajinné scéně vyjadřuje i Ivan Vorel. Podle něj je krajinná scéna částí krajinného prostoru, kterou vnímáme buď staticky jedním, zpravidla panoramatickým, pohledem, nebo dynamicky, tj. při průchodu krajinou. Je nositelem estetických hodnot tkvících v prostorovém uspořádání, v neopakovatelnosti a jedinečnosti panoramat, v harmonickém měřítku a v prostorových vztazích krajiny (Vorel a Kupka, 2011).

Z obou definic tedy vyplývá, že ačkoliv je krajinná scéna hodnotou především vizuální, je vnímána multisenzuálně. Nevnímáme ji jen jako orámovaný obraz, ale vnímáme ji spolu s vůněmi a zvuky.

Každou krajinnou scénu lze rozdělit na základní prvky, tj. na body, linie, plochy apod. Podle vzájemného vztahu prvků a podle jejich vizuálního působení v krajině pak můžeme hovořit o uzavřenosti či otevřenosti prostředí, napětí, rytmu, gradaci, symetrii či měřítku. Jednotlivé termíny budou vysvětleny dále.

Základní vizuální vlastností krajinného prostoru (resp. krajinné scény) je její charakter, přičemž rozlišujeme především pohledovou otevřenost nebo uzavřenost. Tyto vlastnosti dané velikostními parametry vnímaného krajinného prostoru ovlivňují způsob

vnímání dalších krajinných charakteristik, jako je krajinná struktura a textura, krajinné dominanty, geometrie krajinného obrazu nebo krajinné detaily.

Přímo krajinné scéně se u nás věnuje v této kapitole již zmiňovaný Josef Valenta (*Scé-nologie krajiny*), nicméně dále se k ní vyjadřuje i řada autorů v rámci hodnocení krajinného rázu. Mezi ně patří mimo jiné Ivan Vorel a Jiří Kupka (např.: *Krajinný ráz: hodnocení a identifikace*), Jiří Löw a Igor Míchal (např.: *Krajinný ráz*), Roman Bukáček a Petr Matějka (*Metodika hodnocení krajinného rázu*), Alena Salašová (*Krajinný ráz - potreba vymedzenia pojmu*) a další.

OBRAZ MĚSTA – KEVIN ANDREW LYNCH

Ze zahraniční literatury byl zdrojem informací pro mou disertační práci především americký urbanista Kevin Lynch, který se mezi prvními začal věnovat studiu vnímání města skrze jeho obyvatele. V dnešní době slouží jeho práce jako podklad pro urbanistické rozbory a analýzy.

V knize *Obraz města (The Image of the City)* se Kevin Lynch zabývá vizuální kvalitou amerických měst, kterou hodnotí pomocí mentálních map (více se o mentálních mapách zmiňuje například Josef Zelenka v knize *Výzkum kognitivních a mentálních map* (Zelenka et al., 2008). Základem zkoumání kvality těchto míst byl sociologický průzkum, během něhož nechal respondenty kreslit mentální mapy jim dobře známých lokalit. Tyto mapy dále vyhodnocoval a hledal v nich společné prvky. Snažil se tedy oprostit od subjektivních pocitů a najít objektivní prvky, které pomáhají s orientací v prostoru.

Správná představa o prostředí poskytuje lidem pocit jistoty a pomáhá tak, aby si jedinec vytvořil k prostředí harmonický vztah (Lynch, 2004). Zároveň však ve své publikaci zdůrazňuje, že čitelnost místa, a tedy i kladně vnímaný prostor, nemusí být vytvářen jen jednoduhostí a strukturovaností, ale že v rámci prostředí mají svůj význam i jiné prvky, např. tajuplnost.

Celková image prostoru, tedy podoba prostředí, se dle Lynche skládá ze tří složek: *identity* (jedinečnost místa), *struktury* (prostorové rozložení objektů) a *významu* (subjektivní vztah mezi jedincem a místem). Jak již bylo zmíněno, Lynch si uvědomoval, že každý jedinec se může na stejnou věc dívat jinak. Vynechal tedy ve své knize *Obraz*

města třetí složku *význam* a snažil se najít ve všech mapách podobnosti, které by ho dovedly k objektivnějším pojmům zachycujícím zbylé dvě složky – *identitu* a *strukturu*. Tyto hledané hodnoty nazval *obecné image*, tedy zobecněné představy, které jsou společné pro většinu respondentů.

Na základě sociologického průzkumu vytvořil skupinu pěti základních prvků obrazu města, které jsou nositeli charakteru a struktury městského image. Tuto skupinu prvků tvoří: *cesty* (paths), *okraje* (edges), *oblasti* (districts), *uzly* (nodes) a *významné prvky* (landmarks). Dle Lynche se dá těchto pět prvků najít v každém městě, ať už se jedná o město rostlé, nebo založené na zelené louce na základě urbanistického plánu. O podobné dělení se snaží i řada jiných autorů, mezi ně patří například: Christian Norberg-Schulz (*místa, cesty a oblasti*) či Pavel Zibrin (*komunikace, hranice, funkční plochy, uzly a orientační body*) apod.

Proti Lynchově kroku vynechat z mentálních map význam místa jako subjektivní složku stojí například urbanisté Harrison a Howard, kteří naopak tvrdí, že pro pozorovatele je význam podstatnou složkou každého místa. Na tom také postavili svojí studii, ve které došli k závěru, že člověk se orientuje v prostředí vedle struktury díky významu, nikoliv díky identitě (Harrison a Howard, 1972).

3.4 ESTETIKA KRAJINY

Estetika je filozofická disciplína zabývající se krásou umělých i přírodních prvků. Termín pochází z řeckého *aisthesis*, což znamená vnímavý, citlivý. Obecná estetika jako nauka o estetických soudech vznikla pro potřeby hodnocení, co je krásné. Estetika přírody se začala vymezovat o něco později, až v 18. století, nicméně v období průmyslové revoluce byla potlačena a znovu se objevila teprve v šedesátých letech minulého století jako *environmentální estetika* (Hepburn, 1963).

Estetika krajiny je uchopitelná hůře, přesto však hraje důležitou roli ve vztahu člověka k místu (Stibral, 2008). Krajina je odnepaměti hodnocena podle toho, jak uspokojuje lidské potřeby, a nezáleží na tom, zda hodnotíme krajinu čistě přírodní, městskou či industriální. Nedostatek přírodní estetiky vede k nespokojenosti a nakonec i k omezení rozvoje člověka. Naopak dostatek estetických vjemů vede ke spokojenosti a k pocitu

pohody a štěstí (Lów a Míchal, 2003). Lidé intuitivně upřednostňují kvalitní prostředí. Pokud mají možnost volby, usídlují se tam. Pokud jsou vázáni jinde, vyhledávají takové prostředí ve svém volném čase (Hexner, 2007). Z toho plyne, že nedostatek estetických podnětů vede k nenaplnění lidských potřeb, a tedy i k nespokojenosti s kvalitou města.

3.4.1 VÝVOJ ESTETIKY KRAJINY

Postoj člověka ke krajině závisí na jeho pozici, vědomostech a nakonec i na období, ve kterém žije. Nedá se očekávat, že zemědělec bude mít na krajinu stejný pohled jako třeba filozof.

Vztah člověka ke krajině prošel dlouhým vývojem. První vnímání esteticky přírodního objektu se objevuje již ve starém Řecku, kdy se používaly pro ozdobu keramiky či šperků motivy s květy, motýly, delfíny apod. V tomto období byl však středem zájmu pouze konkrétní objekt (nejčastěji květ), a nedá se tedy mluvit o estetice přírody jako celku. V Evropě byla touto dobou příroda zdrojem obživy, její divoká podoba byla něčím neznámým, děsivým. Teprve v renesanci se objevil větší zájem o krajinu jako o celek. Tento posun je vidět nejlépe v malířství, v němž vzniká nový žánr – krajinomalba (Stibral, 2005).

V následujícím období se člověk snažil si přírodu podmanit, zkrotit ji a výtvarně ji ztvárnit tak, aby byla přehledná. Jedná se o období baroka, tedy o období velkých krajinářských kompozic, kdy se území celých panství komponovala na jeden bod – hlavní sídlo. Oproti tomu romantismus se od komponované krajiny odklonil a opěvoval krajinu přirozenou, doplněnou romantickými ruinami. V této etapě zaznamenáváme vrchol i pád nadšení pro přírodu, neboť na konci tohoto období se začíná rozvíjet průmysl a estetika krajiny začíná být opomíjena. Do popředí zájmu se dostávají civilizační prvky a umění. Ty zde zůstávají až do začátku 20. století, kdy naopak nastává „trauma“, jehož výsledkem byla fetišizace „původní nedotčenou krajinou“ (Cílek et al., 2004).

Romantická sentimentální idealizace jde ruku v ruce s barbarským znetvářením krajiny, v němž se primitivně účelově pojatá „kultivace“ proměnila. Příroda předindustriálního období je nenávratně pryč. V tomto směru učinilo 19. století zásadní přelom a 20. století tuto skutečnost jen mnohonásobně potvrdilo (Cílek et al., 2004).

Česká kultura první poloviny dvacátého století je všestranně ovlivněna vlasteneckým optimismem. Je-li posláním českých umělců sloužit v jeho duchu idejím národa, je tím ovlivněno i jejich pojetí krajiny. V této době u nás do přírody proniká symbolika, se kterou se ztotožňujeme a která pro nás zvyšuje estetiku krajiny (Librová, 1988). Od druhé poloviny 20. století sílí snaha chránit přírodu a z ní se postupně vyvíjí nové odvětví estetiky, tzv. environmentální estetika, která se zaměřuje na estetické prožitky lidí ve spojení s přírodou (Carlson, 2009).

3.4.2 ESTETICKÁ HODNOTA KRAJINY A ESTETICKÁ NORMA

„Zdalo by se, že není nic přirozenějšího než obdivovat krásu velehor se zasněženými vrcholky, borovicemi porostlé skály či půvab lužních lesů, temné divočiny pralesů a jiskřivou vznešenost ledovců. Při bližším pohledu do historických materiálů, ale i k jiným kulturám zjistíme, že tomu tak zdaleka není“ (Stibral, 2005).

Při jakémkoliv hodnocení estetické kvality je důležitým pojmem *estetická hodnota*, která vyjadřuje vztah pozorovaného předmětu k pozorujícímu člověku. Předmět má potenciální estetickou hodnotu tehdy, pokud je vytvořený ve shodě s estetickou normou a v dané kultuře objektivně funguje jako předmět s estetickou funkcí. Estetická hodnota vzniká v procesu estetického hodnocení, které probíhá na pozadí reálného vztahu předmětu ke kultuře a lidem. Pokud si jsou estetická funkce předmětu s estetickou normou blízké, může dojít ke vzniku pozitivní estetické hodnoty. Estetická hodnota je vztah člověka a předmětu, proto je věčná, vždy a všude stejná, mění se pouze podle proměny kultury (Mistrík, 2015).

V průběhu staletí se estetická hodnota lišila tak, jak se lišil pohled člověka na krajinu. Jak už bylo psáno výše, každý se dívá na krajinu trochu jinak a každý v ní hledá trochu jiné hodnoty. Záleží zde na náladě, na denní době, ale i na vzdělání pozorovatele či příležitosti, která ho do krajiny přivedla. Přesto však ve volné krajině s převládajícím přírodním charakterem, v záměrně kultivované krajině i v parku můžeme najít místa, prostory, pohledy, výhledy a scenérie, kde většina návštěvníků pocítí příjemný pocit zájmu, potěšení, okouzlení či překvapení. Je tedy možno říci, že určitá místa v krajině budou všemi skupinami považována za estetická a budou v nás vyvolávat příjemné

pocity. Estetická hodnota krajiny je totiž tvořena jednak složkou emocionální a jednak složkou obsahovou. Zatímco emocionální se může lišit podle nálady pozorovatele nebo podle denní doby, obsahová složka je konstantní a pro všechny stejná, neboť jde o konkrétní vlastnosti objektu (Vorel, 1999; Kupka, Vojar a Vorel, 2010).

Existují tedy určité vlastnosti objektů (obsahová složka hodnoty) v krajině, na kterých se většina společnosti shodne, že jsou pozitivní. Tyto vlastnosti jsou podřízené estetické normě společnosti té doby. Každé období má svůj pohled na estetiku, ať už se jedná o estetiku uměleckou či přírodní, a v každém období existuje jiná estetická norma. Pokud jde o dnešní pohled na krajinu, je estetická norma ovlivněna ekologickým myšlením a potřebou přírodu chránit. O tom se zmiňuje například ekolog Forman v knize *Krajinná ekologie: „Bádáme i odpočíváme v jejích ekosystémech. Přírodní síly krajiny nás naplňují úctou a my pečujeme o její estetiku“* (Forman a Gordon, 1993). Mezi hodnotné estetické formy dnes řadíme například krajinu s přírodě blízkým charakterem, krajinu s drobným měřítkem, ale i kulturní krajinu s vyváženým podílem citlivých lidských zásahů do přírody.

Snaha lidstva je zaměřena k šťastnému prožití života v příjemném a krásném prostředí. Při bližším pozorování jednotlivých forem zkrášlení krajiny je patrné, že tyto formy se nevyvinuly nahodile, nýbrž že se většinou vyvíjely z forem užitkových. Tak například strom při usedlosti byl nejprve vysazován proto, aby chránil usedlost před nepříznivým počasím, nebo proti přenosu požáru a teprve tehdy, až mohutně rozložil svou korunu, obdivoval hospodář jeho krásu. Jen ty okrasné formy, které se v oblasti osvědčily z hlediska užitečnosti a které se tu všeobecně líbily, se mohly rozšířit v charakteristický krajinný znak, a jen pokud se i v dalším dějinném vývoji osvědčovaly, zachovávaly se dále, popřípadě se vyvíjely podle změněných nových poměrů a požadavků (Štěpánek a Mareček, 1958).

Estetická hodnota krajiny je často podceňována právě pro velké množství faktorů, které mohou ovlivnit, jak se v dané krajině cítíme. Řada autorů považuje estetické hodnoty krajiny za subjektivní záležitost. Ti, kteří neuznávají objektivní estetické hodnoty, staví své důvody na postřehu, že „krásu každé oko vidí jinde“. Estetická hodnota je podle nich podmíněna jedině a výlučně subjektivním prožíváním (Löw a Míchal, 2003).

Objektivní hodnocení estetické hodnoty krajiny komentuje například Zuska a Dadejík, kteří kritizují snahu přiblížit hodnocení krajiny potřebám exaktního výzkumu, čímž dle jejich názoru zůstává nevyužitý bohatý potenciál estetických hodnot a kvalit (Dadejík a Zuska, 2007).

K problematice estetické normy a hodnoty se vyjadřuje i filozof a estetik Chvatík, který říká, že norma ani objektivní estetická hodnota ve smyslu „zkoušky časem“ nemají statickou povahu. Rozporná povaha estetické normy podle něj spočívá v napětí mezi překvapivostí, jedinečností a bezprostředností nenormovaného estetického vztahu a mezi požadavkem na obecné uznání, stálost a směřování k pravidlu u normovaného estetič-
na. Estetické normy tedy nemohou nikdy dosáhnout plné stability a závaznosti, neboť by se tak změnily z norem v zákon a vývoj by ustal, estetično by se automatizovalo, přestalo by podněcovat k novosti a přestalo by existovat (Chvatík, 1994).

Estetická hodnota krajiny významně podmiňuje obytnou a rekreační hodnotu území, a tedy i jeho využitelnost. Z tohoto důvodu má velký význam pro územní plánování. Jedná se také o předmět státní ochrany (§12 odst. 3 zákona č. 114/1992 Sb.), např.: „K ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami... může orgán ochrany přírody zřídit obecně závazným právním předpisem přírodní park a stanovit omezení takového využití území...“ Pro její vymezení však neexistuje v České republice legislativní předpis. Příčinou je pravděpodobně již nastíněný rozdílný přístup jednotlivých oborů.

Estetická hodnota krajiny je předmětem zájmu řady oborů. Z čistě filozofického hlediska se jí věnují mimo jiné Vlastimil Zuska (např.: *Česká estetika přírody v střeoevropském kontextu*), Karel Stibral (např.: *Proč je příroda krásná?; Česká estetika přírody v střeoevropském kontextu*) nebo Ondřej Dadejík (např.: *Environmentální estetika; Česká estetika přírody v střeoevropském kontextu*). Na půl cesty mezi filozofií a snahou o objektivní hodnocení se estetice krajiny věnuje geolog a filozof Václav Cílek (např.: *Krajiny vnitřní a vnější; Obraz krajiny: Pohled ze středních Čech*) a scénolog Josef Valenta (*Scénologie krajiny*). Z pohledu krajinného rázu se estetice krajiny věnuje například Ivan Vorel, Jiří Löw či Igor Míchal.

3.4.3 GENIUS LOCI

S estetikou krajiny úzce souvisí také pojem genius loci. V římské mytologii byl Genius loci bůžek ochraňující určité místo. Býval zobrazován jako had nebo jako postava s rohem hojnosti. V dnešní době je více využíván přenesený význam tohoto spojení, který označuje spíše specifickou atmosféru dané oblasti než místní ochraňující síly. Tedy genius loci = duch místa (Heřmanová, 2012).

Z pohledu estetiky a urbanismu definuje genius loci několik autorů, například:

- Václav Cílek o geniu loci říká: „*Genius loci je to, proč se na nějaké místo vracíme, nebo to, kvůli čemu lezeme po rozhlednách.*“ (Cílek, 2004)
- Ekolog Josef Zelenka definuje genius loci jako *"holistický souhrn hmatatelných i nehmatatelných projevů historie i současnosti lokality, jedinečný a neopakovatelný, vytvářející svou kontinuální interakci s duchovním světem návštěvníka nebo rezidenta jeho vícerozměrný dynamický vjem z dané lokality. Genius loci nemůže být zcela zprostředkován informační technologií, neboť ICT dokáže přenést pouze část charakteristiky místa."* (Zelenka, 2008)
- Architekt a sochař Christopher Day: *„Duch místa živí přístup a činy těch, kteří ho řídí, stavějí, spravují a užívají. Není proto divu, že se necítíme dobře v supermarketech ovládaných pojmem ‚ber‘, který není doplněn o ‚dávej‘ prostřednictvím řemesel a služeb... Kde se zničí místo, tam se zničí i kultura, následuje sociální i osobní znehodnocení... Každý region měl strukturální systém odpovídající materiálům, klimatu a kultuře – což je něco, co by se z rozmaru nemělo zahodit. Tento systém do velké míry určoval způsob výstavby. Rozměry místního stavebního dřeva omezovaly délku trámů, a tím i rozsah klenebních polí a šířku budovy. To způsobovalo vnitřní jednotnost všech budov v dané oblasti, dokonce i v rozmezí několika staletí.“* (Day, 2004)

Genia loci vnímáme při procházce historickým centrem města, jeho křivolakými uličkami, nebo třeba při procházce viniční krajinou kolem Pálavy; málokdo ho však vnímá i při průchodu sídlištěm či satelitním městečkem. *„Hovořit dnes o krajině, jejím rázu a jejím působení znamená zejména hovořit o architektuře a urbanismu, protože ty z největší míry určují budoucí charakter naší země. Nejedná se přitom jen o domy, ale také o technické a liniové stavby, dálnice, vodní nádrže, sklady a parkoviště. Měli bychom se ptát, jak je možné, že tolik obdivovanou českou krajinu vytvořili lidé bez znalosti územního plánování a že tu krásnou lidovou architekturu stavěli celá staletí lidé bez architektonického vzdělání? Kde se stala chyba, že jsme si nechali vnutit všechny ty krásné, vě-*

decké a stylotvorné designy, ve kterých se necítíme dobře? Nejspíš málo respektujeme to základní – místo a jeho duch“ (Cílek a Vojen, 2011).

V dnešní době se málokdy povede sladit stavbu s tímto „duchem místa“. I zde ovšem existují výjimky, ač je jich málo. Kladným příkladem stavby respektující okolní krajinu je například Ještěd – stavba, která sice byla zpočátku kontroverzní, nicméně vycházela ze základního předpokladu – respektovala místo, na kterém vznikla. Stala se v podstatě součástí kopce, jeho pokračováním.

Geniu loci se mimo jiných věnuje i norský historik a teoretik architektury Christian Norberg-Schulz, který ve své knize *Genius loci* popisuje podmínky a příčiny vzniku měst.

4 METODIKA DISERTAČNÍ PRÁCE

Praktická část disertační práce je zaměřena na rozbor a hodnocení přírodních prvků a struktur v obrazu města. Použitá metodika navazuje na metodu analýzy panoramatického pohledu vytvořenou doc. Michalem Hexnerem několik let ověřovanou při výuce urbanistické kompozice na Fakultě architektury ČVUT v Praze (Hexner, 2007; Hexner a Novák, 1996). Metodika popisuje a interpretuje panorama města z různých hledisek. Vychází z předpokladu, že stejně jako můžeme analyzovat půdorys města, jeho proměny a vývoj, uplatnění jednotlivých prvků a struktur a jejich dochovanost a autenticitu, lze z mnoha hledisek analyzovat i vizuální stránku města, jeho obraz (Hejtmánková a Kupka, 2014). Tyto analýzy vedou k uvědomění si historických, funkčních, prostorových či ideových souvislostí daného urbanistického celku, identifikaci pozitiv a hlavních problémů, případně ke stanovení strategie rozvoje celku či ověření konkrétních stavebních záměrů (Hexner, 2007). Metodika disertační práce spočívá v následujících bodech:

- **Výběr měst** – Více viz kapitolu 4.2;
- **Vyhledání referenčních bodů** – Více viz kapitolu 4.3;
- **Pořízení fotodokumentace** – Více viz kapitolu 4.4;
- **Rozbor panoramat** – Tato část je rozdělena do několika kroků: grafické zjednodušení panoramatického snímku, identifikace dominant a stanovení urbanistických pater/plánů. Více viz kapitolu 4.5;
- **Vyhodnocení panoramat** – Na základě tohoto kroku vznikl objektivní popis jednotlivých panoramat (empiricky a graficky vyjádřený poměr přírodní a urbanistické složky). Všechny panoramatické pohledy byly posouzeny analýzou VIA. Více viz kapitolu 4.5;
- **Srovnání výsledků** – Na závěr byly porovnány výsledky rozboru panoramatických pohledů s faktorem vizuální kvality (VIA) korelační analýzou. Více viz kapitolu 4.5.

4.1 METODICKÁ VÝCHODISKA

Cílem analýzy je vždy získání informací o daném prostředí. Obvykle je tedy hodnoceno z několika různých pohledů, které sledují konkrétní vlastnosti. Může to být funkční náplň, kompozice, provozní vztahy v území, doba vzniku budov, atd. Podle míry podrobnosti probíhá analýza ve větším množství měřítek od celku k detailu (Hexner, 2007; Hexner a Novák, 1996).

Analýza, ať už jde o analýzu urbanistické struktury či analýzu obrazu města, je důležitá pro územní plánování a navrhování urbanistických celků i jednotlivých staveb ze dvou hledisek: zaprvé pro zhodnocení vlastností a kvalit prostoru a zadruhé pro vyvození důsledků pro další plánování.

Zatímco v průběhu územního plánování či při návrhu prostoru si autor udělá představu o tom, jak by měl prostor sloužit, a dle této představy postupuje při navrhování, v reálném prostředí není orientace člověka v prostoru analytická, ale platí při ní hovorové „kouknu a vidím“. Platí zde podobné principy jako při setkání dvou neznámých lidí, kdy první dojem vzniká bezděčně pouhým pohledem. Stejně tak i v orientaci v prostoru jde při prvotním prožitku o celostní vjem, vzhled a dojem, který předchází analytickému poznání.

Analýza prostoru jako jakéhosi „nekonečného trojrozměrného akvária“ se všemi souřadnicemi stejnocennými však platí jen v newtonovské fyzice. Interpretace krajiny jako našeho životního prostředí probíhá individuálními psychickými procesy a mimoděk se při tom uplatňují mj. tato elementární pravidla (Löw a Míchal, 2003):

- Výška prostoru je srovnávána s lidskou postavou stojící, sedící či ležící.
- Šířka prostoru je mimoděk vztahována k šířce rozpažených rukou.
- Hloubka prostoru je poměřována možnostmi pohybu člověka – pěšáka.

Měřítko je možno pozorovat a odvozovat i při hodnocení městského panoramatu. Ovšem vzhledem ke vzdálenosti a viditelnému detailu zde obvykle nedochází k porovnání s lidskou postavou, nýbrž s jiným známým a snadno pozorovatelným prvkem, kterým může být například podlažnost budov, či rozměr stromu apod.

Existuje řada způsobů hodnocení vizuální kvality krajiny města, ať už se jedná o hodnocení expertů či hodnocení širší veřejností. Analýza použitá v disertační práci vychází z kompozičních analýz urbanisty Michala Hexnera a z VIA analýzy, která je pro hodnocení krajiny využívána například v Severní Americe či v Austrálii.

ANALÝZY Z HLEDISKA URBANISTICKÉ KOMPOZICE

„Důraz na potřebu kompoziční analýzy (či analýz z hledisek urbanistické kompozice) neplyne z pohledu akademického či ze snahy ještě více rozšiřovat rozsah územně plánovacích materiálů. Je to prostě jediná možnost (kromě intuice génia), jak exaktní formou včas identifikovat urbanistické hodnoty a fenomény sídel a krajiny...“ (Hexner, 2007)
Poznatky z těchto analýz jsou důležitým podkladem pro plánování nových záměrů.

Kompozičními analýzami se Michal Hexner zabývá v projektové činnosti i ve výuce předmětu Urbanistické kompozice na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Zde zapojil do ověřování analýz své studenty, díky čemuž měl možnost vyzkoušet analytický rozbor města z různých pohledů. Hlavní význam analýz vidí v jejím *„zhodnocení jako podkladu pro návrh rozvoje, změny či udržení současného stavu“ (Hexner, 2007).*

Příklad tematického zaměření analýz urbanistické kompozice (analýzy městských plánů) (Hexner, 2007):

- **Kompoziční analýza městského území** je prováděna jak komplexně, tak se zaměřením na vizuální stránku urbanistické kompozice. Jejím hlavním cílem je nalézt podněty (byť minimální) pro založení nové kompoziční osnovy.
- **Analýzy morfologie, přírodních podmínek a zástavby** zkoumají pouze formu, tedy jen jednu z vlastností urbanistického prostoru.
- Dále ještě uvádí **analýzy v procesu urbanistického návrhu**, v nichž ukazuje, že analýzy nejsou pouze akademickou záležitostí.

Pro potřeby výuky, aby naučil studenty vnímat prostor a uvědomit si vazby mezi jednotlivými prvky, přešel od kompozičních analýz plánů měst k analýzám panoramatických pohledů. V těch pak dále sledoval různé okruhy, například:

- Vztah funkce jednotlivých objektů a souborů a jejich uplatnění v městské scéně.
- Podíl jednotlivých časových (slohových) etap v panoramatickém pohledu.
- Uplatnění prvků přírodního prostředí.
- Identifikace historických, půdorysně ucelených útvarů v panoramatickém pohledu apod.

Tyto panoramatické rozbory zůstaly na akademické bázi jako podklad pro výuku studentů. Proto na ně dále navazuje tato disertační práce, která se pokusí analýzy přírodních prvků využít a rozvede je dále, aby byly využitelné i v praxi. Podrobně byla tato metodika popsána a publikována v recenzovaném časopisu *Historická geografie* 40/2 (2014). Tento článek je vložen jako Příloha 1.

VIA ANALÝZA (VISUAL IMPACT ASSESSMENT)

Tato metodika je používána v Severní Americe či v Austrálii k hodnocení vlivu stavby na charakter krajiny. I zde se vychází z předpokladu, že krásu není možno izolovat ani z pohledu pozorovatele ani z pohledu pozorované scény. Krása je vždy výsledkem souhry pozorovaného a pozorujícího (FHWA, 1988; SWA, 2007).

Ilustrace tohoto vztahu mezi pozorovaným předmětem a pozorovatelem je možná na příkladu červeného jablka. Oči přijímají určitý rozsah elektromagnetických vln, i když úzký. Rovněž pozorovaný objekt (jablko) vyzařuje určitý rozsah vln, obvykle mnohem širší, než může oko absorbovat. Červené jablko je tedy červené kvůli rozsahu elektromagnetických vln, které vyzařuje a které lidské oko vnímá jako červenou barvu. Jablko však vyzařuje i jiné vlny. Stejně tak i lidské oko dokáže vnímat i jiné vlny. Ale díky vztahu pozorovaného jablka a pozorujícího oka vidíme červené jablko. Z toho vyplývá, že i pro vnímání krásy je vztah mezi pozorovaným objektem a pozorovatelem velmi důležitý. VIA analýza je studie o vztahu, který má člověk s určitým prostředím, tj. čeho si na něm cení, a tedy jak moc ho zasáhnou případné vizuální změny. To je také důvod, proč projednání vizuálních změn v krajině s veřejností bývá plné emocí – mluví se o vztazích a hodnotách (Kolektiv autorů, 2015).

VIA analýza vznikla, aby se předešlo emocím v největší možné míře. Jeden z nástrojů, které používá VIA k hodnocení vizuální stránky krajiny je *vizuální charakter krajiny*.

Hodnocení vizuální kvality krajiny vychází ze tří atributů – vividness (zapamatovatelnost, živost), intactness (neporušenost, stejnorodost) a unity (jednota), z nichž je možno následně vyvodit faktor vizuální kvality pro danou krajinu. V podstatě jde o obdobu metodik hodnocení krajinného rázu v České republice, což je patrné z následujících pojmů.

Vividness: První vlastnost definuje živost a zapamatovatelnost krajiny. Je zde hodnocena jedinečnost, různorodost, rozmanitost a kontrast vizuálních prvků. Nejde pouze o přírodní prvky, hodnotí se kombinace přírodní a urbánní složky. I město bez výrazných přírodních prvků může být jedinečné a nezaměnitelné svým urbanistickým a architektonickým utvářením.

Intactness: Neporušenost (stejnorodost) je definovaná jako integrita vizuální stránky krajiny, tedy do jaké míry je stávající krajina prostá netypických (rušivých) prvků. U této vlastnosti je těžké určit onen základ, ze kterého se vychází. Vysoká neporušenost znamená, že krajina je bez rušivých prvků. Nízká neporušenost znamená, že jsou v krajině výrazné prvky, které nenavazují na své okolí, a ruší tak pohled na krajinu.

Unity: Poslední vlastnost definuje, do jaké míry je krajina jednotná, soudržná a harmonická. Vysoká jednota často svědčí o dobré kompozici složek a prvků, tedy o harmonických vztazích v krajině.

Jednotlivé charakteristiky jsou hodnoceny stupnicí od jednoho do sedmi bodů, faktor vizuální kvality je pak aritmetickým průměrem získaných bodů. Čím vyšší je získaná hodnota faktoru, tím vyšší je vizuální kvalita řešené krajiny (FHWA, 1988; USDA, 1995).

4.2 VÝBĚR MĚST

Jelikož není možné provádět v rámci disertační práce grafické rozbory všech českých měst, jsou stanovena základní kritéria pro výběr vzorku, kterému se dále práce věnuje. U vybraných měst je určen vztah k přírodním podmínkám, které sice pro samotný výběr význam nemají, ale pomohou následně při porovnávání charakteru měst.

V následujících podkapitolách jsou popsána jednotlivá kritéria výběru měst a jednotlivé charakteristiky, které bylo zapotřebí u měst určit.

4.2.1 KRITÉRIA VÝBĚRU

Hlavními kritérii pro výběr referenčního vzorku měst jsou: příslušnost k historické zemi, velikost sídla (počet obyvatel) a urbanistická hodnota sídla.

HISTORICKÁ ZEMĚ

Disertační práce není zaměřena na celou Českou republiku, ale pouze na oblast Čech jako jednu z historických zemí. Jde o metodické zúžení problematiky a to zejména s ohledem k faktu, že zemská příslušnost hrála v minulosti, kdy naše historická sídla vznikala a vyvíjela se, významnější roli než dnes (včetně například odlišných stavebních předpisů a tradic). Jelikož současné hranice krajů, a dokonce ani okresů nerespektují dělení na historické země, bylo nutno vyjít z původní historické zemské hranice.

Historická zemská hranice mezi Čechami a Moravou se v podstatě ustálila již na přelomu 18. a 19. století a bez výraznějších změn vydržela až do konce roku 1948. V roce 1949 pak bylo toto zemské dělení zrušeno. Kvůli následné centralizaci a decentralizaci obcí a novému vymezení či posunu katastrálních hranic zůstaly do dnešní doby původní zemské hranice hranicemi správními či katastrálními jen v některých místech.

Ačkoliv oficiální zemská hranice již řadu let neexistuje, i nadále se používá termín *historické země* a i nadále se Česká republika dělí na Čechy, Moravu a Slezsko (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.). Historická zemská hranice se dá vyčíst jednak z archivních map a jednak z hraničních kamenů v terénu (bohužel ne v celé délce).

Přesto se však objevuje snaha najít a vytyčit mezi Čechami a Moravou novou zemskou hranici, která by odpovídala současným katastrům a přitom co nejvíce respektovala hranici původní. Tato snaha je zatím pouze teoretická a ve velké míře probíhá na internetových diskuzích – blozích, jejichž vědecká hodnota není relevantní. Odborná literatura se tomuto tématu věnuje jen výjimečně.

Hranici mezi Čechami a Moravou se pokusil vymezit například geograf Václav Toušek, který v devadesátých letech navrhl na základě studie mapových podkladů a sociologického průzkumu dvě varianty nového průběhu zemské hranice. První varianta návrhu respektuje více současné vztahy v osídlení, druhá varianta upřednostňuje umístění historické zemské hranice (Toušek, Šich a Vašíček, 1990).

V případě této disertační práce posloužily jako podklad pro určení zemské hranice mezi historickými zeměmi archivní mapy, konkrétně mapa II. vojenského mapování z let 1836-1852. II. vojenské mapování bylo zvoleno proto, že jsou to nejmladší historické

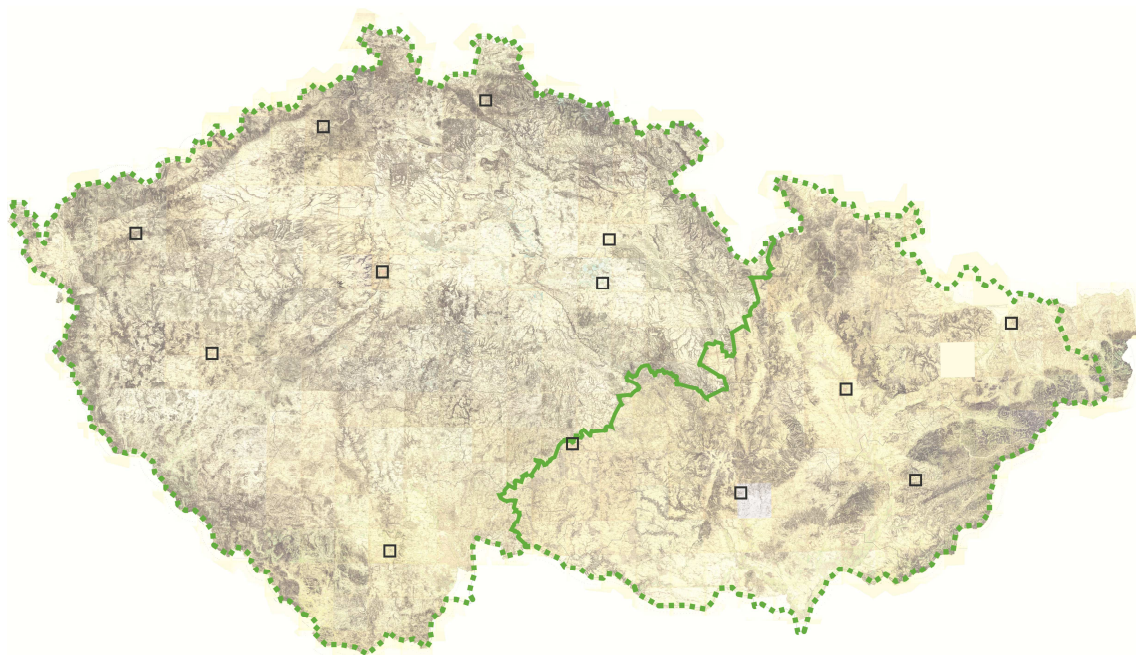
mapy, na nichž je zachycena zemská hranice a které se zachovaly téměř kompletní (kromě mapového listu Brno a Fulnek, což pro určení historické zemské hranice není podstatné). Zároveň se jedná o první přesné mapové podklady, které vznikly na základě geodetického měření.

Města jsou rozdělena podle příslušnosti ke třem historickým zemím na území České republiky (Čechy, Morava a Slezsko). Navíc jsou přidány dvě další skupiny – města na česko-moravských a moravsko-slezských hranicích. Jde o města, jimiž zemská hranice přímo prochází a dělí jejich zastavěné území. Počet měst ve všech skupinách je patrný v tabulce (Tab. 1).

Tab. 1: Počet měst v historických zemích podle krajů (Hejtmánková, 2013)

HISTORICKÁ ZEMĚ						
Název kraje	Čechy	hranice Č/M	Morava	hranice M/S	Slezsko	Celkem
Hl. m. Praha	1	0	0	0	0	1
Jihočeský	595	5	23	0	0	623
Jihomoravský	0	1	672	0	0	673
Karlovarský	132	0	0	0	0	132
Královéhradecký	448	0	0	0	0	448
Liberecký	215	0	0	0	0	215
Moravskoslezský	0	0	73	15	212	300
Olomoucký	0	0	375	1	23	399
Pardubický	391	14	46	0	0	451
Plzeňský	501	0	0	0	0	501
Středočeský	1145	0	0	0	0	1145
Ústecký	354	0	0	0	0	354
Vysočina	285	15	404	0	0	704
Zlínský	0	0	305	0	0	305
Česká republika	4067	35	1898	16	235	6251

Přibližný průběh zemské hranice je patrný z obrázku níže (Obr. 3). Zemská hranice prochází územím sedmi okresů (Ústí nad Orlicí, Svitavy, Blansko, Žďár nad Sázavou, Jihlava, Pelhřimov a Jindřichův Hradec) a čtyř krajů (Pardubický, Jihomoravský, Vysočina a Jihočeský).

Obr. 3: Průběh historické zemské hranice mezi Čechami a Moravou (Hejtmánková, 2013)

VELIKOST SÍDLA

Již ve vymezení základních pojmů je zmíněno, že ačkoliv jsou zákonem přesně stanoveny požadavky na to, aby mohl být sídelnímu útvaru přidělen titul *město*, pro potřeby této práce je termínem *město* označované každé sídlo, které má městský charakter, tj. vysoká hustota a koncentrace obyvatel, vysoká koncentrace a kompaktnost zástavby, specifická demografická, profesní a sociální skladba obyvatelstva, koncentrace správních, řídicích a obslužných funkcí, jejichž význam přesahuje hranice vlastního města, vysoká vnitřní diference (různorodost) apod. (Mužík, 2009).

Jelikož významné prostorové odlišnosti měst souvisí především s jejich velikostí, byly stanoveny základní velikostní kategorie na základě počtu obyvatel (Mužík, 2009; Jebavý, 2014):

- malá města
- města střední velikosti
- velká města
- velkoměsta – metropole

Malá města představují nejjednodušší formu městského osídlení. Mají základní charakteristické znaky města, jakými jsou hustota a městský způsob zástavby, odpovídající architektura, skladba veřejných prostor, vyvážená funkční skladba, městský způsob života apod. Celé město je však vázáno na jedno hlavní centrum. Výhoda malých měst je v jejich větší vazbě na okolní krajinu. Malá města jsou také přehlednější a je zde snazší vytvářet mezilidské vztahy.

Města střední velikosti mají na rozdíl od malých měst rozvinutější služby a rozmanitější nabídku kultury či sportu. Obvykle se zde nachází kromě hlavního městského centra řada menších po obvodu. Oproti velkým městům však mají stále výhodu v návaznosti na okolní přírodu, i když už ne tak velkou návaznost jako v případě malých měst.

Velká města mají mnohem větší spádovou oblast nežli obě předchozí velikostní kategorie, protože v sobě soustřeďují služby nejen pro místní obyvatele, ale pro celý region. Mají více obchodů, administrativy, školství, kultury apod. Co se prostorové a funkční struktury týče, obsahují v sobě několik menších samostatných celků, které mají svá vlastní lokální centra a zázemí. Oproti menším městům zde chybí kontakt s okolní krajinou, život je zde anonymnější a rychlejší. Velká města mají také větší podíl pracovních příležitostí.

Velkoměsta soustřeďují kromě svých spádových činností aktivity celostátního či mezinárodního významu. Podobně jako velká města i velkoměsta jsou rozdělena do několika samostatných funkčních celků. Bydlení je zde potlačeno, má pouze doplňkovou funkci. Hlavní náplní je obchod, služby, administrativa, kultura apod., velký důraz se klade na dopravní obslužnost. V podstatě je zde nemožné vnímat město jako celek, a to ani při pohledu zvenčí. Chybí také vazba na okolní krajinu.

V rámci České republiky výrazně převažují obce do 5 000 obyvatel (viz Tab. 2), tedy obce převážně vesnického charakteru, což výrazně ovlivňuje vzhled krajiny, neboť u nich bývá přirozenější (harmoničtější) začlenění do okolní krajiny. Tyto obce jsou poměrně kompaktní a při pohybu krajinou je můžeme vnímat jako celek. Navíc v těchto obcích, alespoň prozatím, převažuje venkovský typ zástavby. Mají menší měřítko a obvykle i dominantu v podobě kostelní věže. Okolní krajina do obcí této velikosti vizuálně prostupuje mnohem snáze než do velkých měst.

Pro disertační práci je ideální velikostí kategorie malých měst, její rozmezí je zúženo na 10 000 – 25 000 obyvatel, a to z několika důvodů:

- Malá města jsou svou rozlohou a drobným měřítkem snadněji hodnotitelná a lépe přehledná.
- Příliš malá města (cca do 10 000 obyvatel) jsou sice kvůli svému měřítku a své struktuře dobře přehledná, dá se na ně snadno nahlížet jako na celek a obvykle u nich není potíží určit vztah k terénu. Protože však do nich poměrně snadno prorůstá okolní krajina, hůře se hodnotí vliv městské zeleně. Tyto příklady jsou vhodnější pro hodnocení *města v krajině* než *krajiny ve městě*.
- Velká města jsou hodnotitelná hůře, neboť zabírají příliš velkou plochu na to, aby se v nich výrazně lišil charakter terénu, a vytvářel tak různá zákoutí, což by značně komplikovalo terénní průzkum. Z tohoto důvodu bylo také upuštěno od původní myšlenky řešit pouze území hlavního města Prahy, neboť se díky velkému množství integrovaných přírodních prvků jedná o poměrně atypické město.

Rozdělení měst podle počtu obyvatel vychází z údajů Sčítání lidu, domů a bytů 2011 (www.scitani.cz). Počet obcí zvolených velikostních kategorií je uveden v tabulce (Tab. 2). V České republice je celkem 6 251 obcí, z toho 234 obcí spadá do kategorie *malá města*. Pro potřeby disertační práce přichází na základě velikostního kritéria v úvahu 87 následujících obcí:

- **Jihočeský kraj:** Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Prachatice, Strakonice;
- **Jihomoravský kraj:** Blansko, Boskovice, Břeclav, Kuřim, Kyjov, Veselí nad Moravou, Vyškov;
- **Karlovarský kraj:** Aš, Chodov, Mariánské Lázně, Ostrov, Sokolov;
- **Královéhradecký kraj:** Dvůr Králové nad Labem, Jaroměř, Jičín, Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Vrchlabí;
- **Liberecký kraj:** Nový Bor, Turnov;
- **Moravskoslezský kraj:** Bohumín, Bruntál, Frenštát pod Radhoštěm, Hlučín, Koprivnice, Krnov, Nový Jičín, Studénka;
- **Pardubický kraj:** Česká Třebová, Hlinsko, Chrudim, Lanškroun, Litomyšl, Moravská Třebová, Svitavy, Ústí nad Orlicí, Vysoké Mýto;
- **Plzeňský kraj:** Domažlice, Klatovy, Rokycany, Sušice, Tachov;
- **Středočeský kraj:** Benešov, Beroun, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Čáslav, Čelákovice, Kralupy nad Vltavou, Kutná Hora, Mělník, Neratovice, Nymburk, Poděbrady, Rakovník, Říčany, Slaný, Vlašim;
- **Ústecký kraj:** Bílina, Jirkov, Kadaň, Klášterec nad Ohří, Krupka, Litoměřice, Louny, Roudnice nad Labem, Rumburk, Varnsdorf, Žatec;
- **kraj Vysočina:** Havlíčkův Brod, Humpolec, Pelhřimov;
- **Olomoucký kraj:** Hranice, Jeseník, Šternberk, Uničov, Zábřeh;
- **Zlínský kraj:** Holešov, Otrokovice, Rožnov pod Radhoštěm, Uherský Brod.

Tab. 2: Velikosti obcí dle krajů (Hejtmánková, 2013)

VELIKOSTNÍ SKUPINY OBCÍ PODLE KRAJŮ								
Název kraje	Počet obcí (rozdělení podle počtu obyvatel)							Celkem
	do 5 000	malá města			m. střední velikosti od 30 001 do 100 000	velká města od 100 001 do 500 000	velkoměsta od 500 001	
		5 001 10 000	10 001 25 000	25 001 30 000				
Hl. m. Praha	0	0	0	0	0	0	1	1
Jihočeský	604	12	4	1	2	0	0	623
Jihomoravský	650	13	7	1	1	1	0	673
Karlovarský	120	5	5	0	2	0	0	132
Královéhradecký	426	14	6	0	2	0	0	448
Liberecký	200	10	2	0	2	1	0	215
Moravskoslezský	266	18	8	1	6	1	0	300
Olomoucký	386	4	5	1	2	1	0	399
Pardubický	434	7	9	0	1	0	0	451
Plzeňský	487	8	5	0	0	1	0	501
Středočeský	1107	19	15	0	4	0	0	1145
Ústecký	328	9	11	0	6	0	0	354
Vysočina	686	10	6	0	2	0	0	704
Zlínský	285	11	4	4	1	0	0	305
Česká republika	5 979	140	87	8	31	5	1	6251

URBANISTICKÁ HODNOTA (PAMÁTKOVÉ ZÓNY A REZERVACE)

Aby bylo možno porovnat vliv přírodních prvků v obrazu jednotlivých měst, je zapotřebí pokud možno srovnat ostatní charakteristiky. Z tohoto důvodu je jedním z kritérií urbanistická a historická hodnota města – tedy přítomnost památkově chráněného území. Památkově chráněná území byla zvolena záměrně, neboť autenticita urbanistické hodnoty je zde potvrzena památkovou ochranou.

Podle stupně ochrany a charakteru památek se rozlišují tři kategorie památkově chráněných území. Jsou to památkové rezervace, památkové zóny a ochranná pásma.

Pro **památkové rezervace** je typická kompaktní historická zástavba s množstvím architektonicky hodnotných staveb, z nichž mnohé jsou prohlášeny nemovitými kulturními památkami. Památková rezervace je charakterizována homogenním územím bez výrazných novodobých rušivých zásahů, dochovaným historickým půdorysem, zástavbou

v původních objemech a tvarech včetně tvarů střech a podílu vegetační složky (Čevonová, Jerie a Krusová, 2011; Zákon č. 20/1987 Sb. §5; Kuča a Kučová, 2000).

Památkové zóny jsou územím sídelních útvarů nebo jejich částí, které se vyznačují zachovalou půdorysnou osnovou a hmotovou strukturou s nižším podílem dochovaných původních historických staveb (Čevonová, Jerie a Krusová, 2011; Zákon č. 20/1987 Sb. §6; Kuča a Kučová, 2000).

Památkové ochranné pásmo slouží k ochraně obrazu památkově chráněného území. Může být vymezeno v okolí kulturní památky, národní kulturní památky nebo památkové rezervace či zóny (Čevonová, Jerie a Krusová, 2011; Zákon č. 20/1987 Sb. §17; Kuča a Kučová, 2000).

V celé České republice je registrováno 594 památkových rezervací a památkových zón. Jejich počet v jednotlivých krajích je patrný v tabulce pod textem (Tab. 3). Pro potřeby disertační práce byly zvoleny pouze městské památkové rezervace a městské památkové zóny.

Na území České republiky jsou vyhlášeny následující městské památkové rezervace (Národní památkový ústav, 2013):

- **Hlavní město Praha:** Praha;
- **Jihočeský kraj:** České Budějovice, Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Prachatice, Slavonice, Tábor, Třeboň;
- **Jihomoravský kraj:** Brno, Mikulov, Znojmo;
- **Karlovarský kraj:** Františkovy Lázně, Cheb, Loket;
- **Královéhradecký kraj:** Hradec Králové, Jičín, Josefov, Nové Město nad Metují;
- **Liberecký kraj:** (na území Libereckého kraje se nenachází žádná městská památková rezervace);
- **Moravskoslezský kraj:** Nový Jičín, Příbor, Štramberk;
- **Olomoucký kraj:** Lipník nad Bečvou, Olomouc;
- **Pardubický kraj:** Litomyšl, Moravská Třebová, Pardubice;
- **Plzeňský kraj:** Domažlice, Horšovský Týn, Plzeň;
- **Středočeský kraj:** Kolín, Kutná Hora;
- **Ústecký kraj:** Kadaň, Litoměřice, Terezín, Ústěck, Žatec;
- **kraj Vysočina:** Jihlava, Pelhřimov, Telč;
- **Zlínský kraj:** Kroměříž.

Na území České republiky jsou vyhlášeny následující městské památkové zóny (Národní památkový ústav, 2013):

- **Hlavní město Praha:** Praha 2 (Vinohrady, Žižkov, Nusle), Praha 4 (Nusle), Praha 5 (Barrandov), Praha 5 (Smíchov), Praha 6 (Baba), Praha 6 (Dejvice, Bubeneč, horní Holešovice), Praha 6 (Staré Střešovice), Praha 6 (Tejnka), Praha 6 (vilová čtvrť Ořechovka), Praha 8 (Karlín);
- **Jihočeský kraj:** Bavorov, Bechyně, Benešov nad Černou, Blatná, Český Krumlov (Plešivec), Dačice, Hořice na Šumavě, Husinec, Chvalšiny, Kaplice, Mirovice, Netolice, Nová Bystřice, Nové Hradky, Písek, Rožmberk nad Vltavou, Sedlice, Soběslav, Trhové Sviny, Týn nad Vltavou, Vimperk, Vlachovo Březí, Vodňany, Volyně, Vyšší Brod;
- **Jihomoravský kraj:** Boskovice, Doubravník, Ivančice, Jevišovice, Kyjov, Lomnice u Tišnova, Moravský Krumlov, Slavkov u Brna, Strážnice, Valtice, Veselí nad Moravou, Vyškov;
- **Karlovarský kraj:** Bečov nad Teplou, Horní Blatná, Horní Slavkov, Jáchymov, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Ostrov nad Ohří, Teplá, Toužim, Valeč, Žlutice;
- **Královéhradecký kraj:** Broumov, Dobruška, Dvůr Králové, Hostinné, Hradec Králové – část, Jaroměř, Náchod, Nový Bydžov, Opočno, Pecka, Pilníkov, Police nad Metují, Rokytnice v Orlických horách, Rychnov nad Kněžnou, Sobotka, Stárvov, Trutnov, Vrchlabí, Žacléř, Železnice;
- **Liberecký kraj:** Česká Lípa, Český Dub, Dubá, Frýdlant v Čechách, Hodkovice nad Mohelkou, Hrádek nad Nisou, Jablonec nad Nisou, Jablonné v Podještědí, Jilemnice, Kamenický Šenov, Liberec, Lomnice nad Popelkou, Nový Bor, Turnov, Zákupy;
- **Moravskoslezský kraj:** Bílovec, Bruntál, Brušperk, Budišov nad Budišovkou, Frenštát pod Radhoštěm, Frýdek, Fulnek, Hlučín, Hradec nad Moravicí, Karviná, Místek, Moravská Ostrava, Odry, Opava, Ostrava-Poruba, Ostrava (Přívoz), Ostrava (Vítkovice), Rýmařov;
- **Olomoucký kraj:** Branná, Hranice, Javorník, Litovel, Mohelnice, Potštát, Prostějov, Přerov, Šternberk, Štítý, Šumperk, Tovačov, Uničov, Vidnava, Zlaté Hory;
- **Pardubický kraj:** Brandýs nad Orlicí, Bystré, Česká Třebová, Dašice, Heřmanův Městec, Chrast, Chrudim, Jablonné nad Orlicí, Jevíčko, Králíky, Lanškroun, Letohrad, Luže, Polička, Skuteč (Předhradí), Svitavy, Ústí nad Orlicí, Vysoké Mýto, Žamberk;
- **Plzeňský kraj:** Bor u Tachova, Dobřany, Horažďovice, Kašperské Hory, Klatovy, Manětín, Město Touškov, Planá u Mariánských Lázní, Plzeň (Bezovka), Plzeň (Lochotín), Poběžovice, Rabí, Rabštejn nad Střelou, Rokycany, Spálené Poříčí, Strážov, Stříbro, Sušice, Tachov, Úterý, Velhartice;
- **Středočeský kraj:** Bělá pod Bezdězem, Benátky nad Jizerou, Beroun, Brandýs nad Labem, Březnice, Čáslav, Český Brod, Jílové u Prahy, Kostelec nad Černými lesy, Kostelec nad Labem, Kouřim, Lysá nad Labem, Malešov, Mělník, Mladá Boleslav, Mnichovo Hradiště, Mníšek pod Brdy, Mšeno, Načeradec, Nové Dvory, Nový Knín, Nymburk, Ondřejov, Poděbrady, Rakovník, Rataje nad Sázavou, Rožmitál

pod Třemšínem, Sedlec-Prčice, Slaný, Smečno, Stará Boleslav, Týnec nad Labem, Unhošť, Velvary;

- **Ústecký kraj:** Benešov nad Ploučnicí, Bílina, Budyně nad Ohří, Česká Kamenice, Duchcov, Chabařovice, Chomutov, Jiřetín pod Jedlovou, Klášterec nad Ohří, Krupka, Litvínov – osada, Louny, Mašťov, Roudnice nad Labem, Šluknov, Teplice, Žatec;
- **kraj Vysočina:** Brtnice, Červená Řečice, Havlíčkova Borová, Havlíčkův Brod, Choťeboř, Jaroměřice nad Rokytkou, Jemnice, Jimramov, Kamenice nad Lipou, Ledec nad Sázavou, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou, Nové Město na Moravě, Pacov, Počátky, Polná, Přibyslav, Telč (staré město), Třebíč, Třešť, Velká Bíteš, Velké Meziříčí;
- **Zlínský kraj:** Brumov, Brumov (dělnická kolonie), Fryšták, Holešov, Kelč, Luhačovice, Napajedla, Uherské Hradiště, Uherský Brod, Uherský Ostroh, Valašské Klobouky, Valašské Meziříčí, Vizovice, Zlín.

Tab. 3: Počet památkových rezervací a zón podle krajů (Hejtmánková, 2013)

Název kraje	památkové rezervace				památkové zóny			Celkem
	archeolog.	ostatní	městské	vesnické	krajinné	městské	vesnické	
Hl. m. Praha	0	0	1	2	0	10	7	20
Jihočeský	1	0	7	16	5	25	55	109
Jihomoravský	2	1	3	3	3	12	9	33
Karlovarský	1	0	3	2	1	11	8	26
Královéhradecký	0	1	4	2	1	20	13	41
Liberecký	0	0	0	8	2	15	10	35
Moravskoslezský	0	0	3	2	0	18	6	29
Olomoucký	0	0	2	1	0	15	9	27
Pardubický	1	0	3	1	1	19	3	28
Plzeňský	0	0	3	5	2	21	44	75
Středočeský	2	0	2	10	2	34	26	76
Ústecký	1	0	5	3	1	17	13	40
Vysočina	0	0	3	3	1	22	5	34
Zlínský	0	0	1	3	0	14	3	21
Česká republika	8	2	40	61	19	253	211	594

MĚSTA SPLŇUJÍCÍ KRITÉRIA VÝBĚRU

V rámci výběru měst jsou pro disertační práci stanoveny tři požadavky:

- výskyt na území historické země Čechy,
- velikost od 10 000 do 25 000 obyvatel,
- potvrzení urbanistické hodnoty památkovou ochranou (MPR/MPZ).

Z předchozích podkapitol je patrné, že první požadavek splňuje 4067 obcí, druhý požadavek 87 obcí a třetí požadavek 293 obcí. Průnikem všech tří kritérií pak vzniká následující skupina 43 měst, kterým se tato práce dále věnuje:

Tab. 4: Města splňující stanovená kritéria dle krajů (Hejtmánková, 2013)

MĚSTA SPLŇUJÍCÍ STANOVENÁ KRITÉRIA DLE KRAJŮ		
Název kraje	počet měst	vybraná města
Hl. m. Praha	0	
Jihočeský	3	Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Prachatice
Jihomoravský	0	
Karlovarský	2	Mariánské Lázně, Ostrov nad Ohří
Královéhradecký	6	Dvůr Králové, Jaroměř, Jičín, Náchod, Rychnov nad Kněžnou, Vrchlabí
Liberecký	2	Nový Bor, Turnov
Moravskoslezský	0	
Olomoucký	0	
Pardubický	6	Česká Třebová, Chrudim, Lanškroun, Litomyšl, Ústí nad Orlicí, Vysoké Mýto
Plzeňský	5	Domažlice, Klatovy, Sušice, Rokycany, Tachov
Středočeský	9	Beroun, Brandýs nad Labem - Stará Boleslav, Čáslav, Kutná Hora, Mělník, Nymburk, Poděbrady, Rakovník, Slaný
Ústecký	8	Bílina, Kadaň, Klášterec nad Ohří, Krupka, Litoměřice, Louny, Roudnice nad Labem, Žatec
Vysočina	2	Havlíčkův Brod, Pelhřimov
Zlínský	0	

4.2.2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Dalšími důležitými charakteristikami, které je nutné u vybraných měst stanovit, jsou: morfologie, vztah sídla k vodě a vztah sídla k vegetačnímu krytu (tedy určit vztah města k přírodním prvkům spoluvytvářejících potenciál pro formování prostorové, ale i funkční struktury města). Tyto charakteristiky sice neslouží k výběru reprezentativního vzorku měst, ale je důležité specifikovat, jaký vztah mají jednotlivá města k přírodním prvkům, aby bylo dále možné porovnávat města s podobným, nebo naopak rozdílným charakterem.

MORFOLOGIE

Terénní podmínky ovlivňují kompozici a možnost růstu města nejvýrazněji. Výrazný terén dodává městu plasticitu a pomáhá vytvářet hmotu i bez výrazných dominant. Morfologie terénu tedy nejvíce ovlivňuje siluetu města.

V disertační práci je použito dělení dle Fialy (1959) na:

- města na izolované výšině (Mělník),
- města na terénním ostrohu (Žatec),
- města v kotlině (Kadaň, Klášterec nad Ohří, Klatovy, Pelhřimov),
- města v údolí (Bílina, Česká Třebová, Domažlice, Litomyšl, Mariánské Lázně, Náchod, Sušice, Vrchlabí),
- města v rovině (Čáslav, Jičín, Louny, Roudnice nad Labem),
- města v kombinované terénní poloze (Český Krumlov, Jindřichův Hradec, Krupka, Kutná Hora, Mělník, Litoměřice, Žatec).

VZTAH K VODĚ

Voda, ať už se jedná o vodní tok nebo stojatou vodní plochu, se může projevat jako prvek velice estetický a žádaný. Pokud je zapojen do kompozice města (například obestavěná nábřeží), objevuje se možnost pozorovat město jako celek s odstupem, a vnímat tak kontrast architektonických vertikál s horizontálou vodní plochy, což dodává městu i genius loci. Na druhou stranu pokud zůstane vodní prvek nezapojen a není udržován, dá možnost vzniku méně vyhledávaných zákoutí města. O estetické funkci se v takovém případě hovořit nedá.

Podle formy vodního prvku a způsobu rozložení sídla na jeho březích je možno rozlišit města na (Culek, 2006):

- města bez výrazného vodního prvku (Domažlice, Krupka, Kutná Hora, Mariánské Lázně, Pelhřimov),
- města na jednom břehu (Čáslav, Kadaň, Klášterec nad Ohří, Litoměřice, Louny, Mělník, Náchod, Roudnice nad Labem),
- města na obou březích (Bílina, Česká Třebová, Český Krumlov, Jičín, Jindřichův Hradec, Klatovy, Litomyšl, Sušice, Vrchlabí, Žatec),
- města na soutoku (Mělník),
- města v říčním meandru (Český Krumlov),
- města u vodní plochy/nádrže (Jindřichův Hradec).

4.2.3 TERÉNNÍ PRŮZKUM

V červenci 2013 byl proveden terénní průzkum ve všech vybraných městech. Cílem tohoto průzkumu bylo:

- rozdělení měst podle vztahu k přírodním prvkům,
- vytyčení referenčních bodů,
- pořízení fotodokumentace.

Jak již bylo zmíněno, přírodní prvky, a především morfologie, výrazně ovlivňují projev města v krajině. Kromě toho, že přímo ovlivňují tvar a výraznost siluety či jedinečnost obrazu města, mají také velký vliv na možnost tyto prvky vnímat. Například uzavřený terén, stejně jako velké množství vzrostlé zeleně, může bránit pohledu na město, naopak vodní prvek může poskytnout odstup a umocnit tak vnímání města.

Terénní průzkum mimo jiné ukázal, že ne všechna vybraná města (Tab. 4) jsou vhodná pro následné grafické rozbory. Ve všech případech sice byl nalezen alespoň jeden referenční bod (rozhledna, vyhlídka apod.; více viz kapitolu 4.3), odkud se dala alespoň část města pozorovat, u některých měst byl ovšem onen bod od města natolik vzdálen, že se z něj dala pozorovat spíše silueta než detailní obraz města. Jelikož se disertační práce zaměřuje na vztah přírodních prvků, architektury a urbanismu, je pro grafické rozbory vnímaný detail důležitý. Z tohoto důvodu byl výběr měst ještě jednou zúžen.

Ze 43 vybraných měst byla nejprve vyřazena ta města, kde se dalo zdokumentovat pouze jejich panorama v nedostatečném detailu, a posléze ta města, u nichž z referenčního bodu nebylo možno zachytit charakter města.

Rozdělení a finální výběr měst jsou patrné z následující tabulky (Tab. 5). Skupina I představuje města pro tuto práci stěžejní, skupina II představuje ta, z jejichž referenčních bodů nebylo možné zachytit charakter měst, a skupina III představuje ta města, jejichž nevhodnější referenční bod se nacházel příliš daleko a bylo z něj možno zachytit spíše siluetu města. Města druhé a třetí skupiny nejsou vhodná k dalším panoramatickým rozborům a disertační práce s nimi dále nepracuje.

Tab. 5: Rozdělení měst podle zachyceného obrazu z referenčních bodů (Hejtmánková, 2013)

ROZDĚLENÍ MĚST PODLE ZACHYCENÉHO OBRAZU Z REFERENČNÍHO BODU				
Název kraje/města	pořadí v katalogu disertační práce	I stěžejní města	II nevhodné referenční body	III vzdálené referenční body
Jihočeský				
Český Krumlov	4	•		
Jindřichův Hradec	7	•		
Prachatice	x			•
Karlovarský				
Mariánské Lázně	16	•		
Ostrov nad Ohří	x			•
Královéhradecký				
Dvůr Králové nad Labem	x			•
Jaroměř	x		•	
Jičín	6	•		
Náchod	18	•		
Rychnov nad Kněžnou	x			•
Vrchlabí	22	•		
Liberecký				
Nový Bor	x			•
Turnov	x			•
Pardubický				
Česká Třebová	3	•		
Chrudim	x			•
Lanškroun	x		•	
Litomyšl	14	•		
Ústí nad Orlicí	x			•
Vysoké Mýto	x			•
Plzeňský				
Domažlice	5	•		
Klatovy	10	•		
Rokycany	x		•	
Sušice	21	•		
Tachov	x		•	
Středočeský				
Beroun	x		•	

Brandýs n/L - Stará Boleslav	x		•	
Čáslav	2	•		
Kutná Hora	12	•		
Mělník	17	•		
Nymburk	x		•	
Poděbrady	x		•	
Rakovník	x			•
Slaný	x		•	
Ústecký				
Bílina	1	•		
Kadaň	8	•		
Klášterec nad Ohří	9	•		
Krupka	11	•		
Litoměřice	13	•		
Louny	15	•		
Roudnice nad Labem	20	•		
Žatec	23	•		
Vysočina				
Havlíčkův Brod	x			•
Pelhřimov	19	•		
Česká republika		23	9	11

4.2.4 VYBRANÁ MĚSTA

Na základě předchozích kapitol došlo k výběru dvaceti tří měst, jejichž panoramatické pohledy jsou dále graficky zpracovány a porovnány. Všechna vybraná města jsou z kategorie malých českých měst. Je zde deset městských památkových rezervací a třináct městských památkových zón.

V následující tabulce (Tab. 6) je uveden soupis vybraných měst rozdělených dle krajů. Každé město je zaříděno do kategorie dle polohy v terénu a dle vztahu k vodnímu prvku. Vzhledem k rozloze měst a složitosti terénu jsou některá města obtížně zařaditelná do konkrétní kategorie. U takových měst jsou uvedeny všechny varianty.

Tab. 6: Výběr měst podle krajů (Hejtmánková, 2014)

VYBRANÁ MĚSTA PODLE KRAJŮ A VZTAHU K MORFOLOGII A VODĚ													
Název kraje/města	pořadí v katalogu díser- tační práce	MORFOLOGIE						VODA					
		izolovaná výšina	terénní ostroh	kotlina	údolí	rovina	kombinovaná poloha	bez výrazného vod- ního prvku	na jednom břehu	na obou březích	na soutoku	říční meandr	u vodní plochy
Jihočeský													
Český Krumlov	4						•			•		•	
Jindřichův Hradec	7						•			•			•
Karlovarský													
Mariánské Lázně	16				•			•					
Královéhradecký													
Jičín	6						•			•			
Náchod	18				•		•		•				
Vrchlabí	22				•					•			
Pardubický													
Česká Třebová	3				•					•		•	
Litomyšl	14				•					•			
Plzeňský													
Domažlice	5				•			•					
Klatovy	10			•						•			
Sušice	21			•						•			
Středočeský													
Čáslav	2					•			•				
Kutná Hora	12						•	•					
Mělník	17	•					•		•		•		
Ústecký													
Bílina	1				•					•			
Kadaň	8			•					•				
Klášteřec nad Ohří	9			•					•				
Krupka	11						•	•					
Litoměřice	13						•		•				
Louny	15					•			•				
Roudnice nad Labem	20						•		•				
Žatec	23		•				•			•			
Vysočina													
Pelhřimov	19			•				•					
Česká republika		1	1	5	7	3	8	5	8	10	1	1	1

4.3 REFERENČNÍ BODY

Za referenční bod je v této práci označeno místo panoramatického pohledu. Mělo by se jednat o veřejně přístupné místo, ze kterého je vidět významná či atraktivní část městské krajiny.

Referenční bod úzce souvisí se sledovaným jevem č. 20 (významný vyhlídkový bod) územně analytických podkladů. V metodickém návodu pro zpracování ÚAP se píše, že významným vyhlídkovým bodem by mělo být „*veřejně přístupné místo, jehož vyvýšené umístění v terénu (vrchol kopce, úbočí) nebo v rámci stavby (rozhledna, věž) umožňuje přehlédnout významnou a atraktivní část okolního území*“ (ÚÚR, 2011).

V rámci každého města mohou mít jednotlivé referenční body různý význam. Při hodnocení panoramatických pohledů na město by měl být tento význam zohledněn (nejedná se pouze o význam ideový, v úvahu by měla být brána i návštěvnost). Sílu významu ovlivňuje několik kritérií, mezi ty základní patří:

Šířka záběru – referenční body s širokým záběrem budou významnější než body s úzkým polem výhledu (zarostlé vyhlídky apod.).

Umístění bodu v rámci města – referenční body, které se nacházejí v centru nebo je z nich vidět cenná část městské krajiny, budou mít vyšší význam nežli místa na okraji či směřovaná na méně cennou městskou krajinu. Z referenčního bodu by měl být zachytitelný především charakter města jako celku.

Návštěvnost bodu – snadno dostupné referenční body, na kterých se očekává velká návštěvnost, budou mít vyšší význam než ty, odkud je třeba dobrý výhled, ale je obtížné jich dosáhnout, a tudíž se nepředpokládá tak vysoká četnost pozorovatelů. Při výběru referenčního bodu by mělo dojít k objektivnímu zhodnocení dostupnosti, resp. návštěvnosti daného bodu (neměla by to být např. skála, kam se dostane jen několik pozorovatelů).

Přístupnost veřejnosti – nemělo by se jednat o soukromý pozemek.

V České republice se problematika referenčních bodů řešila především pro hlavní město Prahu v souvislosti se snahou chránit historické jádro a pohledový horizont. Zmiňo-

vány jsou například v publikaci *Praha včerejška a zítřka* (Říha, Stefan a Vančura, 1956), kde jsou vymezena místa nejzajímavějších pražských výhledů nacházejících se jednak na přilehlých výšinách a jednak na nábřežích. U ostatních českých měst nejsou referenční body stanoveny, při jejich vyhledávání je možné se inspirovat charakteristickými pohledy, kterými se město prezentuje na fotografiích, pohlednicích nebo v turistických průvodcích.

V disertační práci došlo k metodickému zjednodušení a pro každé město byl vybrán pouze jeden referenční bod (výjimku tvoří Klatovy a Roudnice nad Labem, kde byly zvoleny body dva). V případě, že by měla být metodika aplikována na hodnocení města jako celku, muselo by být hodnocení provedeno z většího množství bodů a ideálně z různých směrů pohledu.

4.4 KRAJINNÁ FOTOGRAFIE

Tato kapitola pojednává o krajinné fotografii a o tom, co všechno může ovlivnit její kvalitu a estetickou hodnotu. Jsou zde zmiňovány i kompoziční prvky a plány, které ovšem nejsou vztaženy k hodnocení krajiny jako takové, ale k hodnocení výřezu krajinné scény zachycené fotografií.

Fotografie městského panoramatu, u které není cílem získat detail architektury, ale zachytit *genia loci*, je druhem krajinné fotografie a podléhá podobným pravidlům a principům. Hlavním úkolem krajinné fotografie je zachytit charakter dané krajiny, tedy vystihnout hlavní znaky a její odlišnosti od krajiny jiné (Souček, 1966). Ovšem je potřeba si uvědomit, že ačkoliv se fotografie snaží o zachycení charakteru, stále se jedná zčásti o uměleckou fotografii a pro tu platí umělecká pravidla. Krajinnou fotografií se tedy terénní průzkum v procesu hodnocení krajiny úplně nahradit nedá.

Pro fotografování krajiny platí většinou stejná pravidla jako pro ostatní odvětví fotografování, přesto je zde pár odlišností, na které je dobré myslet při pořizování krajinných snímků. Základní postupy a techniky vycházejí z krajinomalby, na rozdíl od ní je však možno při fotografování použít ještě různých clon či filtrů.

4.4.1 KOMPOZICE, PLÁNY A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Kompozice krajinné fotografie vychází z malířství (konkrétně z krajinářství) a v podstatě rozděluje snímek do tří plánů:

První plán zachycuje zajímavý bod, detail nebo zajímavý prvek.

Druhý plán zachycuje stěžejní část snímku. Zde je zobrazen hlavní bod zájmu – město, případně krajina.

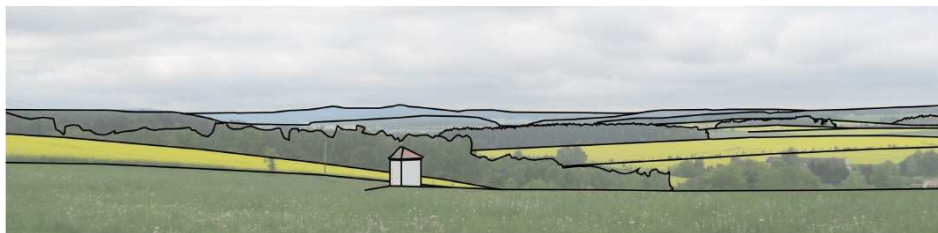
Třetí plán snímek doplňuje a ukončuje. Tento plán je tvořen pozadím, horizontem.

K dělení fotografie do plánů se vyjadřuje také Miroslav Myška (2005), který pro rozdělení obsahu snímku využívá *pravidlo třetin*: Základním obsahem krajinné fotografie je krajinná složka, která bývá často doplněna oblohou. Kompozice snímku by se pak měla dělit na třetiny. Spodní třetina by měla být především esteticky zajímavá a měla by nás seznámit s prostředím. Prostřední třetina by měla obsahovat hlavní náplň snímku. Horní třetina by měla snímek dokreslit a ukončit, případně může dodat dramatičnost, nebo naopak působení snímku zklidnit. Toto pravidlo třetin vychází ze zlatého řezu (viz níže), netýká se tedy pouze rozmístění jednotlivých plánů na snímku, ale měly by se jím řídit i jednotlivé figury kompozice.

Přírodní estetika při hodnocení krajiny hovoří o dvou plánech v rámci záběru krajiny, a to o *figuře* a *pozadí*, kde figura odpovídá prvnímu plánu a pozadí představuje spojení druhého a třetího plánu. Figuru tedy vidí jako solitérní objekt, který se projevuje na pozadí okolní krajiny (Edwardes, 2005; Hinšt a Hrubý, 1974).

KOMPOZIČNÍ PRVKY

Každá fotografie by měla obsahovat několik kompozičních prvků. Tyto prvky tvoří obsah a usnadňují orientaci ve fotografii. Ačkoliv jsou často těžko rozlišitelné, v případě, že se naskládají na fotografii tak, aby byl výsledek vyvážený, pomohou vytvořit jasný, čitelný snímek. Nejčastějšími prvky jsou linie a tvary, světla a stíny, barvy a textury (Březina, 2011).

Obr. 4: Výchozí panorama krajiny

Pro krajinnou fotografii jsou důležité především následující kompoziční prvky:

Horizont a jeho poloha jsou z hlediska kompozice pro fotografii velmi důležité. Nejběžnější je poloha uprostřed snímku neboli pohled z horizontu člověka. Takový snímek má stejné zastoupení druhého a třetího plánu, ale z hlediska estetiky je nejméně působivý a nejméně zajímavý. Druhou možností je posunutí horizontu do horní části snímku a fotografování z nadhledu. V tomto případě dojde k potlačení vzdálenějších objektů (třetího plánu) a naopak ke zvýraznění objektů blízkých (druhý plán). Poslední možností je posunutí horizontu do dolní části snímku a fotografování z podhledu. Tato varianta upřednostňuje vzdálené objekty (třetí plán) a potlačuje ty blízké (druhý plán).

Obr. 5: Kompoziční prvky: A – horní horizont, B – střední horizont, C – nízký horizont

Diagonální linie mohou být využity pro zvýraznění hlavních figur. Pokud jsou umístěny správně, divák je na fotografii následuje, a tak by mu hlavní figura snímku neměla uniknout. Diagonály dodávají fotografii rychlost a díky nim lze zvýraznit stoupání, resp. klesání.

Sbíhající se linie zdůrazňují hloubku a dodávají snímku dynamiku.

Rytmus pravidelně opakujících se prvků může spolu s diagonálami podpořit dynamické působení snímku, případně může podpořit gradaci k hlavní figuře. Antonín Hinšt a Karel Otto Hrubý upozorňují ve spojitosti s diagonálou a rytmem na odvěký lidský obdiv ke geometrickým tvarům. Na základě tohoto faktu pak říkají, že každý snímek obsahují-

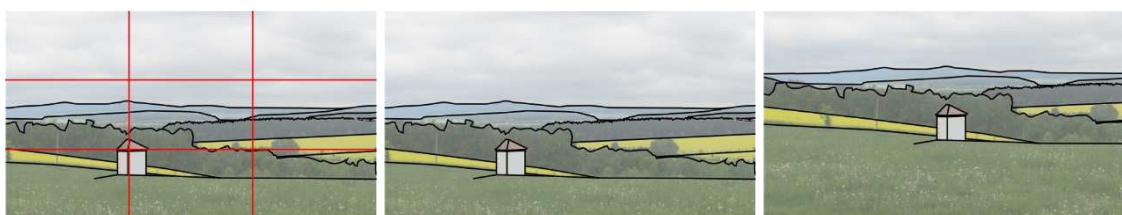
cí úhlopříčky spojující bodové prvky kompozice bude hodnocen kladně (Hinšt a Hrubý, 1974).

Obr. 6: Kompoziční prvky: A – sbíhající se linie, B – rytmus

Zlatý řez (ve fotografii často užíváno označení *pravidlo třetin*) patří mezi základní prvky fotografické kompozice. Ačkoliv v teoretické rovině lze pozice zlatého řezu konstruovat přesně, v praktické rovině (tedy v terénu) je jednodušší dělit plánovaný snímek na třetiny (pravidlo třetin, viz výše). Tím vznikají čtyři možnosti umístění hlavní figury na pozadí, vždy třetinu délky od levého/pravého okraje a třetinu délky od horního/spodního okraje (4 možnosti umístění jsou tedy vlevo nahoře/vpravo nahoře/vlevo dole/vpravo dole).

Středová kompozice je kompozicí využívanou poměrně často. Hlavní figura je v tomto případě umísťovaná do středu snímku. Tato kompozice je statická a klidná, ale často působí nudným dojmem.

Obr. 7: Kompoziční prvky, A – pravidlo třetin - konstrukce, B – pravidlo třetin, C – středová kompozice

PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A DENNÍ DOBA

Přírodní podmínky a denní doba jsou dalšími prvky, které mohou výrazně ovlivnit působení fotografie. Tyto podmínky mají vliv na denní osvětlení, které se mění z hlediska směru, difúze, barvy. Nejlepší doba pro fotografování krajiny je ta, kdy je světlo měkčí a teplejší, tedy přibližně hodina po rozednění a hodina před setměním.

Dále mají tyto podmínky velký vliv na konečné estetické působení. Může zaujmout například dramatické nebe nebo působení panoramatu zastíněno oparem.

Problematicke ovlivnění fotografie přírodními podmínkami, ale i denní, případně roční dobou, se věnuje řada autorů. Například Zdeněk Tomášek klade důraz na to, aby fotografie co nejpřesněji zachycovala skutečný charakter krajiny, a zároveň od fotografa vyžaduje ochotu vracet se na stejné místo a opakovaně fotografovat stejnou krajinu v různou dobu (Tomášek, 1984).

POŽADAVKY NA FOTOGRAFII U ZPRACOVÁVANÝCH PANORAMAT (pro disertační práci):

Poloha horizontu je volena spíše střední a vyšší, tak aby byl upřednostněn druhý plán na úkor třetího. Veškeré snímky jsou pořizovány z úrovně výšky očí dospělého člověka (cca 170 cm nad zemí). Jelikož je kladen důraz na hodnocení celku, nikoliv na rozlišení figury a pozadí, nejsou fotografie podřizovány pravidlu třetin. Pokud jde o přírodní podmínky, jsou upřednostňovány takové, které neovlivňují atmosféru fotografie – fotodokumentace probíhala za jasného až polojasného nebe. Podobné to je i s denní dobou, tzn. není žádoucí období východu či západu slunce ani fotografie noční krajiny. Všechny fotografie jsou pořízeny v dopoledních a odpoledních hodinách. Aby byl eliminován vliv přírodních podmínek a denní doby co nejvíce, je kladen důraz na to, aby jednotlivé fotografie vznikaly přibližně ve stejné době.

4.4.2 TECHNIKA

Tato kapitola je zaměřena pouze na speciální techniku, která se používá pro fotografování krajiny, tedy na použití výměnných objektivů, clon a filtrů. Nevěnuje se základnímu vybavení, jakým je vlastní fotoaparát či stativ.

Objektiv soustřeďuje světlo na snímač nebo film a podle ohniskové vzdálenosti objektivu se dělí na normální, širokoúhlé a teleobjektivy. *Normální objektivy* mají úhel záběru přibližně 45° (ohnisková vzdálenost 50 mm), což přibližně odpovídá zornému úhlu lidského oka (oblast ostrého vidění), a výsledné snímky mají minimální zkreslení. *Širokoúhlé objektivy* mají krátkou ohniskovou vzdálenost a jejich výhodou je široký úhel záběru a vysoká hloubka ostrosti. Pro svou ostrost a velký úhel záběru jsou užívány

v krajinářské fotografii často (nejčastěji užívaná ohnisková vzdálenost 20 – 30 mm), protože se svým záběrem přibližují perifernímu vnímání lidského oka. *Teleobjektivy* mají velkou ohniskovou vzdálenost, zachytí jen malý úhel zorného pole, a tak umožňují vyplnit figurou celý snímek. I tyto objektivy jsou oblíbené v krajině fotografii, neboť otvírají fotografovi nové možnosti a podporují jeho kreativitu (Edwardes, 2005). Nicméně teleobjektivy bývají použity spíše pro podtržení estetického působení a jejich vypovídající hodnota je potlačena.

Clona slouží k regulaci množství světla, které prochází objektivem fotoaparátu, a ovlivňuje hloubku ostrosti fotografie. Krajina se obvykle fotografuje s velkou hloubkou ostrosti, proto se používají clony s vysokým clonovým číslem (Dolejší, 2007).

Filtry představují další možnost úpravy fotografie. Existuje jich celá řada, pro fotografování krajiny se využívá například cirkulační polarizační filtr (saturuje barvy a potlačuje odlesky, čímž dodává fotografii lepší dynamiku), šedý přechodový filtr (saturuje barvy a vyrovnává tóny), barevné filtry (dodávají specifické barevné odlesky, podporují výsledný výtvarný efekt) apod. (Dolejší, 2007).

POŽADAVKY NA TECHNIKU PRO DISERTAČNÍ PRÁCI:

Vzhledem k zaměření disertační práce je použit spíše objektiv s krátkou ohniskovou vzdáleností (tedy se širokým úhlem záběru) – konkrétně objektiv s ohniskovou vzdáleností 20 – 30 mm. Důvodem pro tuto volbu je skutečnost, že zeleň je pozorovatelem v obrazu města vnímána nejen v zorném poli ostrého vidění, ale i periferně. Clony a filtry jsou z hlediska zkreslení výsledného působení fotografie nežádoucí, jejich použití je možné pouze v případě kompenzace horších přírodních podmínek.

4.5 ZPRACOVÁNÍ A VYHODNOCENÍ PANORAMAT

Analýza se provádí do podkladu vytvořeného z panoramatického snímku z vybraného referenčního bodu. Ideální je čárová kresba s určitou vhodnou mírou zjednodušení zachycující hlavní prvky panoramatického pohledu s rozlišením hlavních hmot, prostorových plánů, horizontů atd. Důležité je zachovat věrohodnost kresby a dobrou čitelnost. Do podkladu se následně provádí vlastní rozbor metodou dílčích analýz pro jed-

notlivé okruhy problematiky. Z nich lze provést vyhodnocení shrnutím vybraných problémů a hodnot stejně, jak je zvykem u půdorysných rozborů (Hexner, 2007). V případě disertační práce, jejímž cílem je analýza přírodních prvků a struktur, byly panoramatické pohledy překresleny a zjednodušeny tak, aby bylo vidět zastoupení přírodních a urbánních prvků. Rozbor panoramat byl proveden v následujících krocích:

Stanovení urbanistických pater / plánů – Pomocí plánů je možné rozdělit panorama do jednotlivých kulis, čímž je umožněno lepší vnímání morfologie. V rozbořech jsou urbanistická patra odstupňována sytostí barev. U každého panoramatického pohledu jsou navíc pro lepší čitelnost terénu uvedeny i výškové kóty.

Identifikace dominanty – Dominanty, ať už se jedná o přírodní, kulturní, historické apod., jsou významné pro charakter města. Jsou to výrazné prvky, které umožňují identifikaci a zlepšují orientaci. Pro rozbor panoramatického pohledu jsou důležité, neboť mohou mít vliv na hodnocení estetického působení daného záběru.

Poměr přírodní a architektonické složky – Pro každý panoramatický pohled je spočítáno procentuální zastoupení přírodní a urbánní složky. Tento výpočet je proveden digitálně. Aby nebyl poměr složek na fotografii zkreslen polohou horizontu, je nutné odečíst plochu oblohy. Výsledná hodnota je vyjádřena v katalogovém listu každého města jednak graficky a jednak procentuálně.

Slovní popis – Katalogové listy jsou doplněny slovním popisem, kde je uveden referenční bod, odkud je snímek pořízen a hodnocení panoramatického pohledu.

VIA analýza – Pro možnost porovnání výsledků je v závěru uvedeno hodnocení panoramatických pohledů vybraných měst dle analýzy VIA, jejíž vyhodnocení bylo provedeno pro všechna města expertní analýzou dle metodiky uvedené v kapitole 4.1. Expertní analýza eliminuje subjektivitu hodnocení panoramatických pohledů tím, že se ke klíčovým otázkám vyjadřují experti daného oboru (Vorel et al., 2004). Analýza expertů předpokládá účast odborníků, kteří dovedou na základě svých profesních zkušeností a znalostí objektivně analyzovat danou krajinnou scénu. To znamená, že v rámci expertního přístupu jsou vlastnosti krajiny převedeny do parametrů jako tvar, linie, barva či rozmanitost a následně vyhodnoceny jako indikátory kvantifikující estetickou kvalitu krajiny (Daniel, 2001). V tomto případě se hodnocení zúčastnilo deset odborníků

z oborů architektura a urbanismus. Hodnoty analýza VIA jsou průměrnými hodnotami vypočtenými z analýzy expertů.

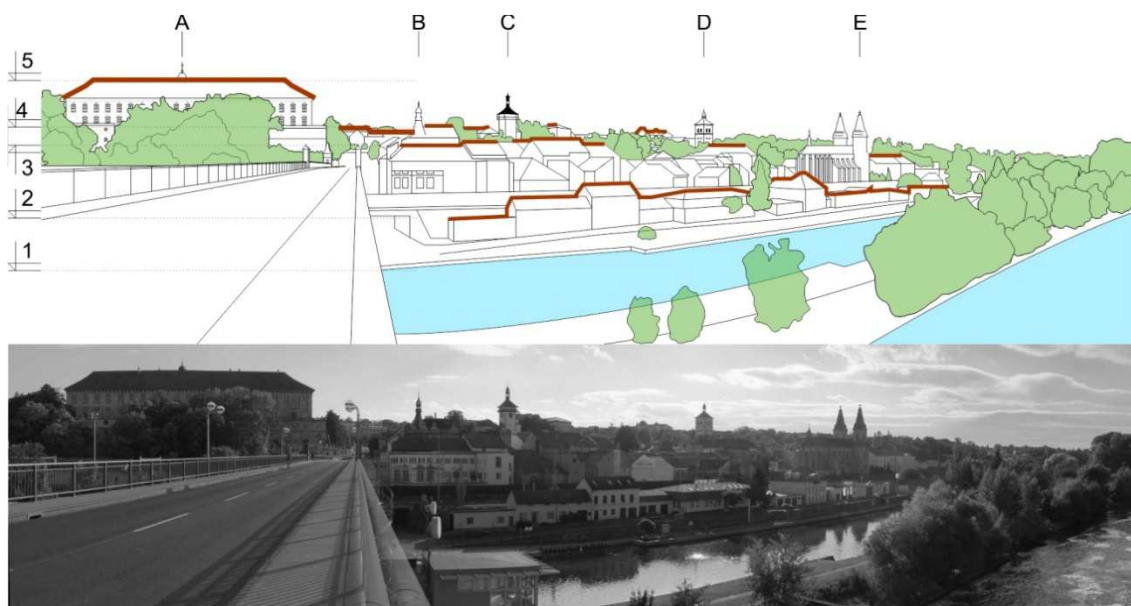
Ověření výsledků – Pro ověření hypotézy disertační práce o závislosti mezi zastoupením přírodních prvků a struktur v obraze města a jeho vizuální atraktivitou je využita korelační analýza, která je používána pro zjištění těsnosti závislosti dvou náhodných zkoumaných veličin (Chajdiak, Rublíková a Gudába, 1994).

Na následujících příkladech města Roudnice nad Labem je ukázka možnosti grafického převedení panoramat a jejich rozdělení do urbanistických pater/plánů. Následující obrázky (Obr. 8, Obr. 9, Obr. 10) slouží pouze jako metodický vzor grafického zjednodušení a rozboru. Slovní popis, zhodnocení poměru přírodní a architektonické složky ani hodnocení analýzou VIA zde není uvedeno.

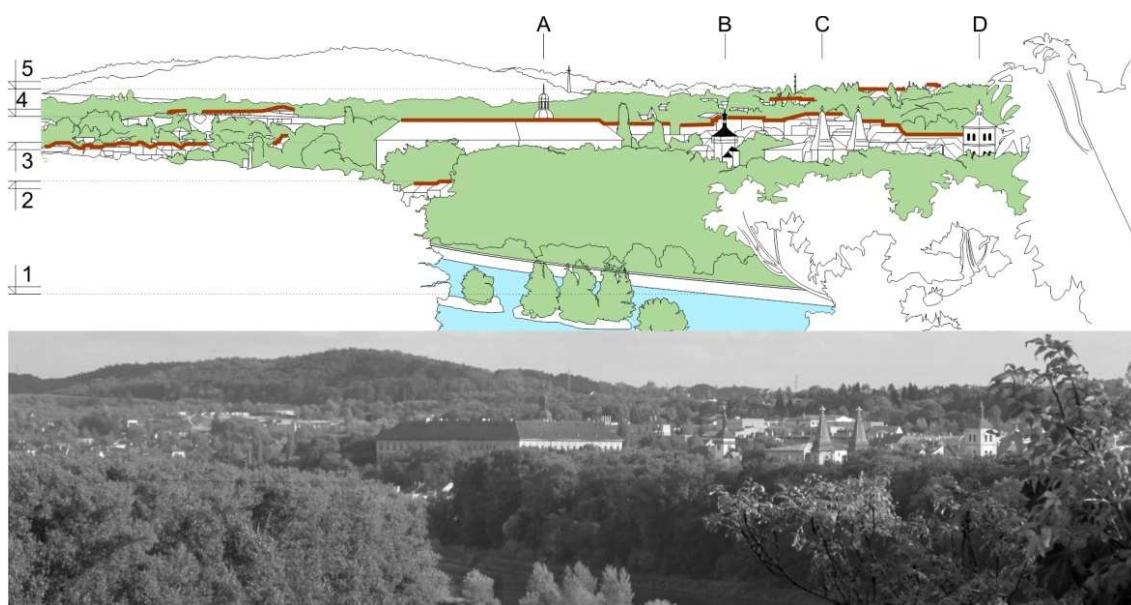
Obr. 8: Roudnice nad Labem – Příklad referenčních bodů (zdroj: Hejtmánková, 2012)

LEGENDA: 1 – hlavní příjezd do města přes most, 2 – pohled od vyhlídky

Obr. 9: Příklad grafického znázornění poměru přírodní a architektonické složky

LEGENDA: dominanty města: A – zámek, B – bývalý hotel, C – hláska, D – zvonice, E – kostel Narození Panny Marie; plány: 1 – úroveň řeky, 2 – první plán, 3 – druhý plán, 4 – třetí plán (zástavba náměstí), 5 – čtvrtý plán (dominanta zámku)

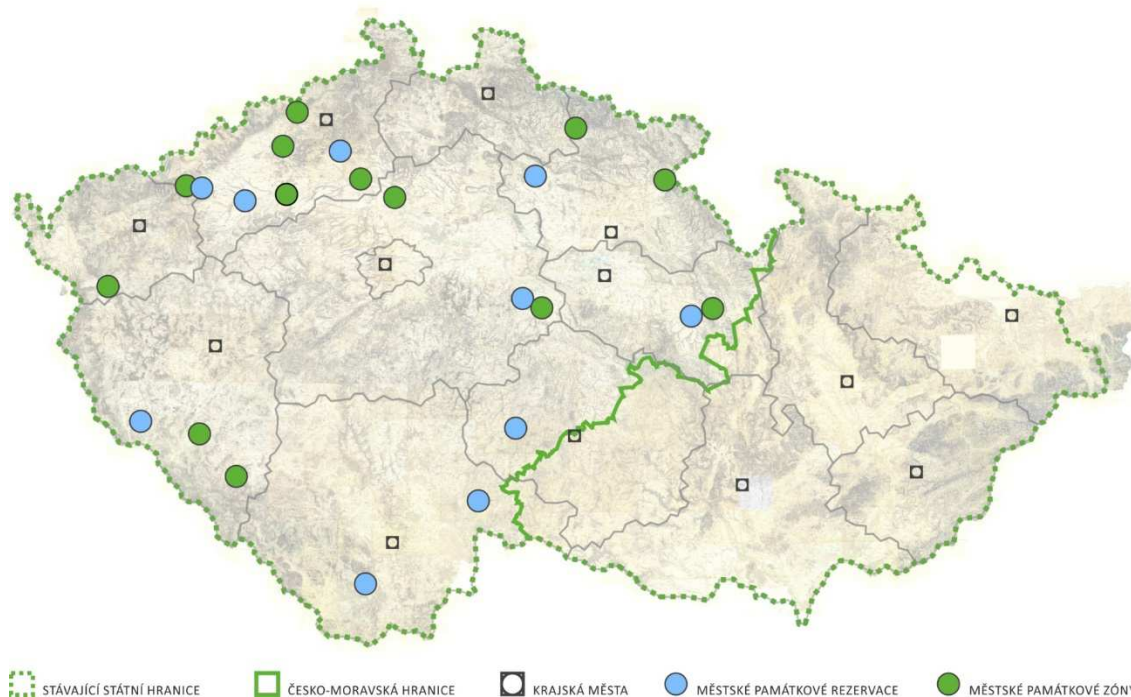

Obr. 10: Příklad grafického znázornění poměru přírodní a architektonické složky

LEGENDA: dominanty města: A – zámek, B – hláska, C – kostel Narození Panny Marie, D – zvonice; plány: 1 – úroveň řeky, 2 – první plán, 3 – druhý plán (zástavba náměstí), 4 – třetí plán (horizontální dominanta zámku), 5 – čtvrtý plán

5 VÝSLEDKY

Na základě tří stanovených kritérií (příslušnost k historické zemi, velikost obce a urbanistická hodnota) a následného terénního průzkumu bylo vybráno dvacet tři českých měst. Ačkoliv ve výběru nehrála roli poloha v rámci Čech, jsou ve výběru zástupci téměř ze všech krajů, což je patrné z následujícího obrázku (Obr. 11). Pro každé město byl vybrán alespoň jeden referenční bod pro pořízení panoramatického pohledu, který byl následně převeden do grafického schématu a analyzován. U všech vybraných měst proběhlo i hodnocení vybraných panoramatických pohledů dle analýzy VIA.

Obr. 11: Výběr měst pro disertační práci (Hejtmánková, 2014)

Rozbor a hodnocení panoramatických pohledů vybraných měst je uspořádáno do katalogu, ve kterém má každé město, respektive každý panoramatický pohled, vlastní list. Města jsou v katalogu seřazena abecedně. Informace o urbanistickém vývoji měst jsou převzaté z publikací Karla Kuči *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* Díl 1-8. První list je pouze vzorový s legendou a popisem, co v něm je uvedeno.

UPOZORNĚNÍ:

Papírové vydání disertační práce má na stránkách 67 – 92 katalogové listy jednotlivých panoramatických pohledů řešených českých měst. Jelikož univerzitní informační systém neumožňuje nahrát disertační práci větší jak 50MB, byly tyto katalogové listy z elektronické verze vyjmuty a nahrány jako příloha s názvem „BH_vysledky_katalogove listy.“

V následující tabulce jsou uvedeny poměry přírodní a urbánní složky obrazu města na vybraných panoramatických pohledech a výsledky analýzy VIA. Procentuální zastoupení prvků vychází z grafických rozborů jednotlivých měst, faktor vizuální kvality vychází z expertní analýzy.

Tab. 7: Porovnání zastoupení urbánní a přírodní složky v obrazu města s faktorem vizuální kvality dle analýzy VIA (Hejtmánková, 2015)

		zastoupení složek obrazu města		VIA			
		urbánní [%]	přírodní [%]	VIVIDNESS	INTACTNESS	UNITY	FAKTOR
1	Bílina	73	27	6	4,5	4,5	5,0
2	Čáslav	13	87	6,5	4,5	6	5,7
3	Česká Třebová	22	78	3,5	5,5	5	4,7
4	Český Krumlov	60	40	4,5	6,5	5,5	5,5
5	Domažlice	76	24	5,5	3	5,5	4,7
6	Jičín	83	17	4	4,5	4,75	4,4
7	Jindřichův Hradec	30	70	3,5	4,5	4	4,0
8	Kadaň	17	83	6,5	6	5,5	6,0
9	Kláštevec nad Ohří	8	92	4	5	5,5	4,8
10a	Klatovy	84	16	5	4,5	5	4,8
10b	Klatovy	7	93	5,5	5	6	5,5
11	Krupka	27	73	6,5	5,5	5,5	5,8
12	Kutná Hora	33	67	6,5	4,5	5	5,3
13	Litoměřice	47	53	6	4	5	5,0
14	Litomyšl	88	12	3	4	5,5	4,2
15	Louny	81	19	2	4,5	4,5	3,7
16	Mariánské Lázně	11	89	5,5	4,5	6,5	5,5
17	Mělník	70	30	4,5	3	3	3,5
18	Náchod	34	66	5,5	3	4	4,2
19	Pelhřimov	81	19	3,5	5	4,5	4,3
20a	Roudnice n. L.	57	43	5,5	3,5	4	4,3
20b	Roudnice n. L.	8	92	5,5	5	5,5	5,3
21	Sušice	28	72	5	4,5	4	4,5
22	Vrchlabí	32	68	5	4,5	4,5	4,7
23	Žatec	89	11	2	3,5	3,5	3,0

Zatímco procentuální zastoupení přírodních a urbánních prvků v hodnocených panoramatických pohledech je rozloženo do širokého intervalu od 11 do 93%, faktor vizuální kvality se pohybuje v intervalu od 3,0 do 6,0. Dá se předpokládat, že úzký interval

faktoru vizuální kvality je důsledkem podmínky urbanistické hodnoty řešených měst (jejich prohlášením městskou památkovou rezervací či městskou památkovou zónou).

Výstupy z obou hodnocení jsou porovnány tzv. korelační analýzou, která je používána pro zjištění těsnosti závislosti dvou náhodných proměnných. Předpokladem je existence lineární závislosti prvků. Vstupními hodnotami pro následující analýzu jsou proměnné z porovnání zastoupení urbánní a přírodní složky v obrazu města s faktorem vizuální kvality dle analýzy VIA (Tab. 7).

$$r = \frac{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})(y_i - \bar{y})}{\sqrt{\sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2 \sum_{i=1}^n (y_i - \bar{y})^2}} \quad (1)$$

kde: r = výběrový korelační koeficient
 x = přírodní složka v obrazu města (Tab. 7)
 y = faktor vizuální kvality (Tab. 7)
 n = počet zkoumaných dvojic veličin

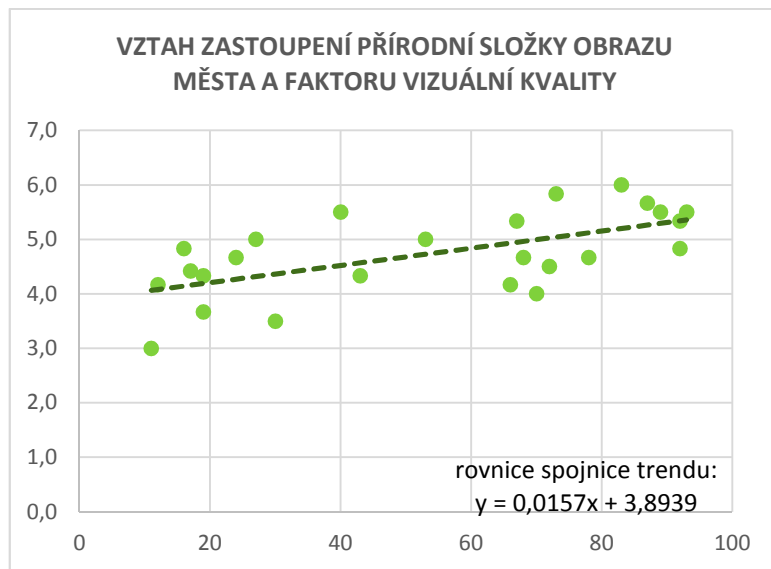
Ukázkový výpočet korelačního koeficientu pro proměnné z porovnání zastoupení urbánní a přírodní složky v obrazu města s faktorem vizuální kvality dle analýzy VIA (Tab. 7) dle vzorce (1):

$$r = \frac{(27 - 53,6)(5,0 - 4,7) + \dots + (11 - 53,6)(3,0 - 4,7)}{\sqrt{[(27 - 53,6) + \dots + (11 - 53,6)]^2 [(5,0 - 4,7) + \dots + (3,0 - 4,7)]^2}} = 0,62$$

Korelační koeficient může nabývat hodnot v intervalu $\langle -1; +1 \rangle$. Čím větší je absolutní hodnota, tím těsnější je závislost mezi oběma proměnnými. Pokud je korelační koeficient $r = +1$, vyjadřuje úplnou lineární přímou závislost veličin (Chajdiak, Rublíková a Gudába, 1994).

Výpočtem pro proměnné z porovnání zastoupení urbánní a přírodní složky v obrazu města s faktorem vizuální kvality dle analýzy VIA (Tab. 7) byl zjištěn korelační faktor 0,62, což znamená, že se jedná o lineární přímou závislost veličin. Zmíněná závislost je patrná v následujícím grafu. Ačkoliv se některé body vzdalují od spojnice trendu grafu (rovnice spojnice: $y = 0,0157x + 3,8939$), žádný z nich nevybočuje výrazně. Skutečnost,

že body sledují spojnici trendu, naznačuje existující závislost mezi proměnnými. Korelační koeficient 0,62 navíc poukazuje na vysokou míru závislosti, kterou je ovšem nutno ověřit.

Graf 1: Vztah zastoupení přírodní složky obrazu města a faktoru vizuální kvality (Hejtmánková, 2015)

Vypočítaný výběrový korelační koeficient vychází pouze z korelačních dvojic výběrového souboru, a tudíž představuje pouze odhad skutečného korelačního koeficientu. Pro zobecnění vztahu je proto nutné provést test nulové hypotézy. V tomto případě je nulová hypotéza testována pomocí Studentova rozdělení (t-test). Předpoklad nulové hypotézy je neexistující závislosti zkoumaných veličin; $H(0): r = 0$ (Chajdiak, Rublíková a Gudába, 1994).

$$t = \frac{|r|\sqrt{n-2}}{\sqrt{1-r^2}} \quad (2)$$

kde: t = testovací kritérium
 r = výběrový korelační koeficient
 n = počet zkoumaných dvojic veličin

Ukázkový výpočet pro proměnné z porovnání zastoupení urbánní a přírodní složky v obrazu města s faktorem vizuální kvality dle analýzy VIA (Tab. 7) dle vzorce (2):

$$t = \frac{|r|\sqrt{n-2}}{\sqrt{1-r^2}} = \frac{0,62\sqrt{25-2}}{\sqrt{1-0,62^2}} = 3,748$$

Kritická hodnota t_{krit} je přejata z tabulky Studentova rozdělení pro hladinu významnosti 0,05 a stupeň volnosti $n-2$. Hladina významnosti 0,05 byla zvolena jako nejběžněji využívaná hladina významnosti, která značí pětiprocentní pravdivost či nepravdivost nulové hypotézy.

$$t_{\text{krit}(0,95;n-2)}=1,714$$

$t > t_{\text{krit}(0,95;n-2)}$ => Testovací kritérium je větší, než kritická hodnota. Nulová hypotéza je pravdivá s nepatrnou pravděpodobností pěti procent, a lze ji tedy zamítnout. Vypočítaný korelační koeficient je významný, a proto lze na devadesát pět procent vyloučit neexistující závislost mezi zkoumanými prvky (Chajdiak, Rublíková a Gudába, 1994).

Z korelační analýzy a Studentova rozdělení lze vyvodit pravdivost druhé hypotézy disertační práce, že *míra zastoupení přírodní složky v obrazu města ovlivňuje vizuální atraktivitu města*, resp. zkoumaných panoramatických pohledů, ačkoliv je nutno připustit, že existuje určitá míra náhodných vlivů (5%), které mohou výsledky ovlivnit.

Zatímco v praktické urbanistické a územně plánovací činnosti jde především o výsledek, kterým je obvykle plán, je tato analýza důležitá především v procesu uvědomění si základních morfologických a historických hodnot, souvislostí historických, slohových, funkčních, prostorových či ideových ve vztahu k urbanistické formě, resp. obrazu vizuální scény. Cíle rozboru lze tedy spatřovat především v rovině akademické. Lze si však představit i cíle v rovině praktické, tj. rozbor a konstatování stavu hlavních problémů, stanovení určité strategie v rámci prostorového utváření či ověřování konkrétního stavebního záměru. Zejména poslední z uvedených cílů se dnes velmi často používá v rámci dokumentace stavebních záměrů (Hejtmánková a Kupka, 2014).

6 DISKUZE

Výsledky disertační práce jsou hůře uchopitelné, neboť celou prací se prolíná téma estetika. Při jakémkoliv hodnocení estetické kvality se dostáváme do nejistých končin, protože jde o téma blízké širokému záběru vědních oborů i široké veřejnosti. Ačkoliv jen málokdo dokáže pojmenovat konkrétní prvky, které dělají krajinu krásnou, každý člověk dokáže říci svůj názor, zda se mu krajina jako celek líbí, nebo ne, což vede k tendenci bagatelizovat téma estetické hodnoty, a tím i hodnocení vizuální kvality.

Dalším velkým úskalím je hodnocení estetické hodnoty dle fotografie. Ačkoliv existuje řada studií, které tuto metodu využívají, je zapotřebí zohlednit řadu faktorů, jež mohou výsledky takovýchto hodnocení ovlivnit. Krajinářská fotografie jako kategorie umělecké fotografie podléhá uměleckým normám a pravidlům. Její kvalita je ovlivněna kompozičními prvky, použitou technikou, přírodními podmínkami i denní dobou. Environmentální esteticí kladou důraz na komplexní hodnocení krajiny všemi smysly a u hodnocení pomocí fotografií vidí úskalí ve dvoudimenzionálním vizuálním vjemu, tj. bez možnosti využití čichu, sluchu a hmatu (Carlson, 2009; Hepburn, 1963). Při použití grafického schématu namísto fotografie dochází k odstranění alespoň části sporných faktorů (přírodní podmínky, denní a roční doba, použitá technika apod.), stále zde však zůstávají kompoziční prvky typu zlatý řez, poloha horizontu apod. (Březina, 2011; Hinšt a Hrubý, 1974; Myška, 2005). Tomuto problému se dá alespoň částečně předejít dodržováním stejných principů při pořizování záběru u všech hodnocených měst. Výše zmíněné faktory ale zřejmě nelze nikdy eliminovat úplně.

Dalším faktorem, který ovšem při podrobné studii konkrétního města eliminovat lze, je množství použitých pohledů pro hodnocení města. Disertační práce řeší, až na výjimky, každé město pouze z jednoho referenčního bodu, nejde tedy o hodnocení atraktivity města. Došlo k významnému metodickému zjednodušení a hodnotí se konkrétní vybrané pohledy. Toto zjednodušení však nediskvalifikuje výsledky, respektive verifikaci hypotéz natolik, aby se nejednalo o relevantní závěry. Bylo by ovšem zajímavé ověřit, nakolik by se shodovaly výsledky v případě většího množství pohledů na jedno město.

Disertační práce měla za cíl ověřit dvě hypotézy:

HYPOTÉZA 1: Přírodní složka je v obrazu města stejně důležitá jako urbánní, obě složky jsou si rovnocenné a nelze je od sebe oddělovat.

Charakter krajiny má silný vliv na vizuální stránku města, neboť se do něj promítá z několika úhlů pohledu. Dramatický terén zvyšuje scéničnost krajiny, vodní prvek naopak dodává odstup a umožňuje přehlédnout větší část urbanistického celku apod. Zajímavý terén, plochy zeleně či uplatnění vody se tedy (vedle cenné architektury a urbanistických struktur) spolupodílejí na charakteristice a vizuální atraktivitě města a jeho obrazu, obě složky (urbánní i přírodní) jsou si tak co do vizuálního projevu rovnocenné a nelze je od sebe oddělovat.

Rovnocennost přírodní a urbánní složky byla ověřena rozborem panoramat. Na první pohled se v obrazu města uplatňuje pouze voda a zeleň. Terén, ačkoliv je nejzásadnějším přírodním prvkem pro vznik, kompozici a rozvoj města, se projevuje spíše plasticitou (scéničností) záběru, případně skalním odkryvem.

Ačkoliv je každé město odlišné – u jednoho hraje roli výrazný terén, u jiného velká vodní plocha či rovina – z panoramatických rozborů vybraných měst je patrné, že se vždy objevuje jak urbánní, tak přírodní složka. V průměrném hodnocení dokonce přírodní složka převažovala (46 : 54 %), což dokazuje, že i ve městech právem hovoříme o kulturní krajině, jež je kombinovaným dílem přírody a člověka (Výbor pro světové kulturní dědictví, 1992), a tento fakt se obvykle (až na výjimky např. silně urbanizovaných jádrových částí měst) výrazně promítá i do vizuální stránky (obrazu) měst.

HYPOTÉZA 2: Míra zastoupení přírodní složky v obrazu města ovlivňuje vizuální atraktivitu města.

Druhá hypotéza vychází z předpokladu, že přírodní prvky jsou vnímány a přijímány ve směs pozitivně (Vorel, 1999; Stella a Stibral, 2009). Předpokladem této hypotézy je však skutečnost, že se jedná o stejně kvalitní architekturu s podobnou urbanistickou strukturou. Vzorek měst byl vybrán s ohledem na kvalitu architektury, charakter zástavby a hodnotu urbanistické kompozice. Byla vybrána města, jejichž centra byla vyhlášena městskou památkovou rezervací či městskou památkovou zónou.

Z porovnání poměrů zastoupení přírodní složky v obrazu města s výsledky analýzy VIA je patrné, že množství přírodních prvků ovlivňuje vizuální atraktivitu města. Hypotéza byla potvrzena na základě korelace výsledků dvou na sobě nezávislých analýz. Z grafu korelační analýzy (Graf 1) je patrné, že výsledky analýz kopírují spojnici trendu grafu, což dokazuje existenci závislosti. Korelace byla potvrzena na hladině významnosti 0,05, což znamená, že existuje určitá míra náhodných vlivů, které mohou výsledky ovlivnit.

Prvním důležitým aspektem, který může ovlivnit výsledky analýzy, je rozloha a druh zeleně. Zeleň nemusí být vždy považována za pozitivní, zvláště pokud není obyvateli města příliš využívána (pokud se nachází mimo zorné pole obyvatel / mimo "živé" lokality města). Taková zeleň pak může být méně udržovaná, neestetická. V případě hodnocených měst takový příklad chybí, což je dáno zřejmě jedním z kritérií výběru, v němž byla požadována určitá hodnota urbanistické kompozice. Druhým aspektem, který může porušit tuto hypotézu, je kvalita architektury. Výrazná či významná stavba či urbanistický celek dokáží vykompenzovat absenci přírodních prvků (respektive minimální zastoupení).

7 ZÁVĚR DISERTAČNÍ PRÁCE

Estetika (ať už přírodní či umělá) je problematická kvůli různým možnostem výkladu. Tato různá hlediska vedou k závěru, že jakékoliv vizuální hodnocení není možné objektivizovat.

Jedním z cílů disertační práce bylo vytvořit, respektive ověřit metodiku, která by umožnila objektivnější hodnocení přírodních prvků a struktur v obrazu měst. Vytvořená metodika ověřuje a rozvíjí analýzu Michala Hexnera, který ji vytvořil na Fakultě architektury ČVUT a aplikoval zpočátku pro výuku zahraničních studentů, kteří díky analýze historické Prahy poznávali její jednotlivé složky, urbanistické celky, významné prvky apod. Vychází z panoramatického pohledu na město, graficky zjednodušeného, aby byl co nejvíce oproštěn od estetické kvality, která je ukryta ve fotografii. Grafický výstup byl zjednodušen tak, aby bylo vidět uplatnění přírodních a architektonických prvků.

Metodika je popsána v kapitole 4.5 a v článku *Přírodní prvky a struktury v obraze českých měst*, který byl publikován v konferenčním sborníku *Člověk, stavba a územní plánování 8* a v původní podobě je uveden jako Příloha 2. Ačkoliv původní metodika Michala Hexnera byla využívána pouze v akademické rovině, při podrobném rozpracování má širší možnosti využití. Za použití grafických programů je možno získat objektivní (nebo alespoň objektivnější) údaje o zastoupení jednotlivých složek v obrazu města. Následný rozbor panoramatického pohledu může sloužit jako argument při posuzování, hodnocení, schvalování či úvahách o změnách obrazu města. V disertační práci byl ověřován jen jeden aspekt, kterých nicméně nabízí metodika víc. Při použití více analýz z různých pohledů lze získat poměrně plastický obraz (viz Příloha 1).

Ověření navržené metodiky bylo provedeno na příkladu 25 panoramatických rozborů, které jsou součástí kapitoly 5. Pomocí těchto rozborů byla ověřena první hypotéza disertační práce, neboť se ukázalo, že přírodní prvky – zeleň, voda a reliéf – jsou důležitou a plnohodnotnou složkou obrazu našich měst a nelze je opomíjet na úkor architektonické složky.

Pro ověření druhé hypotézy o vlivu přírodních prvků na estetickou hodnotu obrazu města bylo využito srovnání s výsledky VIA analýzy, která patří k jednomu z mnoha užívaných postupů pro hodnocení vizuální atraktivity krajiny. Přestože korelační koeficient poukazuje na pravdivost hypotézy, je nutno upozornit, že vždy existuje určitá míra náhodných prvků, které mohou ovlivnit hodnocení vizuální atraktivity městské krajiny. Problematické je především využití fotografie jako vstupního podkladu, neboť krajinná fotografie podléhá estetickým normám a pravidlům. A ačkoliv se grafickým zpracováním dá odstranit vliv přírodních podmínek a denní doby, stále zde zůstávají kompoziční prvky, které ovlivňují i následný grafický výstup.

I přes své omezené možnosti je však v dnešní době fotografie pro hodnocení krajiny používána běžně – například lze zmínit rozsáhlý průzkum provedený na FIM UHK v letech 2005 a 2007 publikovaný v knize *Percepce krajiny a genius loci* (2008) nebo sociologické průzkumy prováděné pomocí fotografií a zákresů do nich (Stiborek, 2007). Metodika se tedy ukázala být pro dílčí hodnocení obrazu města vhodnou pomůckou.

Na základě výše uvedeného shrnutí lze konstatovat, že cíle stanovené na počátku disertační práce byly splněny.

Kvůli metodickému zjednodušení došlo k ověření na úzkém okruhu měst, z jednoho referenčního bodu. Nicméně pro podrobné hodnocení konkrétního města (konstatování stavu hlavních problémů, stanovení určité strategie v rámci prostorového utváření či ověřování konkrétního stavebního záměru) je nutno počítat s hodnocením z více referenčních bodů z různých směrů. Pro využití metodiky v praxi by bylo vhodné výsledky hodnocení městského panoramatu z různých referenčních bodů následně převést i do půdorysného plánu, ze kterého by bylo čitelné, které přírodní prvky, struktury a systémy jsou pro dané město nejhodnotnější a které by tedy neměly být zastavovány, případně zakrývány.

8 SEZNAM LITERATURY A POUŽITÝCH PRAMENŮ

Seznam literatury obsahuje použitou a rozšiřující literaturu k řešenému tématu.

8.1 KNIHY, PERIODIKA, SBORNÍKY Z KONFERENCÍ

- [1] **BAŠEOVÁ, O. 1991.** *Pražské zahrady*. Praha : Panorama, 1991. str. 247. ISBN 80-7038-109-4.
- [2] **BERANOVÁ, M. a KUBAČÁK, A. 2010.** *Dějiny zemědělství v Čechách a na Moravě*. Praha : Libri, 2010. str. 430. ISBN 978-80-7277-113-4.
- [3] **BOUČEK, Z. a ŠUBRT, J. 2000.** Historická kulturní krajina jako současné velké téma. *Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit?* Praha : MŽP, 2000, str. 157-164. ISBN 80-7212-134-0.
- [4] **BRANIŠ, M., et al. 1999.** *Výkladový slovník vybraných termínů z oblasti ochrany životního prostředí a ekologie*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 1999. str. str. 46. 80-7184-758-5.
- [5] **BŘEZINA, P. 2011.** Základy kompozice fotografie - Milujeme fotografii - vše o digitální fotografii. *Blog - milujeme fotografii*. [Online] únor 2011. [Citace: březen 2013]. <https://www.milujemefotografii.cz/zakladni-kompozicni-pravidla-pro-esteticejsi-fotografie>.
- [6] **BUČEK, A. a LACINA, J. 2007.** *Geobiocenologie II. - geobiocenologická typologie krajiny České republiky*. Brno : MZLU, 2007. str. 437. ISBN 978-80-7375-046-6.
- [7] **BUKÁČEK, R. a MATĚJKA, P. 1999.** Hodnocení krajinného rázu. [editor] P. Sklenička a I. Vorel. *Péče o krajinný ráz – cíle a metody*. Praha : ČVUT, 1999, str. 159-187.
- [8] **BUKÁČEK, Z. a CULEK, M. 2009.** Vymezování oblastí a míst krajinného rázu a jejich. [editor] I. Vorel a J. Kupka. *Aktuální otázky ochrany krajinného rázu 2009*. Praha : Centrum pro krajinu, 2009, str. 36-41. ISBN 978-80-903206-0-4.

- [9] **BUNIN, A. V. a KRUGLOVA, M. G. 1952.** *Architektonická kompozice měst.* Praha : Ústav architektury a územního plánování, 1952. str. 111.
- [10] **CARLSON, A. 2009.** Nature and landscape: an introduction to environmental aesthetics. [Online] 2009. [Citace: červen 2012].
<http://site.ebrary.com/lib/natl/Doc?id=10397442>.
- [11] **CASSILHA, G. A. and CASSILHA, S. A. 2009.** *Planejamento Urbano E Meio Ambiente.* Curitiba : IESDE Brasil S.A., 2009. p. 177. ISBN 978-85-387-2240-3.
- [12] **CÍLEK, V. a VOJEN, L. 2011.** *Obraz krajiny: Pohled ze středních Čech.* Praha : Dokořán, 2011. str. 312. ISBN 978-80-7363-205-2.
- [13] **CÍLEK, V. 2002.** *Krajiny vnitřní a vnější.* Praha : Dokořán, 2002. str. 231. ISBN 80-86569-29-2.
- [14] **CÍLEK, V., et al. 2004.** Vstoupit do krajiny: O přírodě a paměti středních Čech. [Online] 2004. [Citace: únor 2013]. <http://krajina.kr-stredocesky.cz/uvod.asp>.
- [15] **CULEK, M. 2006.** Přírodní podmínky území a jejich význam pro krajinný ráz. [editor] I. Vorel. *Krajinný ráz a východiska jeho hodnocení.* Praha : ČVUT, 2006, str. 47-68.
- [16] **CULLEN, T. G. 1961.** *The concise townscape.* Oxford: Architectural Press, 2005. str. 200. ISBN 0-7506-2018-8.
- [17] **ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. 2013.** Česká republika od roku 1989 v číslech. *Český statistický úřad.* [Online] říjen 2013. [Citace: říjen 2013]. <http://www.czso.cz>.
- [18] **ČEVONOVÁ, J., JERIE, P. a KRUSOVÁ, A. 2011.** Památkově chráněná území - památkové rezervace, památkové zóny, ochranná pásma - Národní památkový ústav. *Národní památkový ústav.* [Online] listopad 2011. [Citace: duben 2013]. <http://www.npu.cz>.
- [19] **DADEJÍK, O. a ZUSKA, V. 2006.** Estetika krajiny. [editor] P. Sklenička a I. Vorel. *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů.* Praha : Naděžda Skleničková, 2006, str. 39-42.

- [20] **DADEJÍK, O. a ZUSKA, V. 2007.** Krajina jako maska přírody: estetika subverze versus estetika konformity. *Estetika*. 44 (1-4), 2007, str. 28-44. ISSN 0014 – 1291.
- [21] **DANIEL, T.C., 2001.** Whither scenic beauty? Visual landscape quality assessment in the 21st century. *Landscape and Urban Planning* 54, 267-281.
- [22] **DAY, Ch. 2004.** *Duch a místo: uzdravování našeho prostředí*. Brno : ERA, 2004. str. 273. ISBN 80-86517-95-0.
- [23] **DEMEK, J. 1981.** *Nauka o krajině*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1981. str. 234.
- [24] **DOLEJŠÍ, T. 2007.** Jak fotografovat krajinu. *Fotorádce.cz*. [Online] březen 2007. [Citace: listopad 2012.] <http://www.fotoradce.cz>.
- [25] **DOSTÁL, O. et al. 1974.** *Československá historická města*. Praha : Orbis, 1974. str. 565.
- [26] **EDUARDES, G. 2005.** *Naučte se fotografovat dobře krajiny: 100 rad a tipů*. Brno : Zoner Press, 2005. str. 144. Encyklopedie - grafika a digitální fotografie. ISBN 80-86815-30-7.
- [27] **FEDERAL HIGHWAY ADMINISTRATION (FHWA). 1988.** *Visual Impact Assessment for Highway Projects*. Seattle, Washington : FHWA, 1988.
- [28] **FIALA, F. 1959.** *Stati z urbanismu*. Praha : Svaz architektů ČSR, 1959. str. 92. Materiály Svazu architektů ČSR.
- [29] **FILKA, J. 2002.** *Metodika tvorby diplomové práce: praktická pomůcka pro studenty*. Brno : Knihař, 2002. str. 223. ISBN 80-86292-05-3.
- [30] **FORMAN, R. T. T. a GORDON, M. 1993.** *Krajinná ekologie*. 1993. Praha : Academia, 1993. str. 583. ISBN 80-200-0464-5.
- [31] **GAJDÍKOVÁ, Z. 2014.** Vybrané pojmy urbanistické kompozice. *Ústav územního rozvoje*. [Online] říjen 2014. [Citace: leden 2015]. <http://www.uur.cz/default.asp?ID=4738>.

- [32] **GOJDA, M. 2000.** *Archeologie krajiny: vývoj archetypů kulturní krajiny*. Praha : Academia, 2000. str. 238. ISBN 80-200-0780-6.
- [33] **GRUB, H. a LEJEUNE, P. 1996.** *Grün zwischen Städten*. München : Prestel Verlag GmbH + Co, 1996. ISBN: 978-3791317083.
- [34] **HADAČ, E. 1982.** *Krajina a lidé: Úvod do krajinné ekologie*. Praha : Academia, 1982. str. 152.
- [35] **HÁJEK, P. 2003.** *Česká krajina a baroko: urbanismus českého baroka na příkladu*. Praha : Malá Skála, 2003. str. 66. ISBN 80-902777-6-4.
- [36] **HARRISON, J. a A., HOWARD W. 1972.** The role of meaning in the urban image. *Environment and Behaviour*. 1972, stránky 389 - 411. Vol. 4, No. 4 (Dec).
- [37] **HENDRYCH, J. 2005.** *Tvorba krajiny a zahrad: historické zahrady, parky a krajina jako významné prvky kulturní krajiny: jejich proměny, hodnoty, význam a ochrana*. Vyd. 2., přeprac. Praha : Vydavatelství ČVUT, 2005. str. 199. ISBN 80-01-03163-2.
- [38] **HEPBURN, R. W. 1963.** Aesthetic Appreciation of Nature. *The British Journal of Aesthetics*. 1963, stránky 195-209. vol. 3, no. 3.
- [39] **HEŘMANOVÁ, E. a CHROMÝ, P. 2009.** *Kulturní regiony a geografie kultury: kulturní realie a kultura v regionech Česka*. Praha : ASPI, 2009. str. 348. ISBN 978-80-7357-339-3.
- [40] **HEŘMANOVÁ, E. 2012.** Genius loci - Arts lexikon. *Arts lexikon*. [Online] únor 2012. [Citace: leden 2014]. http://artslexikon.cz/index.php/Genius_loci.
- [41] **HEXNER, M. a NOVÁK, J. 1996.** *Urbanistická kompozice*. Vyd. 2. Praha : ČVUT, 1996. str. 201. ISBN 80-01-01451-7.
- [42] **HEXNER, M. 2007.** *Metodiky a techniky analýz z hledisek urbanistické kompozice*. Praha : ČVUT, 2007. str. 23. Habilitační přednášky; 5/2007. ISBN 978-80-01-03672-3.
- [43] **HEXNER, M. 1988.** *Urbanistická kompozice I., II.: příloha ke cvičení*. Praha : ČVUT, 1988. str. 202.

- [44] **HINŠT, A. a HRUBÝ, K. O. 1974.** *Krajinářská fotografie*. Praha : Orbis, 1974. str. 171.
- [45] **HORKÝ, J. a VOREL, I. 1995.** *Tvorba krajiny*. Vyd. 3. Praha : ČVUT, 1995. str. 211. ISBN 80-01-01290-5.
- [46] **HORKÝ, J. 1984.** *Krajina, zeleň a voda v práci architekta*. Praha : SNTL, 1984. str. 229.
- [47] **HORKÝ, J. 1986.** Vývoj vědomého formování krajiny. *Zelené systémy a jejich význam v krajinném obraze [Sborník přednášek]*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1986, str. 7-13.
- [48] **HOWARD, E. 1924.** *Zahradní města budoucnosti*. Praha : Vesmír, 1924. str. 122.
- [49] **HRUŠKA, E. 1966.** *Problémy současného urbanismu*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966.
- [50] **HRŮZA, J. a ZAJÍC, J. 1995.** *Vývoj urbanismu I*. Praha : ČVUT, 1995. ISBN 80-01-01342-1.
- [51] **HRŮZA, J. a ZAJÍC, J. 1997.** *Vývoj urbanismu II*. Praha : ČVUT, 1997. str. 137. ISBN 80-01-01549-1.
- [52] **HRŮZA, J. 2003.** *Urbanismus světových velkoměst. I. díl, Praha*. Praha : ČVUT, 2003. str. 191. ISBN 80-01-02764-3.
- [53] **HRŮZA, J. 2003.** *Urbanismus světových velkoměst. II. díl, Athény, Řím, Istanbul*. Praha : ČVUT, 2003. str. 193. ISBN 80-01-02764-3.
- [54] **CHAJDIK, J., RUBLÍKOVÁ, E. a GUDÁBA, M. 1994.** *Štatistické metódy v praxi*. Bratislava : Statis, 1994. str. 309. ISBN: 80-85659-02-6.
- [55] **CHVATÍK, K. 1994.** *Strukturální estetika: řád věcí a řád člověka*. Praha : Victoria Publishing, 1994. str. 86. ISBN 80-85865-03-3.
- [56] **INSTITUT PLÁNOVÁNÍ A ROZVOJE HL. M. PRAHY. 2008.** *Územně analytické podklady hlavního města Prahy*. Praha : Útvar rozvoje hlavního města Prahy, 2008.

- [57] **JANČURA, P. a SLÁMOVÁ, M. 2009.** Ochrana krajinného rázu v Slovenskej republike – nové úlohy a nové odpovede. [editor] I. Vorel a J. Kupka. *Aktuální stav ochrany krajinného rázu 2009*. Praha : Centrum pro krajinu, 2009, str- 36-41.
- [58] **JANČURA, P. 1999.** Význam druhotnej krajinnej štruktúry ku krajinnému obrazu a krajinnému rázu. [editor] I. Vorel. *Péče o krajinný ráz – cíle a metody*. Praha : ČVUT, 1999, str. 60-76.
- [59] **JEBAVÝ, M. 2014.** Systémy zeleně v sídlech. [autor knihy] O. Vacek a kolektiv. *Tvorba krajiny*. Praha : Česká zemědělská univerzita v Praze, 2014, str. 182 s.
- [60] **KLVAČ, P. 2009.** *Člověk, krajina, krajinný ráz*. Brno : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, 2009. str. 91. ISBN 978-80-210-5090-7.
- [61] **KMÍNEK, P. 2000.** Člověk v krajině - krajina v člověku. *Téma pro 21. století. Kulturní*. Praha : MŽP ČR, 2000.
- [62] **KOHOUT, J. a VANČURA, J. 1986.** *Praha 19. a 20. století: Technické proměny*. Praha : Nakladatelství technické literatury, 1986. str. 289.
- [63] **Kolektiv autorů. 1988.** *Aktuální problémy urbanistické kompozice: sborník statí*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1988. str. 217.
- [64] **Kolektiv autorů. 2006.** *Historická krajina a mapové bohatství Česka: prameny, evidence, zpřístupňování, využívání*. [editor] R. Šimůnek. Praha : Historický ústav, 2006. str. 267. ISBN 80-7286-093-3.
- [65] **Kolektiv autorů. 2007.** *Krajina v České republice*. Praha : Consult, 2007. str. 399. ISBN 978-80-903482-3-3.
- [66] **Kolektiv autorů. 2009.** *Krása, krajina, příroda I.: kapitoly o roli estetických hodnot ve vztahu k přírodě, krajině a životnímu prostředí*. [editor] K. Stibral a O. Dadejčík. Praha : Dokořán, 2009. str. 280. ISBN 978-80-7363-286-1.
- [67] **Kolektiv autorů. 2009.** *Krása, krajina, příroda II.: kapitoly o roli estetických hodnot ve vztahu k přírodě, krajině a životnímu prostředí*. [editor] K. Stibral, B.

- Binka a O. Dadejík. Brno : Masarykova univerzita, 2009. str. 168. ISBN 978-80-210-4890-4.
- [68] **Kolektiv autorů. 2013.** Místopis České republiky. [Online] únor 2013. [Citace březem 2013.] <http://www.mistopis.eu/>.
- [69] **Kolektiv autorů. 2002.** *Tvář naší země - Krajina domova*. Lomnice nad Popelkou : Studio JB, 2002. str. 72. ISBN 80-86512-13-4.
- [70] **Kolektiv autorů. 2015.** Visual Impact Assessment Training. California: California Department of Transportation (Caltrans) with support from the University of California at Davis (UC Davis). [Online] 2015 [Citace: březem 2015]. Dostupné z: http://www.dot.ca.gov/hq/LandArch/via_training/supplemental_material.htm.
- [71] **Kolektiv autorů. 1983.** *Zásady a pravidla územního plánování: Názvosloví*. Brno : VÚVA, 1983.
- [72] **Kolektiv autorů. 1985.** *Malá československá encyklopedie, Díl I-L*. Praha: Academia, 1985. ISBN 02/76-0572-21-058-86.
- [73] **Kolektiv autorů. 2011.** *Zeleň ve městě - město v zeleni: seminář AUÚP*. Brno : Ústav územního rozvoje, 2011. str. 69. 978-80-87318-18-8.
- [74] **KONVIČKA, M. 2006.** Městská a příměstská krajina a ochrana krajinného rázu. [editor] P. Sklenička a I. Vorel. *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Praha : Naděžda Skleničková, 2006, str. 153-159.
- [75] **KRÁSNÝ, J., MARHOLD, K. a ZAJÍC, J. 1981.** *Rekonstrukce sídel*. Praha : Ediční středisko Českého vysokého učení technického, 1981.
- [76] **KUČA, K. a KUČOVÁ, V. 2000.** *Principy památkového urbanismu*. Praha : Jalna, 2000. str. 104. ISBN 80-86234-15-0.
- [77] **KUČA, K. 1997.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 1, A-G*. Praha : Libri, 1997. str. 874. ISBN 80-85983-13-3.
- [78] **KUČA, K. 1998.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 2, H-Kole*. Praha : Libri, 1998. str. 938. ISBN 80-85983-14-1.

- [79] **KUČA, K. 2002.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 3, Kolín-Mi.* Praha : Libri, 2002. str. 952. ISBN 80-85983-15-X.
- [80] **KUČA, K. 2009.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 4, Ml-Pan.* Praha : Libri, 2009. str. 941. ISBN 80-85983-16-6.
- [81] **KUČA, K. 2002.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 5, Par-Pra.* Praha : Libri, 2002. str. 671. ISBN 80-7277-039-X.
- [82] **KUČA, K. 2004.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 6, Pro-S.* Praha : Libri, 2004. str. 880. ISBN 80-7277-040-3.
- [83] **KUČA, K. 2008.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 7, Str-U.* Praha : Libri, 2008. str. 992. ISBN 978-80-7277-041-0.
- [84] **KUČA, K. 2011.** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl 8.* Praha : Libri, 2011. str. 896. ISBN 978-80-7277-410-4.
- [85] **KUCHYŇKOVÁ, H. a MIKITA, T. 2009.** Možnosti výpočtu pohledové exponovanosti. *Aktuální otázky ochrany krajinného rázu 2009.* Praha : Centrum pro krajinu, 2009, str. 53-56.
- [86] **KUCHYŇKOVÁ, H. 2008.** Posuzování vizuální citlivosti krajiny. [editor] I. Vorel a J. Kupka. *Aktuální otázky ochrany krajinného rázu 2007.* Praha : Centrum pro krajinu, 2008, str. 20-23.
- [87] **KUPKA, J. 2007.** Historický vývoj městských parků. *Tvorba měst a péče o městskou zeleň.* Praha : VÚKOZ, 2007, str. 14-17.
- [88] **KUPKA, J. 2010.** *Krajiny kulturní a historické.* Praha : ČVUT, 2010. str. 180. ISBN 978-80-01-04653-1.
- [89] **KUPKA, J. 2010.** Kulturní dominanty v krajině. *Zahrada - park - krajina.* 2010, Sv. XX, 2, str. 18-21.
- [90] **KUPKA, J. 2006.** *Zeleň v historii města.* Praha : ČVUT, 2006. str. 146. ISBN 80-01-03443-7.

- [91] **KUPKA, J., VOJAR, J. a VOREL, I. 2010.** Intersubject agreement in evaluating the visual attractiveness of landscape. *Journal of Landscape Studies - online version.* 2010, roč. 3 (2010), stránky str. 221 - 229. ISSN: 1802-4416.
- [92] **LAMAS, J. M. R. G. 2000.** *Morfologia Urbana e Desenho da Cidade.* Lisboa : Fundação Calouste Gulbenkian/Fundação para a Ciência e Tecnologia, 2000. str. 590.
- [93] **LAPKA, M. 2008.** *Úvod do sociologie krajiny.* Praha : Karolinum, 2008. str. 86. ISBN 978-80-246-1595-0.
- [94] **LENKAS. 2012.** Jak fotit krajinu. *Jaknafoceni.cz.* [Online] květen 2012 [citace: únor 2014]. <http://www.jaknafoceni.cz/09/jak-fotit-krajinu-zaklady/>.
- [95] **LIBROVÁ, H. 1988.** *Láska ke krajině?* Brno : Blok, 1988. str. 165.
- [96] **LIPSKÝ, Z. 2009.** Významné krajinné prvky - opomíjený nástroj ochrany krajinného rázu. [editor] I. Vorel a J. Kupka. *Aktuální otázky ochrany krajinného rázu 2009.* Praha : Centrum pro krajinu, 2009, stránky 48-52.
- [97] **LÖW, J. a KUČERA, P. 1996.** *Metodika pro hodnocení zastavitelnosti území.* Brno : Löw a spol. s.r.o. – Ekologická dílna Brno, 1996. str. 35 s.
- [98] **LÖW, J. a MÍCHAL, I. 2003.** *Krajinný ráz.* Kostelec nad Černými lesy : Lesnická práce, s.r.o., 2003. str. 552. ISBN 80-86386-27-9.
- [99] **LÖW, J. et al. 2008.** *Územně analytické podklady hlavního města Prahy (jevy 17, 18).* Brno : Útvar rozvoje hlavního města Prahy, 2008.
- [100] **LOŽEK, V. 2007.** *Zrcadlo minulosti: česká a slovenská krajina v kvartéru.* Praha : Dokořán, 2007. str. 198. ISBN 978-80-7363-095-9.
- [101] **LYNCH, K. 2004.** *Obraz města.* 1. do češtiny přeložené vyd. Praha : BOVA POLYGON, 2004. str. 202. ISBN 80-727-3094-0.
- [102] **MÁČEL, O. 1954.** *Urbanistická komposice v Čechách a na Moravě. Díl I.* Brno : Výzkumný ústav výstavby a architektury - Skupina územního plánování v Brně, 1954.

- [103] **MAREČEK, J. a ŠTĚPÁNEK, L. 1958.** *Ozelenění a úprava vesnice i krajiny.* Praha : Státní zemědělské nakladatelství, 1958. str. 193.
- [104] **MAREČEK, J. 1966.** *Zeleň na vesnici.* Praha : tisková, ediční a propagační služba místního hospodářství, 1966. str. 105.
- [105] **MAREČEK. 2004.** *Zeleň ve venkovských sídlech a v jejich krajinném prostředí.* Praha : ČZU, 2004. str. 130. ISBN 80-213-1237-8.
- [106] **MARTIN, L., MARCH, L. 1975.** *Urban space and structure.* Cambridge : Cambridge University Press, 1975. str. str. 282. ISBN 978-0-521-09934-9.
- [107] **MATÁKOVÁ, B. 2011.** *Drobné sakrálné objekty v krajine Hornej Nitry.* Brno : Mendelova univerzita v Brně. Zahradnická fakulta v Lednici. Ústav plánování krajiny, 2011. str. 239. Vedoucí disertační práce Doc. Dr. Ing. Alena Salašová.
- [108] **MATĚJKA, P. a BUKÁČEK, R. 2006.** Využití metodiky preventivního hodnocení krajinného rázu k posouzení venkovských urbanizovaných prostorů. [editor] P. Sklenička a I. Vorel. *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů.* Praha : Naděžda Skleničková, 2006, str. 99-104.
- [109] **MATOUŠEK, Vá. 2010.** *Čechy krásné, Čechy mé: proměny krajiny Čech v době industriální.* Praha : Krigl, 2010. str. 381. ISBN 978-80-86912-36-3.
- [110] **MATOUŠEK, VI. 1953.** *Komposice a organizace města, vývoj a výtvarné zásady.* Brno : Ústav architektury a územního plánování, 1953. str. 255.
- [111] **MEDUNA, V. 1985.** *Urbanistická kompozice: Určeno pro posl. fak. architektury.* Brno : VUT, 1985. str. 119.
- [112] **MERRIAM-WEBSTER, 2015.** Townscape. *Merriam-Webster - An Encyclopædia Britannica Company.* [Online] duben 2015. [Citace: červen 2015]. <http://www.merriam-webster.com/dictionary/townscape>
- [113] **MÍCHAL, I. 2000.** To Constitute Landscape Aesthetics. *Životné Prostredie.* Bratislava : Ústav krajinnej ekologie SAV Bratislava, Slovakia, 2000. Vol. 34, No. 5.

- [114] **MISTRÍK, E. 2015.** Estetický slovník. *Pojmy a osobnosti z estetiky*. [Online] leden 2015. [Citace: březen 2015]. <http://www.estetickyslovník.sk/category/texty-hesiel/esteticka/>.
- [115] **MROŠČÁKOVÁ, M. 2008.** *Odras krajiny v obraze sídla: zkrácená verze Ph.D. Thesis*. Brno : VUT, 2008. str. 25. ISBN 978-80-214-3696-1.
- [116] **MUSIL, J. 1967.** *Sociologie soudobého města*. Praha : Svoboda, 1967. str. 320.
- [117] **MUŽÍK, J. 2009.** Urbanistická struktura sídel (přednáška). Praha : ČVUT FSv, 2009.
- [118] **MYŠKA, M. 2005.** *Fotografujeme krajinu*. Brno : Computer Press, 2005. str. 157. ISBN 80-251-0890-2.
- [119] **Národní památkový ústav. 2013.** Světové dědictví, NKP, chráněná území. *Národní památkový ústav - MonumNet*. [Online] 2013. [Citace: říjen 2013.]. <http://monumnet.npu.cz>.
- [120] **NAVRÁTILOVÁ, A. a ROZMANOVÁ, N. et. al. 2015.** Principy a pravidla územního plánování: internetová prezentace. *Ústav územního rozvoje*. [Online] únor 2015. [Citace: říjen 2015.]. <http://www.uur.cz/default.asp?ID=2571>.
- [121] **NORBERG-SCHULZ, Ch. 1994.** *Genius loci: k fenomenologii architektury*. Praha : Odeon, 1994. str. 218. ISBN 80-207-0241-5.
- [122] **NOVOTNÝ, J. 1958.** *Zeleň ve městě*. Praha : SNTL, 1958. str. 203.
- [123] **OBERSTEIN, I.; CACH, J. 2001.** *Názvosloví urbanismu a územního plánování*. Praha : FA ČVUT, 2001. Materiál z výzkumného úkolu MSM 210000026 „Proměny urbanismu“.
- [124] **OPATOVÁ, Y. 2008.** *Brownfields-greenfields-město: úloha zeleně při obnově devastovaných*. Brno : VUT, 2008. str. 30. ISBN 978-80-214-3674-9.
- [125] **OZYAVUZ, M. 2012.** *Landscape planning [online]*. Rijeka : InTech, 2012. [Citace: říjen 2013] <http://www.intechopen.com>. ISBN 978-953-51-0654-8.

- [126] **PACÁKOVÁ-HOŠŤÁKOVÁ, B. a kol. 2001.** *Méně známé pražské zahrady a parky.* Praha : Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2001. str. 31. ISBN 80-902910-1-5.
- [127] **PACÁKOVÁ-HOŠŤÁKOVÁ, B. 2000.** *Pražské zahrady a parky.* Praha : Společnost pro zahradní a krajinářskou tvorbu, 2000. str. 384. ISBN 80-902910-0-7.
- [128] **PACÁKOVÁ-HOŠŤÁKOVÁ, B. a PETŮ, J. 2004.** *Zahrady a parky: v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.* Vyd. 2. Praha : Libri, 2004. str. 526. ISBN 80-727-7279-1.
- [129] **PEŠKOVÁ, J. 1998.** *Role vědomí v dějinách.* Praha : NLN, 1998. str. 140. ISBN 80-7106-217-0.
- [130] **POCHE, E. a JANÁČEK, J. 2001.** *Prahou krok za krokem: uměleckohistorický průvodce.* 3., aktualiz. a dopl. vyd. Praha : Paseka, 2001. str. 536. ISBN 80-7185-373-9.
- [131] **REŠ, B., VENCÁLEK, T. a KOSEJK, J. 2009.** *Obnova zeleně v urbanizované krajině.* Praha : AOPK ČR, 2009. str. 12. ISBN 978-80-87051-62-7.
- [132] **ROHDE, C.L.E a KENDLE, A.D. 1994.** *Human well-being, natural landscapes and wildlife.* Peterborough : English Nature, 1994. str. 181. ISBN 1-85716-155-6.
- [133] **ROZEHNALOVÁ, E. et al. 1995.** *Církevní stavby.* Brno : Ústav územního rozvoje, 1995. str. 167. ISBN 80-85124-48-3.
- [134] **RŮŽKOVÁ, J. et al. 2006.** *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005.* Praha : Český statistický úřad, 2006. svazky (759, 623). ISBN 80-250-1277-8.
- [135] **ŘÍHA, J. K., STEFAN, O. a VANČURA, J. 1956.** *Praha včerejška a zítřka.* Praha : SNTL, 1956. str. 176.
- [136] **SÁDLO, J. et al. 2008.** *Krajina a revoluce: významné přelomy ve vývoji kulturní krajiny českých zemí.* 3., upr. vyd. Praha : Malá Skála, 2008. str. 255. ISBN 978-80-86776-06-4.
- [137] **SALAŠOVÁ, A. 1999.** *Krajinný ráz - potreba vymedzenia pojmu.* [editor] I. Vorel a P. Sklenička. *Péče o krajinný ráz, cíle a metody.* 1999, str. 89-97. ISBN 80-01-01979-9.

- [138] **SANTOS, C. N. F. d. 1988.** *A cidade como um jogo de cartas*. Sao Paulo : EDUFF, 1988. p. 192. ISBN 85-228-0074-X.
- [139] **SEMOTANOVÁ, E. a kol. 2007.** *Česko: Ottův historický atlas*. Praha : Ottovo nakladatelství, 2007. str. 408. ISBN 978-80-7360-577-3.
- [140] **SEMOTANOVÁ, E. 2002.** *Historická geografie českých zemí. 2., aktualiz. vyd.* Praha : Historický ústav AV ČR, 2002. str. 279. ISBN 80-7286-042-9.
- [141] **SITTE, C. 1995.** *Stavba měst podle uměleckých zásad*. Praha : ABF - ARCH, 1995. str. 111. ISBN 80-9016-081-6.
- [142] **SKLENIČKA, P. 2011.** *Pronajatá krajina*. Praha : Centrum pro krajinu, 2011. str. 137. ISBN 978-80-87199-01-5.
- [143] **SKLENIČKA, P. 2003.** *Základy krajinného plánování. Vyd. 2.* Praha : Naděžda Skleničková, 2003. str. 321. ISBN 80-903206-1-9.
- [144] **SKŘIVANOVÁ, Z. 2014.** *Hodnocení vizuálních kvalit krajiny*. Praha : ČZU v Praze, 2014. Disertační práce. ČZU v Praze, Fakulta životního prostředí, Katedra biotechnických úprav krajiny.
- [145] **SOUČEK, L. 1966.** *Cesty k moderní fotografii*. Praha : Orbis, 1966. str. 263.
- [146] **State of Western Australia (SWA). 2007.** *Visual Landscape Planning in Western Australia a manual for evaluation, assessment, siting and design*. Perth : Western Australian Planning Commission, 2007. ISBN 0-7309-9637-9.
- [147] **STELLA, M. a STIBRAL, K. 2009.** Opravdu máme rádi savanu? aneb Biopsychologická východiska vnímání. [autor knihy] P. Klvač. *Člověk, krajina, krajinný ráz*. Brno : Masarykova univerzita, 2009, str. 8-21.
- [148] **STIBOREK, J. 2007.** Vliv větrných elektráren na krajinnou scénu: sociologický průzkum. *Aktuální problémy ochrany krajinného rázu*. Praha : Centrum pro krajinu s.r.o., 2007, str. 81-83. ISBN 978-80-903206-9-7.
- [149] **STIBRAL, K. 2008.** Estetické hodnoty v krajině. [autor knihy] D. Foltýn a kol. *Prameny paměti*. Praha : Katedra dějin a didaktiky dějepisu PedF UK v Praze, 2008.

- [150] **STIBRAL, K. 2005.** *Proč je příroda krásná?: Estetické vnímání přírody v novověku.* Praha : Dokořán, 2005. str. 208. ISBN 80-7363-008-7.
- [151] **STIBRAL, K., DADEJÍK, O. a ZUSKA, V. 2009.** *Česká estetika přírody ve středoevropském kontextu.* Praha : Dokořán, 2009. str. 316. ISBN 978-80-7363-247-2.
- [152] **SUPUKA, J. 1991.** *Ekologické principy tvorby a ochrany zelene.* Bratislava : Veda - vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1991. str. 308. ISBN 80-224-0128-5.
- [153] **SÝKORA, J. 2002.** *Územní plánování vesnic a krajiny: urbanismus 2. 2., přeprac. vyd.* Praha : ČVUT, 2002. str. 226. ISBN 80-01-02641-8.
- [154] **ŠKABRADA, J. 1996.** *Lidová architektura.* Praha : ČVUT, 1996. str. 173. ISBN 80-01-01435-5.
- [155] **ŠKABRADA, J. 1999.** *Lidové stavby: architektura českého venkova.* Praha : Argo, 1999. str. 246. ISBN 80-7203-082-5.
- [156] **ŠTĚPÁNEK, L. a MAREČEK, J. 1958.** *Ozelenění a úprava vesnice i krajiny.* Praha : SNZ, 1958. str. 193. Lesnická knihovna. Malá řada ; Sv. 75.
- [157] **The landscape institute. 2002.** *Guidelines for Landscape and Visual Impact Assessment.* London : Spon Press New York, 2002.
- [158] **TOMÁŠEK, Z. 1984.** *Barevná fotografie pro každého. 7., dopl. vyd.* Praha : Merkur, 1984. str. 139.
- [159] **TOUŠEK, V., ŠICH, P. a VAŠÍČEK, P. 1990.** *Zemská hranice mezi Čechami a Moravou (návrh na její úpravu).* Brno : Geografický ústav ČSAV Brno, 1990. str. 54. Zpracováno v rámci řešení dílčího úkolu SPZV IX-11-4/04 „Sociálně geografická a ekonomickogeografická analýza a syntéza podmínek oblastního rozvoje“.
- [160] **TROLL, C. 1950.** *Die Geographische Landschaft und ihre Erforschung. Studium Generale 3.* 1950, str. 163-181.

- [161] **U.S. Department of Agriculture (USDA), Forest Service. 1995.** *Landscape Aesthetics: A Handbook for Scenery Management*. California : University of California-Berkeley, 1995.
- [162] **ULRICH, R. S. 1981.** Natural Versus Urban Scenes: Some Psychophysiological Effects. *Environment and Behavior*. vol. 13, no. 5. s.l. : Sage Publications Inc, 1981, p. 523-556.
- [163] **Ústav územního rozvoje Brno. 2011.** Ústav územního rozvoje - stanoviska a metodiky. *Metodický návod č. 1 A - Standard sledovaných jevů pro územně analytické podklady obcí*. [Online] březen 2011. [Citace: květen 2013]. www.uur.cz.
- [164] **Útvar rozvoje hl. m. Prahy. 2002.** *Metodický pokyn k Územnímu plánu sídelního útvaru hlavního města Prahy*. Praha : MHMP Sekce Útvar rozvoje hl. m. Prahy, 2002.
- [165] **VACEK, O. 2012.** Jak to vidím já: Zemědělská krajina. [Online] 2012. [Citace: leden 2013]. <http://home.czu.cz/vacek/zemedelska-krajina/>.
- [166] **VALENTA, J. 2008.** *Scénologie krajiny*. Praha : Akademie múzických umění, 2008. str. 242. ISBN 978-80-86970-68-4.
- [167] **VALTR, V. 1986.** Krajinářské úpravy v 17. a 18. století. *Zelené systémy a jejich význam v krajinném obraze [Sborník přednášek]*. Praha : Dům techniky ČSVTS, 1986, str. 34-42.
- [168] **VOREL, I. a KUPKA, J. 2011.** *Krajinný ráz: Identifikace a hodnocení*. Praha : ČVUT v Praze, FSv, 2011. str. 148. ISBN 978-80-01-04766-8.
- [169] **VOREL, I. 2003.** Estetické hodnoty krajiny a jejich identifikace v procesu hodnocení krajinného rázu. [editor] I. Vorel et al. *Hodnocení navrhovaných staveb a využití území z hlediska zásahu do krajinného rázu*. Praha : ČVUT, 2003, str. 48-54.
- [170] **VOREL, I. 2006.** Krajinný ráz a jeho ochrana, 1. část – Charakter, ráz a identita krajiny. *Ochrana přírody*. roč. 61, č. 9. 2006, str. 262-265. ISSN 1210-258X.

- [171] **VOREL, I. 2006.** Krajinný ráz a jeho ochrana, 2. část – Proměnlivost krajinného rázu – typické a rozlišující znaky. *Ochrana přírody*. roč. 61, č. 10. 2006, str. 301-303. ISSN 1210-258X.
- [172] **VOREL, I. 2007.** Krajinný ráz a jeho ochrana, 3. část – Obraz krajiny. *Ochrana přírody*. roč. 62, č.1. 2007, str. 14-17. ISSN 1210-258X.
- [173] **VOREL, I. 2007.** Krajinný ráz a jeho ochrana, 4. část – Cíle a limity ochrany krajinného rázu. *Ochrana přírody*. roč. 62, č. 2. 2007, s. 68-77. ISSN 1210-258X.
- [174] **VOREL, I. 1999.** Prostorové vztahy a estetické hodnoty. [editor] I. Vorel a P. Sklenička. *Péče o krajinný ráz – cíle a metody*. Praha : ČVUT, 1999, str. 20-27.
- [175] **VOREL, I. 2000.** Přírodní, kulturní, estetické hodnoty a struktura osídlení - konflikt nebo harmonie (kulturní krajina z pohledu urbanisty). *Téma pro 21. století. Kulturní krajina aneb proč ji chránit?* Praha : MŽP ČR, 2000, str. 157-164.
- [176] **VOREL, I., et al. 2004.** *Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz*. Praha : Nakladatelství Naděžda Skleničková, 2004. ISBN 80-903206-3-5.
- [177] **WEBER, M. 2006.** Vegetační krajinné prvky - významná součást rázu kulturní krajiny. [editor] P. Sklenička a I. Vorel. *Ochrana krajinného rázu - třináct let zkušeností, úspěchů i omylů*. Praha : Naděžda Skleničková, 2006, str. 153-159.
- [178] **WHITE, I. 2010.** *Water and the city: risk, resilience and planning for a sustainable future*. London : Routledge, 2010. p. 210. ISBN 978-0-415-55332-2.
- [179] **ZELENKA, J. et al. 2008a.** *Percepce krajiny a genius loci*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. str. 325. ISBN 978-80-7041-191-9.
- [180] **ZELENKA, J. et al. 2008b.** *Výzkum kognitivních a mentálních map*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. str. 192. 978-80-7041-323-4.
- [181] **ZIBRIN, P. 1988.** *Vnímanie urbanistického prostoru*. Bratislava : Alfa, 1988.
- [182] **ZUSKA, V. 2001.** *Estetika: úvod do současnosti tradiční disciplíny*. Praha : Triton, 2001. str. 132. ISBN 80-7254-194-3.

- [183] **ŽÁK, L. 1947.** *Obytná krajina= [Žilaja mestnost = The habitable region = Paysage d'habitation]*. Praha : S.V.U. Mánes: Svoboda, 1947. str. 213.

8.2 LEGISLATIVA

- [1] Evropská úmluva o krajině, Florencie: rada Evropy, 2000. dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva.
- [2] Státní politika životního prostředí České republiky 2012-2020 (MŽP) dostupné na: http://www.mzp.cz/cz/statni_politika_zivotniho_prostredi
- [3] ČSN 83 9001 - Sadovnictví a krajinářství - Terminologie - Základní odborné.
- [4] Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, ve znění pozdějších předpisů.
- [5] Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.
- [6] Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích.
- [7] Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu.
- [8] Vyhláška č. 500/2006 Sb., o územně analytických podkladech, územně plánovací dokumentaci a evidenci územně plánovací činnosti, v aktuálním znění.
- [9] Vyhláška č. 501/2006 Sb., o obecných požadavcích na využívání území, v aktuálním znění.

8.3 VLASTNÍ PUBLIKACE

Seznam vlastních článků publikovaných v průběhu doktorského studia v letech 2011-2015.

- [1] **HEJTMÁNKOVÁ, B. a KUPKA, J. 2014.** Rozbory panoramatického pohledu. [editor] Robert Šimůnek. *Historická geografie*. Praha: Historický ústav, 2014. Roč. 40, č. 2 (2014), s. 263-283. ISSN: 0323-0988.
- [2] **HEJTMÁNKOVÁ, B. a KUPKA, J. 2014.** Přírodní prvky a struktury v obraze českých měst. In: [editor] Pavel Holubec. *Člověk, stavba a územní plánování 8*. Praha: Tiskárna nakladatelství ČVUT, 2014. ISBN: zatím nepřiděleno.
- [3] **HEJTMÁNKOVÁ, B. 2014.** Využití fotografie v hodnocení krajiny. In: *Juniorstav 2014: odborná konference doktorského studia*. Brno: VUT v Brně, 2014. ISBN: 978-80-214-4851-3.
- [4] **KUPKA, J. a HEJTMÁNKOVÁ B. 2014.** Praha – úvahy nad kulturní identitou městské krajiny. In: *Osobitost kulturní krajiny - od rozpoznání k ochraně*. Praha: ČVUT v Praze, 2014. str. 55-71. ISBN 978-80-01-05607-3.
- [5] **KMONÍČKOVÁ, B. 2013.** Krajina Prahy. In: *Juniorstav 2013: odborná konference doktorského studia*. Brno: VUT v Brně, 2013. ISBN: 978-80-214-4669-4.
- [6] **KMONÍČKOVÁ, B. 2013.** Natural elements in urban landscape. In: *Recenzovaný sborník příspěvků interdisciplinární mezinárodní vědecké konference doktorandů a odborných asistentů QUAERE 2013*. Hradec Králové: Magnanimitas, 2013. ISBN: 978-80-905243-7-8.
- [7] **KMONÍČKOVÁ, B. 2013.** Ozelenění v zemědělské krajině od baroka do současnosti. In: [editor] Pavel Holubec. *Člověk, stavba a územní plánování 7*. Praha: ČVUT v Praze, 2013. ISBN: 978-80-01-05225-9.
- [8] **KMONÍČKOVÁ, B. 2012.** Přírodní prvky v obraze města. In: *Perspektivy území, udržitelné vazby, střety a rozvoj*. Praha: ČVUT v Praze, Fakulta stavební, 2012. str. 153-159. ISBN 978-80-01-05124-5.
- [9] **KMONÍČKOVÁ, B. 2012.** Estetika přírody - vývoj pohledu na přírodu. In: [editor] Pavel Holubec. *Člověk, stavba a územní plánování 6*. Praha: nakladatelství ČVUT v Praze, 2012. str. 67-71. ISBN 978-80-01-05025-5.